

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

IV. évfolyam – 2009. május

*Weöres Sándor
ismeretlen verskézirataiból
Krúdy Gyula szerelemfelfogásáról
A paradicsom-abszurd
Szentkuthy Miklós – elmúlt 100
Múzeumi Kurír – kitekintés*

VITÉZ FERENC
irodalmi és művészeti
folyóirata

25. kötet

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

VITÉZ FERENC

folyóirata

Debrecen, IV. évfolyam; 2009. május (25. kötet)

Írja, szerkeszti és kiadja:

VITÉZ FERENC

4027 Debrecen, Füredi út 67/B. fszt. 2.;
telefon: 20/965–2921; e-mail: ferko824@gmail.com

ISSN 1788–8034

A folyóirat árus forgalomba nem kerül, de megrendelhető.
Megjelenik 800 példányban.

Megtalálható a könyvtárak olvasótermeiben (a debreceni fiókkönyvtárakban, a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtárban és Hajdú-Bihar megye városaiban, nagyobb településein, a debreceni középiskolák, a Debreceni Egyetem és a Református Kollégium könyvtáraiban); Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád, Jász-Nagykun-Szolnok, Bács-Kiskun, Békés, Csongrád, Tolna és Somogy megye egyes múzeumaiban, közintézményeiben; határon túli magyar művelődési intézményekben.

Fellapozható a *Medgyessy Ferenc Emlékmúzeumban* (Erdélyi Mártánál), a *Déri Múzeumban*, a *Debreceni Művelődési Központban és egységeiben* (Belvárosi, Homokkerti, Újkerti, Józsi, Kismacsi Községi Ház, Debreceni Mű-Terem Galéria, Tímárház–Kézművesek Háza, Amerikai Kuckó), a *DEOEC Közművelődési Titkárságán* (Cserép Zsuzsánál), a *Holló László Galériában*, a *Misztika Galériában*, a *Havrics Galériában*, a *Koncz Művészeti Galéria Kft. Cíviss Art képeretezőjében*, a *Vár Galériában*, a *Csokonai-házban*, a *Fókusz Könyvtárházban*, az *Alternatív Könyvesboltban*, a *Trombitás Sörözőben*, a Pulykakakas Üzlet- és Irodaház *Latinovits Kávézójában*, a főtéri *Korzó Kávézóban*, a *Szabó Magda Könyvesboltban és Kávézóban*, a *Corner's Étteremben*, illetve egyes képzőművészeti események helyszínein.

Nyomta: ONIX Nyomda Kft.; felelős vezető: Dr. Karancsi János.
Kötészet: Kapitális Kft.; tulajdonos: Kapusi József.

ORSZÁGOS TAVASZ

(Ismeretlen „költők” verse valamikori rossz időkből)

A szolgálatot vállalom,
de soha nem leszek szolgál.
Szomját sem fogom oltani,
hiába szárad ki torka
a hazugnak.

Szép titkokkal bíbelődöm,
szólok más helyett is, ha kell.
Bár az álmot csinosítom,
csak az igazság érdekel,
s nem az érdem.

Hiszek a büszke tavaszban,
rügyben, folyóban és rögben;
szembefordul gyilkos szelekkel,
ütnének, s reménybe roppen,
ver a vérem.

Keresnek itt szolgál-állatot,
távírányítható csordát;
de én nem vagyok hajlamos
megkönnyíteni a dolgát
a hazugnak.

Mint a kígyó, tekeregnek,
mint a róka, sompolyognak,
röfögnek, bégetnek, bugrin
nekirontanak a jognak
– s hull az álla

minden öntudatlan lénynek,
míg fájni kezd a hazugság
a bőrben, s gyermek sóhaját
tívornyázza most a csúfság:
ördög-manna.

Elromlott egy égi műszer
a lelkekben: az igazság
átváltozott árfolyammá,
megválasztva saját kasztját
cifra banda.

Tél helyett országos tavaszt
riasztanak a hűhó-bábbal,
az ostobát megszépítik
egy nála is ostobábbal
– s áll a hulla.

A szolgálatot vállalom,
de soha nem leszek szolgál;
azzal együtt dobban mellem,
ki tudja, hogy mi a dolga,
ha hazudnak.

Gerincet nem lehet adni
az áspis gerinctelennek,
s bár ha mozdulatlanok is,
minden csöndet áttelelnék,
tudnak várni.

Bégetőket, károgoakat,
disznók közé elvegyültet,
magára kék madár tollát
varázsoló vetemültet
be kell zárni.

Sírijából felkel a tavasz,
a nagy időké, a régi.
Szikra virágbontásával
most a mi időnket védi,
ha hazudnak.

(Eljutott hozzám ez a vers, valamelyik hajnalon. Sokfelől érkeztek a hangok, élők és holtak hangjai, keserű és reményes hangok, indulatosak és tisztánlátók hangjai. Én csak jegyeztem szaporán mindet, aztán sorba rakosgattam lassan az ismeretlen „költők” szavait. Ez lett – a hangok azt mondták: ez van.)

Juha Richárd: Az Álom Kapujában

*(a 90x60 cm-es márványtáblán elhelyezett bronzdomborművet
a DEOEC gyermek-infektológiai osztályán avatták fel)*

A folyóirat ajánlott ára: 950 Ft
AJÁNLOTT TÁMOGATÓI ÁR: 2.000 Ft

„ÁLDÁS, NÉPESSÉG!”

Fogy a magyar, s népességünk negatív alakulását a globalizáció és a pénzügyi válság hatásai csak tovább súlyosbítják

„Legyen áldás a népesség, / legyen szívünkben békeesség!” – áhítottam az év eleji, *Kalendárium 2009* folyóiratkötet naptári részének decemberi rovatúzenetében

A Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat 2008 végén indította útra a megyei közéleti fórumot, szakemberek közreműködésével megvitatandó: hogyan lehetne valamit másként tenni a közéletünket befolyásoló legfontosabb területeken.

Valószínű: sok mindenre megoldást jelentene, ha nem fogyna a magyar, s a népesség valóban áldás lenne – miként az Erdélyből indult mozgalom hirdeti. A nemzet, az ország sorsáért felelősen gondolkodók tudják, hogy a strukturális átalakítások mellett alapvető szemléletváltozásra van szükségünk. Azt is sokat hallhattuk, hogy a globalizáció veszélyeit, a pénzügyi válság hatásait csökkenteni lehetett volna (és lehetne), ha a globális pénzügyi tőke kiszolgálása helyett a nemzeti érdek irányítaná a döntéshozást.

Én ehhez keveset konyítok, ám hajlamos vagyok hinni például Bogár László és Csath Magdolna közgazdászoknak (de Németh Györgynek is), amikor a közgazdasági filozófiából mindenki számára érthető következtetéseket fogalmaznak meg. Bogár történetesen arról beszél: a legfőbb hazugság egy szuverén ország demokráciájának beállítani azt, ami nálunk a rendszerváltozás óta történik. Bogár László minden fórumon elmondja, hogy nagy baj van, s még Ferge Zsuzsa is arra figyelmeztetett, amit egy ismerősöm ötéves kislánya, nem tudva, milyen igazságot jelez, úgy fogalmazott meg, hogy nemsokára meg lehet rendezni a földönfutó-versenyt...

„Fogy a magyar! Hogyan tovább?” címmel rendezték meg az első fórumot december 5-én, a népességfogyás megállításaival és a népesedéspolitikával kapcsolatos tematikus előadásokkal (Lakner Zoltán, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem tanszékvezetője, Tempfli József nagyváradi római katolikus püspök, Soltész Miklós országgyűlési képviselő, az Országgyűlés Ifjúsági, Szociális és Családügyi Bizottság alelnöke, Varga István közgazdász és Kállai Eszter, a „Szépen, emberül” Közhasznú Alapítvány elnöke részvételével).

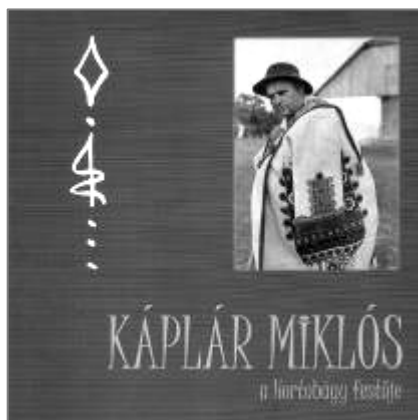
Januárban a mezőgazdaság helyzetével és a vidékfejlesztés jövőjével foglalkozott a **„Magyar vidék, magyar jövő”** című fórum (Font Sándor, az Országgyűlés Mezőgazdasági Bizottsága elnöke, Forgács Barnabás, a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium szakállamtitkára, Ángyán József, a Szent István Egyetem Környezet- és Tájgazdálkodási Intézet igazgatója, valamint Míkula Lajos, a Fiatal Gazdák Magyarországi Szövetségének elnöke előadásaival).

A lapzártá után, áprilisban rendezett fórum témája a *közigazgatás* volt, s forrón aktuális a **június 3-án 17 órától a Megyeháza Árpád-termébe** tervezett tematika: **„A globalizáció és a pénzügyi válság hatása”**. Itt előbb egy hosszabb részletet vetítenénk le a *Zeitgess* című filmből, majd **Bogár László és Csath Magdolna közgazdászok tartanak előadást**.

„A SZÉP ÉS A JÓ MISZTIKUS KAPCSOLATBAN VANNAK EGYMÁSSAL”

*A felújított Káplár Miklós Emlékháza
reprezentatív katalógus is hívogat Hajdúböszörményben*

„Alig ismerek nagyobb szellemi örömet, alig valamit, ami annyira leköt, annyira pihentet, ami a gondolkodást és érzést annyira az élet mindennapi gondjai fölé emeli, mint a művészet alkotásainak szemlélete. A szép és a jó misztikus kapcsolatban vannak egymással. A szép magasztos érzést, nemes gondolatokat ébreszt az emberben. A formák harmóniája lelki harmóniát idéz elő.”

Olvasom Káplár Miklós *A művészet-ről írott, 1917-ben a Hajdúböszörmény és Vidéke* című lapban megjelent cikksorozatát. A 2008. november 20-án, az I. Helyi Örökségvédelmi Konferencián átadott, felújított Káplár Miklós Emlékházat (és benne az új életmű-kiállítást) egy izléses, gazdag képanyaggal, illetve dokumentum-reprodukciókkal illusztrált katalógus köszönti. (A kiadványt a Hajdúsági Múzeum igazgatója, Szekeres Gyula szerkesztette, és Horváth Tamás fotózta.)

Több szöveghelyen (magán a címlapon is) látható Káplár rovásírásos szignója. Ez az örökségkeresésre ugyanúgy utal, mint a pásztorhagyományokra – a művész előbb hortobágyi pászornak szegődött, később, harmincéves korától, 1916-tól „rendkívüli látogatóként” járt a Képzőművészeti Főiskolára. Tanyásként, bojtárként dolgozott, de betegsége miatt fel kellett hagynia a nomád élettel. Mészáros lett, Pestre költözött, ott figyelt fel rá Rippl-Rónai József, aki pártfogásába vette. Felfedezte őstehetségét, így figyelmeztette arra, hogy a maga útját járja, ne akarjon másokra hasonlítani. Az eredeti naiv karaktert méltányolta benne Medgyessy és Móricz. (Káplárról hosszabban írtam a *Néző • Pont* 2007. évi 6–7. kötetében, 467–471. o.)

*„Aki a szépet megérti
és valóban szereti,
fogékonyabb lesz
a jövő iránt is.”*

A borítóval együtt 52 lapos katalógus – a címlapon és a dokumentum részben Ecsedi István archiv felvételeivel – részletet közöl Móricz Zsigmond értékeléséből, melyet az 1935-ös emlékkiállításán mondott el az író, Káplár halálának évében, a főbb életrajzi adatokat német és angol nyelven is közli, s a már említett cikken túl a hátoldalon Káplár Miklós *Mikor még én pásztor voltam* című írásából olvasunk részletet (ez a *Debreceni Képes Kalendárium* 1935. évfolyamában jelent meg).

Káplár már 1917-ben jól látta, hogy – mivel nyelvünket nem értik Európában – „nemzetközi hatást, tekintélyt, kulturális súlyt leggyorsabban és legbiztosabban művészetünkkel szerezhetnénk”. A megállapítások talán már akkor is naiv hitről árulkodtak, ám ma is időszerűek:

„A művészetünk életerős és önálló fejlődése előmozdítaná azt, hogy Európa helyes és alapos ismeretet szerezzen rólunk, érdeklődjék irántunk, hogy nemzeti önérzetünk erősödjék, hogy vonzó és hódító képességünk fokozódjék.

Az igazi művészet azon tényezők egyike, amellyel belső értéinket növelni lehet. (...) Művészi tehetsége van a magyar fajnak. E téren a magyar génusz már nem egyszer szép eredményt ért el, nem egyszer dicsőséghez jutott. (...) Fel kell tehát ébreszteni a társadalom érdeklődését a művészet iránt. (...) A magyar művészet a magyar lélek és egyéniség nemes kifejlődésének, a magyar nemzet dicsőségének és vagyonságának, belső egységének nagy és dicső szolgálatot fog tenni.”

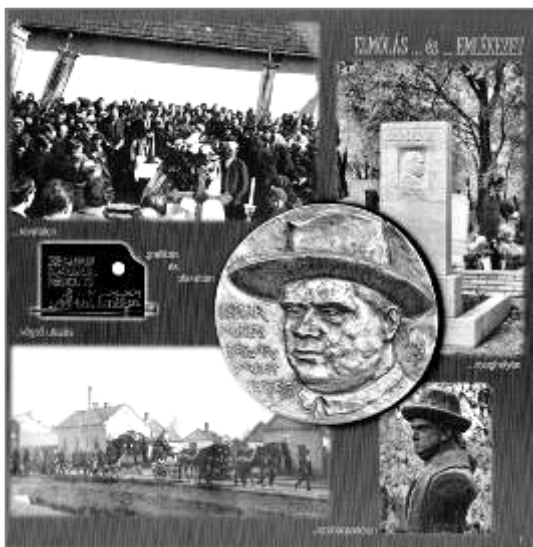
*A 30 Káplár-festmény egyike: Művésznövendékek (Kamplér és Maghy; 76x95 cm)
Jobbra: Elmúlás és emlékezet*

A hortobágyi pásztorból a hortobágyi pásztorélet festőjévé lett Káplár Miklós e jóslatában talán tévedett, már ami az ideális közönséget vagy a műértő, kultúraszereető nemzetet illeti. Nem tudhattott még sem a sztálinizmusról, sem a szocializmusról, sem a globalizációról. Legszívesebben mi is elfelejtenénk... – De hát nem lehet, a magunk eszközével inkább küzdeni kell az éppen jelenvaló gonosszal szemben. A küzdelem egy diszkrét és öntudatos formája az is, ha őrizzük értékeinket, hogy gyarapítani tudjuk azokat. Nem véletlenül emeltem belső mottóul Káplár Miklós mondatát:

„Aki a szépet megérti és valóban szereti, fogékonyabb lesz a jövő iránt is.”

Szülővárosában 1986-ban rendezett a Hajdúsági Múzeum centenáriumi gyűjteményes emléktárlatot, s még 1978-ban (egykori lakóházában) nyílt múzeuma.

Az emlékház megnyitásának 30. évfordulóján avatták a felújított kiállítást, mely keddtől szombatig 10 és 16 óra között fogadja a látogatókat Hajdúböszörményben, a Hortobágy utcán.

A folyóirat előző (március–áprilisi) kötetét indítottam azzal a hírrrel, hogy a gyomaendrői Vidovszky Béla Helytörténeti Gyűjteményben Holló László állandó kiállítása nyílik meg. Az emlékhely március 14-ei avatása a Gyomaendrődiek IV. Világtalálkozója és a város 20 éves ünnepségeinek keretében történt.

Az adományozó Ujváry Zoltán professor emeritus több mint 70 alkotásból (nagyobb részt grafikából) álló kollekcióját dr. Szonda István gyűjteményigazgató ez alkalomra megjelent *Ecset és toll* című albumban mutatta be, röviden ismertetve az eredeti gyűjteményben lévő alkotók (Vidovszky Béla, Corini Margit, Illésy Péter és Pásztor János) életútját és az adományozások történetét.

A címlapon Holló László *Kontyos fiatal nő* című müncheni (1909-es) olajfestménye látható

Az ünnepi képviselőtestületi ülésen Ujváry Zoltán a „Gyomaendrőd Kultúrájáért” oklevelet vehette át (egyedüli kitüntetettként). A város vezetése eme gesztussal köszönte meg, hogy a néprajzkutató és kultúramecenás professzor segíti a gyomaendrői tudományos rendezvények szervezését, a helytörténeti kiadványok szakmai lektorálását, a Hármas-Körös művésztelep elindítását.

A megnyitóra a helyiek mellett a szűkebb régióból számosan érkeztek, Debrecen több magánidegáció, illetve a Déri Múzeum Baráti Köre Holló László Hagyományápoló Tagozata képviselte. Az emlékszóbat dr. Dénes Zoltán egyetemi docens, római katolikus lelkész avatta és szentelte fel.

Az igényes kiállítású, a Gyomai Kner Nyomda Zrt. által 500 számozott példányban készített albumot a helyszínen mindenki megkapta. Az „*Ecset és toll*” – a festményekre és grafikákra ugyanúgy utalva, mint a Kossuth-díjas művész alkotásainak és azok szöveges ismertetésének együttesére – ismerteti a professzor művészetmecénási tevékenységét (neki köszönhetően került Holló László-gyűjtemény például Putnokra, Szolnokra, Mátészalkára, Egerbe, Tiszadadára, Hajdúhadháza is), Holló életét s művészetét, valamint a szerző találkozását a hollói örökséggel. Pontos jegyzéket ad a Vidovszky-gyűjteménybe került Holló-művekről, valamint kisebb válogatást a róla szóló irodalomból. Miként Szonda István előszavában írja: az album nem egy újabb Holló-életrajz kíván lenni, és az alkotások művészettörténeti elemzésére sem vállalkozik (bár a Holló László-terem és emlékhely rövid ismertetésében felfedezzük az erre utaló érzékenységet), helyette a képek magas színvonalú nyomdai bemutatását, reprodukálását tűzték ki célul. Ez az alapszán-

dék valóban teljesült, de ami legalább ilyen fontos: jól mutatja a Hollóval utóéletében is kialakítható személyes viszony mélységét, illetve az életműnek –

még ha annak csak egy szeletét érintve is – a már meglévő művészettörténeti kontextusba ágyazhatóságát.

A többi adományhoz hasonlóan ez az összeállítás is arra törekedett: belőle az életmű egészére lehessen következtetni, sőt, mivel nagyobb számban vannak itt festmények, közöttük a korai müncheni és técsői alkotások, valamint első világháborús színvázlatok, szemléletesebb és átfogóbb képet ad Holló művészetéről.

*Részlet az albumból
Holló 1962-es tanulmányával*

Az eseményről ANDICS ÁRPÁD fotóművész, a baráti kör és a Holló-tagozat delegációjának tagja készített fotóriportot.

Szonda Istvánnak még az avatás reggelén is akadt dolga – a legújabb adományt, egy técsői festményt helyezett el a falon.

A két nagyobb fotó a megnyitó előtti és a méltatás közbeni pillanatokot rögzíti

*Fent: dr. Dénes Zoltán atya,
Ujváry Zoltán professor emeritus
és dr. Szonda István gyűjtemény-
igazgató; lent: dr. Kövér József
szobrászművész Ujváry Zoltánnal,
az általa mintázott Holló-
bronzportré előtt*

*Szonda István
a debrecenieknek
dedikál –*

*(balról jobbra)
Kapusi József,
a számos Holló-
kiadványt készítő
Kapitális Kft.
nyomdaigazgatója,
Erdélyi Márta,
a Déri Múzeum
Baráti Körének
Szervezője
és Farkasné
Kovács Piroska
baráti köri tag*

Ahol a gép „nyele” volt a fontos címmel – a gyomai Kner Nyomda alapításának 125. évfordulója alkalmából a Debreceni Egyetem központi épületében 2007 tavaszán is bemutatott nyomdatörténeti kiállítás apropóján – írtam a nyomdászdynaszta ízlést meghatározó, tipográfiai kánont is alakító szerepéről a *Néző • Pont* 2007/augusztus–szeptemberi 6–7. kötetében (535–537. o.). A gép „nyele” – az 1942-ből hagyott tanácsok szerint – természetesen az ember volt, a gépmester, kinek észjárását kellett követnie a technikának is, hogy az ki tudja szolgálni őt.

Dr. Füzesné Hudák Julianna múzeumvezető ismertette a baráti köri tagoknak a Kner Nyomda történetét, beszélt a kiadványok ízlésformáló szerepéről

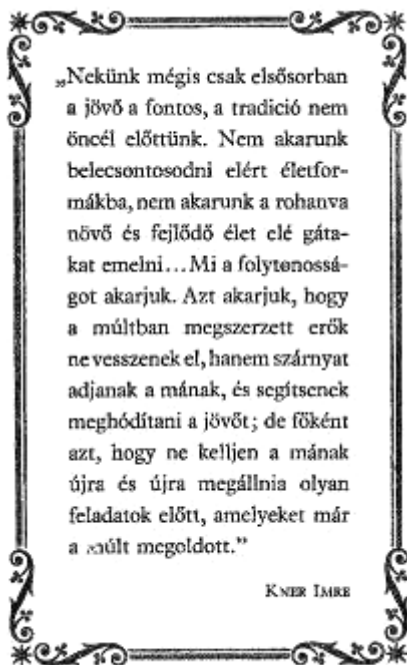
A nyomdaipari múzeum márciusi látogatásán is a múzeumi vezető egyik középponti gondolata volt Kner Imrénének a tartalom iránti érzékenységet s a formai megvalósítást harmonizáló felfogása. Ő a könyv iránti érzéket a nevelés, a kultúra eredményének is tekintette, ekképp hitte, hogy magával a könyvvel is lehet nevelni, kultúrálni. És nemcsak a tartalommal, hanem magával a formával, a küllemmel is. Az 1910-es években diva-

tos szecessziós formarend után új tipográfiai stílust alakított ki, így a Kner-könyvek jellegét az 1920-as évek végétől már a klasszicista betű és tipográfiai elrendezés határozta meg, „a tartalommal egybecsendülő formaművészet” (ez Haiman György megfogalmazása) főlegyes sikerével. Kner irányította rá a figyelmet arra a vizuális kommunikációban is meghatározó tényre, miszerint egy jól kiegyensúlyozott, és ritmusában összhangzó fehér felület legalább olyan értékes kompozíciórész, mint a betű.

A Kner Nyomdaipari Múzeum a maga nemében egyedülálló Magyarországon. 1970 óta működik Kner Imre egykori, 1925-ben épült lakóházában. A ház népies barokk stílusú, és közvetlenül a nyomda szomszédságában áll – Kozma Lajos építész-grafikus tervei alapján készült. Kozmával egyébként szoros munkakapcsolatban is állt: amikor az 1882-ben nyomdát alapító, majd a közigazgatási nyomtatványokat egységesítő Kner Izidor elsőszülött fiából, Imréből szintén nyomdászt kívánt nevelni, s az 17 évesen, lipcsei tanulmányai után, a nyomda vezetője lett, maga mellé vette Kozma Lajost. Az ő barokk tipográfiája tette szélesebb körben ismertté Knerék nevét, és vele együtt fordult később (a Bodoni betű alkalmazásával) a klasszicista tipográfia felé.

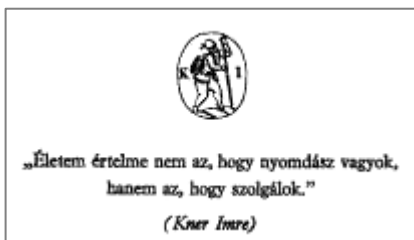

A gyomai múzeum állandó kiállítása bemutatja a Kner család tagjainak munkásságát, illetve a nyomda történetét az 1882-es alapítástól napjainkig. A nyomdászként-tipográfusként egy egész korszakra (illetve az utókorra) meghatározó könyvkultúrát hagyó Kner Imre szakirodalmi munkássága is jelentős; testvérei, Kner Erzsébet művészi könyvkötészete és Kner Albert tervező-reklámgrafikusi munkássága az Egyesült Államokhoz kötődött.

A nyomdaalapító elsőszülött unokája, Haiman György szintén nemzetközileg elismert szakember volt, tipográfiai és kutatói munkássága a Kner-féle tradíciók folytatását jelentette. (A II. világháborúban megtört a fejlődés, egyebek mellett azért is, mert a család több tagja a holocaust áldozata lett.)

A nyomdát 1949-ben államosították, 1963-ban hozzácsatolták az egykori békcécsabai Tevan Nyomdához, 1964-ben a vállalat felvette a Kner Nyomda nevet. A gyomai üzem 1992-től van magántulajdonban, és tevékenységét ma a debreceni Alföldi Nyomdában nevelkedett Papp Lajos neve fémjelzi.

Kner Imre két hitvallását a ma is működő gépeken a látogatók maguk is kinyomtathatják, s emlékül hazavihetik

„Életem értelme nem az, hogy nyomdász vagyok, hanem az, hogy szolgáltam” – olvasható fent.

A bal oldali, s jellemző keretbe illesztett, programként is olvasható szöveg a következő:

„Nekiünk mégis csak elsősorban a jövő a fontos, a tradíció nem öncél előttünk. Nem akarunk belecsontosodni elért életformákba, nem akarunk a rohanva növő és fejlődő élet elé gátakat emelni... Mi a folytonosságot akarjuk. Azt akarjuk, hogy a múltban megszerzett erők ne vesszenek el, hanem szárnyat adjanak a másnak, és segítsenek meghódítani a jövőt; de főként azt, hogy ne kelljen a másnak újra és újra megállnia olyan feladatok előtt, amelyeket már a múlt megoldott.”

Cs. Uhrin Tibor képzőművész a Kner Nyomda kiadványait tanulmányozza.

A háttérben Bende György, Hét község polgármestere és Kapusi József, a debreceni Kapitális Nyomda igazgatója beszélget

Fotók: ANDICS ÁRPÁD

Egy „arisztokratikus” szenvedély (15.)

Nemzetközi exlibris-anyag kerül Debrecenbe Találkozások Keresi Ferencel

Az exlibris valóban az a műfaj, mely talán a legalkalmasabb arra, hogy korábban egymást nem ismerő emberek között kapcsolatot teremtsen – nem kizárva akár még azt sem, hogy személyesen nem is találkoznak. Ha valaki a könyvjegyek gyűjtésébe kezd, mihamar igényli – sőt, a csere miatt szüksége is

van rá –, hogy saját exlibrist készíttessen. Ha a művészi könyvjegy jól sikerült (értve ez alatt, hogy az exlibris a tulajdonosnak egyfajta „kézjegyévé” is válik), vallomás értéke van, sokat elárul az ember értékvonzódásairól, nem beszélve a gyűjtemény más darabjairól – s a gyűjtésről magáról.

EX LIBRIS EXHIBITION IN DEBRECEN
2009 SUMMER

2009. június 20. – július 20.

Méliusz Juhász Péter
Megyei Könyvtár
és Művelődési Központ

Mondhatnám: az exlibris – illetve a könyvjegyek készítéséről és gyűjtéséről indított sorozat a folyóiratban – véletlenszerűen hozott engem is össze érdekes és értékes emberekkel, a „véletlenszerűséget” azonban rögtön korrigálni kell, hiszen e műfaj törvényszerűvé teszi az izgalmas személyes, olykor pedig csak virtuális (levelezős, ma már internetes) találkozásokat. Így született meg kapcsolatom például a hajdúböszörményi Csernáth Gáborral, rajta keresztül a Kisgrafika Barátok Köre országos egyesület főtítkárával, Palásthy Lajossal; a Vincze László-exlibrisek révén az általa is linóba metszett gyűjtőkkel – és a sort hosszan lehet folytatni.

Különös, de az exlibris gyűjtése tette tartalmilag valóssá az egyik szomszéddal való kapcsolatot: Rózsa János gyűjteményét is bemutattam, a kollekció egy darabjaként Nagy László Lázár Keresi Ferencnek készített rézkarcával. János bácsi és Keresi úr egyébként jó barátok, együtt is zenélnek. Egy személyes találkozáson már az exlibris volt a közös téma, s kiderült, hogy fia képzőművésszel is foglalkozik, szintén készít exlibriseket.

Keresi Ferenc munka közben

A továbbiakban Keresi Ferencről, az alkotóról lesz szó, aki gyűjt és szervez, sőt gondozza az *exlibrislap.hu* interne-

tes oldalt, most pedig nemzetközi exlibris-találkozót szervez Debrecenben. Az ifjú Keresivel Csernáth Gábor kisgrafikai anyagának debreceni bemutatóján találkoztam, ott hívta fel figyelmemet a *keresi.blog.hu* oldalára, ahol ugyancsak kiemelt szerepet kapnak a könyvjegyek.

Keresi Ferenc Palásthy Lajosnak készített könyvjegye

Március végi bejegyzésében olvasom: „Nagyon-nagyon jó hírem van az exlibris-kedvelőknek! Sikerült a Nemzetközi Ex Libris Kiállításnak helyet, teret és időt adni! 2009. június 20-tól július 20-ig rendezzük meg Debrecenben az I. Nemzetközi Ex Libris Kiállítást kortárs alkotók grafikáiból! Helyszín az új Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központ. Csak köszönetet tudok mondani az intézménynek s vezetőjének, dr. Cs. Tóth János igazgató úrnak. Nagy lehetőség ez az alkalom arra, hogy megismerhessék itthon is az ex libris műfajt, mely kissé elhanyagolt hazánkban. Céлом az volt, hogy kortárs, mai alkotóknak a munkáit tudjuk bemutatni. Tisztelem a régi művészeket és

műveket, valamint azt, hogy a kiállító-sokon többnyire ezen alkotások szerepelnek. A múlt mellett viszont a műfaj jelenét, jövőjét is meg kell ismernünk és ismertetnünk a hazai látogatókkal. Új témák és technikai eljárások is megjelentek, melyek remélem, színessé teszik majd az egyébként 'szürke' grafikai világot. A néhány hét alatt már 14 ország alkotói küldték el munkáikat. Bízom benne, hogy legalább 40 alkotó megismerjük bennünket, és kiállíthatjuk az ex libriseiket."

Április eleji lapzártám előtt érdeklődtem a legfrissebb jelentkezési adatokról. Már 18 ország 39 alkotója jelentkezett, de ez a szám Keresi Ferenc reményei szerint az április 30-ai beküldési határidőig legalább 50 kiállítóra emelkedik. A megnyitót Sebeők János vállalta el – Keresi szerint Sebeők „reklámértéke” ráfér a művészetre... A Méliusz központ támogatja egy katalógus létrehozását, melyben legalább egy művével minden alkotó szerepelni fog. Keresi Ferenc a kiállítás anyagából egy külön honlapot is készít, így azok a művészek is láthatják a kortárs kollekciót, akik személyesen nem tudnak részt venni a tárlaton. A legtöbb alkotó (nyolcan) Argentínából küldte el exlibriseit, őket követik az amerikaiak és a csehek (5-5 művésszel).

Az exlibris gyűjtéséről Keresi Ferenc már több blog-bejegyzésében írt, január végén például a következőket:

„A polcokon, fiókjaimban keresgéltem itthon ma délután. Ma 'olyanom' volt, hogy összeszedtem minden katalógust, mappát, könyvet és grafikát, melyeket az évek során kaptam, cseréltem. A levelezéseimre kukkantva láttam, hogy a legaktívabb gyűjtést 2001 és 2003 között folytattam. Megtörtént: hetente 3–4 levél is érkezett a grafikákkal. Sajnos, ez ma már szinte a nullával egyenlő. Ebben bizonyára én is hibás vagyok. Elhanyagoltam ezt az érdekes és értékes hobbit.

Sőt, a hobbinál azért több volt, mert én is készítettem exlibriseket a gyűjtőknek – cserébe a kapott lapokért. Már írtam arról, hogy szeretnék többet foglalkozni a művészettel és gyakrabban alkotni. Eddig még minden rendben, a kitartással, aktivitással semmi gond. Talán erre jó ez a blog is...

Az aktív gyűjtői korszak dokumentumaiból

Decemberben küldtem hazai országos könyvesbolt- és kiadó-hálózatoknak levelet, melyben az ex libris népszerűsítésére és árusítására szerettem volna őket kérni és buzdítani. Egyfajta üzleti lehetőséggel párosítva lehetett volna az emberek figyelmét ráirányítani erre a régi műfajra, és kedvet hozni a gyűjtéshez. Nem kértem érte pénzt, nem koldulni akartam. Vártam több mint egy hónapot, hogy az e-mailjeimre válaszol-

janak. Talán nehezen értek oda a galambok, talán a gazdasági válság okozta stressz miatt nem fordítottak kellő figyelmet levelezéseikre. Ezt már soha nem tudom meg, de az újbóli, kicsit már dorgálóbbr, levelemre már másnap megkaptam a nemleges válaszokat.

Nagyon udvariasan elküldtek a ...-ba. Hát ez van! Azt gondoltam naivan, hogy még jó ötletnek is tartják majd. Könyv és ex libris: két dolog, ami szorosan összeillő is lehetne, vagy lehetett valamikor. Ma itthon nem az!!!

*Keresi Ferenc:
Ex libris Keresi Ferenc*

Keresi Ferenc 1972-ben Hatvanban született, nyomdász végzettséget szerzett, de már lassan másfél évtizede egy saját céget vezet, mely bevallása szerint „a nyomdától és a művészettől is meszsze áll”. 1993 óta több őszi tárlaton és nem hivatásos alkotók számára szervezett kiállításon vett részt, munkáit nem egy helyen díjazták is.

*Exlibris Éva Farji
Keresi Ferenc rézkarca*

Alapító tagja volt a debreceni AKT egyesületnek. Magát elsősorban grafikusnak tartja, évek óta készít rézkarokat, szitanyomatokat, melyek közül számos lapja külföldi gyűjtőknél is megtalálható (például Argentínában, az USA-ban, Olaszországban, Németországban, Ausztriában, Hollandiában, Ausztráliában, Belgiumban és Csehországban). Tagja a Kisgrafika Barátok Köre Egyesületnek.

Ha ideje engedi, ma is alkot – „.... de már kevésbé akarom megváltani a világot, s kevésbé álmodozom arról, hogy majd művész leszek, és ebből élek” –, váltakozó alkotói hozzáállását a gyűjtéssel és a honlap-szerkesztéssel kompenzálja. Illetve: nemcsak szervezői, de művészettmcénási szerepet is vállal – két éve a Medgyessy művészeti gimnáziumban előbb egy iskolai, majd egy országos exlibris pályázatot és kiállítást hozott tető alá, de támogatta a Várkonyi Károlyról készült könyvet is.

(A debreceni nemzetközi exlibris találkozóról a szeptemberi folyóiratkötetben részletesen beszámolok.)

Keresi Ferenc Marina Zuccoli számára készített könyvjegye (rézkarc technikával)

Józsa János új exlibriseiből

Józsa János képzőművész ez év elején (mintegy két évtizednyi „exlibris-szünet” után), három új, nekem készített könyvjeggyel lepett meg, ezzel is köszönve grafikai munkásságát bemutató monográfiámat. A 369–371. sz. opusok közül a két jobb oldali szerigrafika, az alsó nagyobb linómetszet.

Adomány volt a Lenkey-kiállítás

Az Imolay dr. Lenkey István gyűjteményéből 2008 nyarán a putnoki Holló László Galériában rendezett exlibris- és alkalmi grafika-kiállítás teljes anyagát (a *Néző • Pont Kalendárium 2009* kötetben számoltam be erről; 145–146. o.) a galériának adományozta a gyűjtő, s a mintegy 400 lapot több mappával és grafikai vonatkozású kiadvánnyal egészítette ki.

(Az adományozás megtörténtéről csak a cikk megjelenése után értesültem.)

*Fery Antal 1976-os fametszete;
Lenkey István exlibrise
együttal emlékezés az akkor 100 éve
elhunyt gömöri Tóth Edére is*

LAPSZEMLE: KISGRAFIKA (2009/1. szám)

Az idén 50. évfordulós jubileumi ünnepségek lázában égő Kisgrafika Barátok Köre Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület negyedéves folyóiratában a megszokott tematika mellett nagyobb hangsúlyt kap az évforduló – több erre az alkalomra már elkészült exlibrist és emblémát közöl a lap, de a tavalyi Reneszánsz évet is visszaidézi néhány, Mátyás tematikájú illusztráció, emléklap, illetve könyvjegye.

Az elmúlt évi beszámoló mellett gazdag kiállítási szemlét kapunk – bőséges illusztrációs anyaggal –, így a dokumentáción túl orientáló jelleggel ad betekintést a *Kisgrafika* mások mellett Varga Péter András újpesti kiállításába (2008 októberéből Ürmös Péter megnyitóbeszédének közlésével); Kerékgyártó László „Őszi reggel” című tárlatába (ezt 2008 novemberében rendezték a Józsefvárosi Galériában); a Fery Antal (1908–1994) fametszeteit újra emlékezetünkbe idéző kollekcióba a Ráday utcai Filmes Házban; vagy Soós Imre beszámolójában olvashatunk Diskay Lenke (1924–1980) emlékkiállításáról is, melyet a Széchenyi Könyvtárban mutattak be.

Szintén Soós Imre vetette össze Vén Zoltán rézmetszetét a hozzá alapul szolgáló, közismert Goya-metszettel (*Az ész álma szörnyeket szül*). Vén parafrázisa – bár a kompozícióban követi Goya művét – alapvetően más környezetbe viszi a nézőt, honi

hangulatot idéz fel. Az interpretációban itt modern szörnyeket látunk: a terrorizmust, a gazdasági válságot, a munkanélküliséget és az adósságtömeget.

A folyóirat az erdélyi születésű, Sárándon élő és Debrecenben dolgozó Vincze László grafikusművésznak is külön cikket szentel a közelmúltbeli, az alkotó 50. születésnapja köré rendeződő hazai és erdélyi (Debrecen, Mű-Terem Galéria; Marosvásárhely, Bernády-ház) kiállításainak apropóján, s innen értesülünk arról is: Vincze László idei debreceni kiállításán újra láthatjuk majd metszeteit, köztük az exlibriseket is, melyekből eddig már több mint fél ezret jegyez a művész.

A szokásosnál még gazdagabb a folyóirat hír- és szemle rovata, s mi tagadás, nagy örömet jelentett, hogy ismét felfedeztük benne a *Néző • Pont* recenzióját, nevezetesen a *Kalendárium 2009-es* jelzésű kótétét. Természetesen azok a közlemények kaptak nagyobb hangsúlyt az ismertetésben, melyek a folyóirat érdeklődési köréhez is kapcsolódnak, és igencsak jólestek Soós Imrétől azok a sorok, melyekben kiadványomat értékelve, azt „a Tiszántúl kulturális enciklopédiájaként” jellemezte...

Ex libris Molnár Mariann (1996, op. 435, linó)

VINCZE LÁSZLÓ EXLIBRISEIBŐL

Dr. Arató Antal erdélyi könyveiből (1990, op. 268, színes linómetszet)

Ex libris Semseyné Valkó Ila (2000, op. 469. linómetszet)

Debrecen is „érintette” a 20. Barcsay-díj

*Székely Annamária Miklós Hajnallal állított ki Szentendrén,
a Ferenczy Múzeum Barcsay Gyűjteményében*

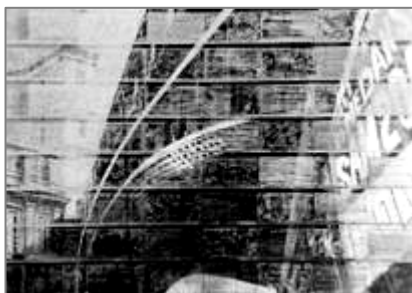
Barcsay Jenő születésnapján, január 14-én a szentendrei Barcsay Gyűjteményben adták át (az idén huszadik alkalommal) a 2008-ik évi Barcsay-díjakat, s egyúttal (március 15-éig nyitva tartó) kiállításon mutatkozhattak be az így elismert, pályakezdő képzőművészek.

A „művészeti anatómusként”, illetve „konstruktivista festőként” számon tartott alkotó emlékére a testvére, Barcsay Erzsébet által alapított díjat olyan, már egyetemet végzett, de még a pálya elején álló művészek kaphatják, akik tehetségükkel kiemelkednek társaik közül, s akik Barcsay szellemiségében építik pályájukat. „Nem egy meghatározott stílustól függ a díj elnyerése – emelte ki a kiállítás kurátora, Herpai András művészettörténész –, mert noha a mester iskolateremtő volt, munkásságát nem lehetett egyenes vonalban továbbvinni. Miklós Hajnal és Székely Annamária is különböző utakon követi Barcsay művészetét.

Az 1972-ben Kolozsvárott született, s 1990-ben Debrecenbe áttelepült Székely Annamária (aki a Képzőművészeti Egyetem festő szakán Klimó Károly növendékeként 2000-ben diplomázott, ekkor

végezve el a Mesterképző tagozatot) képei „igazi térkutató festőt mutatnak, aki a terek találkozásából, feszültségeiből terem nagyon is mai atmoszférájú festészetet”. Szemlélete közelebb áll a konstruktív festészeti hagyományokhoz. Már korábban is „a fény, a tér és a forma egymásra hatásával, kapcsolatával” foglalkozott, újabb munkáin pedig a tükröződések mellett egyre nagyobb hangsúlyt helyez formák ritmusára.

Székely Annamária: Hid

*balra: a Barcsay-díjas művész
Pantheon-sorozatából*

Herpai kiemelte *Idő-tér* című sorozatát, ott a Pantheon kupolája kerül látókörébe. „A gömbtető kazettáinak árnyjátéka, és a képteret uraló opeion sejtelmes foltja dinamikával tölti meg az egyébként statikus környezetet. Rend és játék uralkodik, még akkor is, amikor e formákat a végtelenségig nagyítja, közelíti, átértelmezi. (...) Ez a folyamatos átértelmezés zajlik a sakktáblát bemutató, a vásznat, mint játékeret definiáló képein. A figurák kezdetben csak a pepita kockákon léteznek, majd e valóságba egyre inkább az általunk ismert város

formái, és ablakai is beleolvadnak. (...) Kezdetben még felismerhetők a görbült sakk-tábla mögött az épületek kontúrjai, majd a két világ szintézisében már csak nyomokban látható egy-egy ablakkeret.”

*A vászon mint „sakkjátszótér”
– részlet a kiállításból*

S ebbe az absztraháló transzpozíciós folyamatba illeszkedik a *Híd* című sorozat is, mely a korábbi munkák egy fajta összegzésének tekinthető, komplexebb képi élményt adva a megfogalmazás, az alkalmazott eszközök révén.

A 20 éves Barcsay Alapítványról

Barcsay Jenő 1900. január 14-én született egy kis mezősgéi községben, Katonán. Az idén nem volt tehát sem kerek születési évforduló, s halála óta is tavaly áprilisban telt el 20 esztendő.

Viszont a következő évben, 1989-ben a művész testvére, Barcsay Erzsébet (aki az utolsó évekre Erdélyből a bátyjához költözött) egymillió forint alaptőkével létrehozott egy alapítványt, mely egyrészt azokat a képzőművész növendékeket jutalmazza, akik kiemelkedő eredményt érnek el az anatómia-oktatásban, továbbá elismeri azokat a pályakezdő alkotókat, akik művészetükkel Barcsay Jenő szellemiségéhez kapcsolódnak.

Barcsay egyébként (aki a képgyűjteményét múzeumoknak hagyatékotza) az idén 90 éve kezdte meg képzőművészeti főiskolai tanulmányait (1919-ben), 80 éve járt először Szentendrén (1929-ben), és éppen 40 éve kapta meg a felkérést a nagyszabású szentendrei mozaik elkészítésére.

Az elmúlt húsz évben a Barcsay Alapítvány mintegy 120 képzőművészeti főiskolai (majd egyetemi) hallgatót jutalmazott, a Barcsay-díjban pedig Miklós Hajnal és Székely Annamária előtt éppen ötvenen részesültek.

A méltatások és összegzések arra is felfigyeltek, hogy egyre több olyan fiatal kapott díjat, akik erdélyi származásúak, de már Magyarországon végezték el felsőfokú művészeti tanulmányaikat (bár erre a körülményre külön nem figyel a kuratórium, hiszen a beérkezett pályázati anyag minősége a döntő – a kolozsvári születésű Székely Annamária mellett Miklós Hajnal is erdélyi, Gyergyószentmiklóson született).

A Barcsay Alapítvány nemcsak díjakat és jutalmakat oszt, hanem számos szakmai eseményt szervez, megemlékezést tart.

Emlékhely jött létre Barcsay budapesti, Andrássy úti otthonának előkertjében (itt látható Szász György szobrászművész alkotása); Szabó Ádám szobrászművész emléktáblát mintázott Barcsay Jenő szentendrei műtermének falára, s ezt a táblát elhelyezték a nagyenyedi Bethlen Kollégiumban is, ahol Barcsay Jenő tanulmányait végezte.

A centenáriumi *Közelképek* című kiállítás Szentendre után megjárta Nagyenyedet, Marosvásárhelyt, Kolozsvárt. (Az erdélyiek által ajándékozott kopjafát az idén áprilisban avatták fel a szentendrei Barcsay Gyűjtemény udvarán.)

Hortobágyi képek a Déri Múzeum gyűjteményéből

*Pálffy József
Zivatar
a Hortobágyon című,
1930-ban készült
festményét
(olaj, 70x100cm)
Tamus István
mutatta be a Horto-
bágyi Nemzetközi
Művésztelep 2009.
évi idényének február
16-i megnyitóján az
Aranybika Szállóban*

Több évadra visszanyúló hagyomány, hogy a Hortobágyi Nemzetközi Művésztelep februári nyitó ünnepségén Tamus István festő- és grafikusművész egy-egy, a hortobágyi tematikához kapcsolódó műalkotást mutat be – ezeket a műveket rendszerint a Déri Múzeum adja kölcsön az eseményre.

A Hajós Alfréd Teremben ezúttal Pálffy József 1930-ban festett olajképéről, a *Zivatar a Hortobágyon* című alkotásról szólt, ismertetve a művész életútját, elemezve az alkotást. Korábban ugyancsak a Déri gyűjteményéből származó Boromisza Tibor-, Káplár Miklós-, Maghy Zoltán-, Holló László-, Félegyházi László-képekről is kaphattunk ismertetést.

HÉTTORONY-DÉLUTÁN. A Héttorony irodalmi antológia 2009. évi kötetét – a sorozatban a második válogatást – mutatták be március 21-én a múzeumbaráti kör rendezvényeként. Az irodalmi portál felolvasó-délutánjára az ország minden részéből érkeztek vendégek

Fotók: ANDICS ÁRPÁD

SERFŐZŐ ATTILA KIÁLLÍTÁSA

Az eredeti tervek szerint az antológia bemutatásával együtt nyílt volna meg Serfőző Attila, az irodalmi portál főszerkesztője képzőművészeti kiállítása. A tervezett tárlatok torlódása miatt a festmények bemutatója egy héttel későbbi időpontra csúszott: Serfőző munkáit március 28-ától április 12-ig tekinthették meg az érdeklődők

A kolozsvári Reményik Galéria képei Hajdúszoboszlón

A Szoboszlói Tavasz Művészeti Napok keretében nyolc, Kolozsváron élő képzőművész munkáiból nyílt tárlat március 14-én a hajdúszoboszlói Kovács Máté Művelődési Központ és Könyvtár kiállítóhelyén, a Szoboszlói Galériában.

A Reményik Sándor Galéria hajdúvárosban bemutatkozó művészei – Gally A. Katalin, Novák Ildikó, Forró Ágnes, Essig Kacsó Klára, Tompos Opra Ágota, Tosa Szilágyi Katalin, Székely Géza és Koncz-Münich András – a műfaji és szemléleti, stílus-és technikai sokféleséget képviselték.

A tárlatot Küllő Katalin nyitotta meg, aki a kolozsvári *Szabadság* című napilapban arról is beszámolt, hogy (a két galéria közötti együttműködésnek köszönhetően) májusban a hajdúszoboszlói képzőművészek vendégeskednek Kolozsváron, a Reményik Galériában.

A kiállítást április 2-áig tekinthették meg az érdeklődők

Fotó: Gonda Zoltán

A Déri Múzeum tervezett időszaki kiállításai (2009. május–december)

Jegecek, korallok és a természet más csodái

Kupolaterem – május 29-ig

Püspökladány – Hajdú-Bihar megye múzeumainak és muzeális intézményeinek bemutatkozása)
Kupolaterem – június 3–29.

Tavaszi hadjárat 1848

Zoltai Lajos Terem – június 28-ig

Mátyás országa

Zoltai Lajos Terem
július 11. – augusztus 30.

Szilágyi Imre életmű-kiállítása

Zoltai Lajos Terem
szeptember 11. – október 19.

Pipakiállítás (a nemzetközi pipaszívó bajnoksághoz kapcsolódva)
Kupolaterem – október 11–26.

Festőecsettel a szülőföld szolgálatában – Cholnoky Jenő földrajzprofesszor természetábrázoló művészete

Kupolaterem
október 29. – november 27.

Szilágyi Imre rézkarca

Az utolsó pillanat

Zoltai Lajos Terem

2009. november. 7. – 2010. január 31.

A Medgyessy Ferenc Emlékmúzeum Kortárs Művészeti Galéria kiállításai (2009. május–december)

Meg is mosakodjál

május 31-ig

A Medgyessy Gimnázium vizsgamunkái

június 5–28.

Hézsó Ferenc és Márton Árpád kiállítása

július 8. – augusztus 2.

Hézsó Ferenc: Tanyaudvar c. képe

Lublin kiállítása

augusztus 6–31.

Warten auf Europa (fotókiállítás)
szeptember 6. – október 4.

Hajdú-Bihar Megyei Őszi Tárlat
október 10. – november 15.

Eurorégió Szalon

(Debrecen–Nagyvárad)

november 20. – december 30.

Múzeumpedagógiai programok a Déri Múzeumban

Néprajzi állandó kiállítás:

Kisbundák és cifraszűrök – régi korok viseletei – nemezelés, körmönfonás

Népszokásokhoz kapcsolódó foglalkozások:

május: pünkösddőlés – májusfakészítés
szeptember– október–november:

szüreti képkeret-készítés

december: adventtől a vízkeresztig –
adventi naptár- és karácsonyi
képeslapkészítés

Mi van a maszk alatt?

Maskok és titkaik a múzeumban –
maszkkészítés

Történeti kiállítás:

Mesélő céhtáblák
céhlevélkészítés

Az 1848/49-es forradalom és szabadság-
harc emlékezete
nemzetőrdob készítése

Debrecen a középkorban
kályhacsempe készítése

Világháborúk kora Debrecenben
világháborús plakátkészítés

„A csillagos ég lakói” régészeti, állan-
dó kiállításban két témában:

Kőkortól a bronzkorig
bronzkori-ékszerkészítés

„Honfoglaló magyarok nyomában”
nemezelés, tarsolylemez-készítés,
hajfonatkarika-készítés

Déri Frigyes gyűjtemény **egyiptomi
kiállításában** az egyiptomi emberek
temetkezési szokásai, hitvilága:

„Halottkultusz Egyiptomban”
Hogyan készülnek a múmiák?
– amulettfigura-készítés, méhen egyip-
tomi társasjáték, játékos feladatlap

Déri Frigyes gyűjtemény **kelet-ázsiai
kiállításában** bevezetés a keleti biro-

dalmak, India, Kína, Japán, Mongólia
mindennapjaiba:

„Kelet Varázsa”

origami, japán legyezőkészítés, textilfestés

Déri Frigyes gyűjtemény **görög-római
kiállításán** bepillantás az ókori nagy
birodalmak művészetébe:

„Ókori kultúrák művészete”

légiós sisakkészítés, mozaikkészítés,
játékos feladatlap

Munkácsy Krisztus Trilógiája
(átmenetileg hiányos):

Munkácsy és Krisztusa
memóriakártya, rajzolás-festés

Herman Ottóval a Déri Múzeumban

ismerkedés a régészeti, néprajzi és ter-
mészettudományi kiállítással Herman
Ottó, a nagy polihisztor segítségével

Déri Frigyes Fegyvergyűjtemény:

„Fegyvert és vitézt énekelek...”
pajzskészítés, játékos feladatlap

**XIX. századi magyar festészet a Régi
Képtárban** – rajzolás, festés

A tájképfestészet
id. Markó Károly, Ligeti Antal,
Telepy Károly

Életképek, arcképek
Borsos József, Barabás Miklós

Történelmi festészet
Székely Bertalan, Madarász Viktor,
Orlai Petrics Soma.

A foglalkozások díja: 300 Ft/fő;
időtartama: 60–90 perc;
ajánlott korosztály: 7–14 éves korig

Bejelentkezni, érdeklődni a kért időpont
előtt legalább 2 héttel B. Pinczés Orsolya
és Szabó Edit múzeumpedagógusoknál a
(06-52) 417–560-as telefonszámon lehet.

A Déri Múzeum Baráti Köre tervezett programjaiból

Május 18.

Gyermekrajz-kiállítás
meseillusztrációk bemutatása
Szabó Antónia *Ébredj, Mátyás király!*
című 2008-as kiállításához kapcsolódóan
(Medgyessy Ferenc Emlékmúzeum
tornáca; Múzeumok Majálisa)

Június 10–11-én a baráti kör tagjainak
tárlatvezetés a Medgyessy művészeti
gimnázium vizsgamunkáihoz;
alkotónap Kóvári Attila és Szabó Károly
művésztanárok vezetésével

Június 12.

„Vég karjaidra, idő”
Sinka István költő emlékestje (halála
40. évfordulóján); az életművet méltatja:
dr. Görömbei András akadémikus,
közreműködnek: Galánffy András és
László Attila

Szeptember

„Büszkeségem, sírásom, mosolyom”
verses teadélután (Sinka István balladái,
szerelmi költészete);
közreműködik: Schild Éva hegedűn
(Medgyessy Ferenc Emlékmúzeum,
Katonaszoba)

November 16.

Gyurkovics Tibor-emlékest
(halálának egyéves évfordulóján)
(Déri Múzeum, Díszterem)

December 4.

Lovas Kiss Antal festő- és grafikusművész
évzáró kiállítása
(Déri Múzeum, Díszterem)

A Teremtő

Lovas Kiss Antal pasztell képe

O'sváth Pál, a Sárrét első krónikása

címmel rendeztek időszaki kiállítást március 19. és április 16. között a berettyóújfalui Bihari Múzeumban. A püspökladányi Karacs Ferenc Múzeum vándorkiállítása a '48-as huszárhadnagy, csendbiztos, majd helytörténeti kutató és rendőrségi szakíró életét mutatja be, aki 1851–59 között Berettyószentmárton jegyzőjeként, 1882-ig a Sárréti járás első csendbiztosaként dolgozott, 1990-ig Biharkeresztesen volt postamester. Négy önálló kötete jelent meg, és mintegy félszáz cikket publikált

Mátészalka – Szatmári Múzeum

A 75 éves Vincze László festőművész

jubileumi kiállítását nyitották meg március 9-én a mátészalkai Szatmári Múzeumban.

A tárlat április 17-éig volt látogatható. Az 1960 óta Esztergomban élő alkotó Szamoskéren született.

Vincze a városképek és természetábrázolások mellett érdeklődéssel fordul a bibliai és mitológiai témák felé is.

A Szóдавиз, egy magyar kultuszital

című szikvíztörténeti vándorkiállítás következő állomása Hajdúhadház után a mátészalkai Szatmári Múzeum volt, ahol Bánffi István gyűjteményét április végéig tekinthették meg az érdeklődők.

Öntöttvas szobrocskák a Beregi Múzeum időszaki kiállítása Vásárosnaményban

A Korompay család öntöttvas gyűjteményének 19–20. századi anyagából nyújtott válogatást a vásárosnaményi Beregi Múzeum legújabb időszaki kiállítása, mely március 6. és április 19. között volt látogatható.

Az *Öntöttvas szobrocskák* című kiállítás anyagát Pusztai László művészettörténész mutatta be – a megnyitón a Vásárosnaményi Városi zeneiskola növendékei adtak műsort –, a tárlatot pedig P. Szalay Emőke, a Déri Múzeum főmuzeológusa nyitotta meg.

Egy Petőfi-ábrázolás a gyűjteményből

Hódmezővásárhely – szimpózium-kiállítás a Tornyai János Múzeumban

Tíz művész – Balogh Gyula, Balogh Zsófia, Bukor Tibor, László Dániel, Miklós Hajnal, Pap Gitta, Porkoláb Magdolna, Révi Norbert, Sütő Norbert és Szkok Iván – alkotásai tekinthetők meg azon a március végén nyílt kiállításon a Tornyai János Múzeumban, melynek keretében a 2008. évi képzőművészeti szimpózium anyagát mutatják be. Az ifjabb művészek munkáját két tapasztalt és elismert alkotó, Balogh Gyula és Szkok Iván irányította, s összefogó szemléleti mód volt a látott élmény hű visszaadása, felhasználva az európai tájképfestészet és a csendéletfestés hagyományának tapasztalatait is.

**Békéscsaba
Munkácsy Mihály
Múzeum**

***Mozart halála
– egy újabb vitatott
Munkácsy-kép szemléje***

*A művészettörténészekre vár
a feladat, hogy eldöntsék
a Mozart halála című kép
eredetiségét*

Szatmári Imre, a Békés Megyei Munkácsy Mihály Múzeum igazgatója azért döntött úgy, hogy február közepétől kiállítja a múzeum előcsarnokában a *Mozart halálához* készített, Munkácsy Mihálynak tulajdonított vázlatot, hogy a szakma döntse el annak eredetiségét.

A múzeumot egyébként egy magyar állampolgár kereste meg azzal a kéréssel, hogy segítsen meghatározni az általa vásárolt kép hiteles szerzőségét. Néhány szakértő szerint hamis az alkotás, a mű fizikai adottságait vagy a mester által használt festékanyagot vizsgálók szerint viszont eredeti. Tény, hogy a feltételezett Munkácsy-alkotások közül még nagyon sok máig is lappang.

(Az eredetiség kérdését a folyóirat Műgyűjtés rovatában is érintem, egy valóban eredeti – és védett – Munkácsy-grafikát mutatva be.)

Székelly Bertalan-kiállítás Szekszárdon, a Művészetek Házában

Hatvannégy – összesen 210 millió forint értékre becsült – Székelly Bertalan-mű (tájkép, portré, történelmi témájú festmény és vázlat) szerepel az április 4. és június 28. között a szekszárdi Művészetek

Házában látható kiállításon.

A tárlat vonzó darabjai az *Ágnes asszony* című Arany János-balladát illusztráló litográfia, a *Léda*-kompozíció, a művész édesapjáról festett portré mellett az 1867-ben készült *Egri nők* vázlatai.

Székelly Bertalan életműve révén jobban megérthető az 1860-as és '80-as évek közötti magyar festészet, s ezt segíti a kiállításához kapcsolódó, három előadásból álló szabadegetem is, melyet minden hónap utolsó péntek estéjén tartanak.

*Székelly Bertalan:
Ágnes asszony (színes litográfia)*

Kisfaludi Strobl Zsigmondról a *Néző • Pont Kalendárium 2009* kötetében (Csak olyan művészetet, mely örökérvényű, 68–75. o.) egy debreceni magángyűjteményben lévő szobrot bemutatva, illetve a művész születésének idei, 125. évfordulójára emlékezve már bővebben is írtam. A *kultura.hu* internetes portálról időközben értesültem arról, hogy a múlt év végétől a Zala megyei Alsórajkon ismét látogatható Kisfaludi Strobl Zsigmond szülőháza (három-éves koráig élt az akkori iskola szolgálati lakásában, amíg apját Nagypálba nem helyezték). Az alsórajkiak a szobrász 1975-ben bekövetkezett halála után a házban emlékszobát rendeztek be, de az épület rossz állaga miatt a közeli Koller-kastélyba kellett átköltöztetni a tárlatot.

Kisfaludi Strobl Zsigmond Petőfivel
(Forrás: www.kultura.hu)

Az épületet 2006-ban újították fel, s a közelmúltban adta át azt ismét az önkormányzat az emlékanyag bemutatásához. Kisfaludi szobraiból a Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága őrzi a legnagyobb kollekciót (a művész intézménynek adományozott hagyatékában több mint 260 tétellel), s az alsórajki házba mintegy húsz alkotást kölcsönöztek. A múzeum egyébként a 125. születési évfordulóra (2009. július 1.) a zalaegerszegi bemutató felújítását is tervezi.

Salgótarján – Új bemutatók a Nógrádi Történeti Múzeumban

Márciusban a *múlt-kor történelmi portál* és a *kultura.hu* egyaránt beszámolt arról, hogy „katasztrofális helyzetben” van a Nógrádi Történeti Múzeum – bár több mint négy és fél ezren látogattak el 2008-ban a közgyűjteménybe, ám csupán 61 fizető látogatója volt –, miközben az idén éppen fennállásának 50. évfordulóját kellene ünnepelnie a salgótarjáni intézménynek. Ám talán éppen az évforduló segíthet abban, hogy népszerűsíteni tudják a gyűjteményeket – köztük a számos Mikszáth- és Madách-relikviát, a numizmatikai, valamint a Mihályfi Ernő hagyatékából összeállított képzőművészeti anyagot. Vidéken például itt látható először a Robert Capa-vándorkiállítás, és egyedülálló a 800 darabos Mihályfi-gyűjtemény.

Az április 4-éig nyitva állt – a *Klasszikusok és modernek* kiállítás keretében, a kortárs alkotók *Ég és föld* elnevezésű szemléje mellett bemutatott – *Szerelmes képek* című tárlat ebből a nagy értékű gyűjteményből válogatott mintegy 30 műalkotást. A Mihályfi Ernő kollekciójából kiemelt műtárgyak a szerelem és a család tematikája, illetve az akt műfaja mentén lettek kiemelve, a századfordulótól az 1970-es évekig terjedő időszakot ölelve fel, Gulácsytól Szalay Lajosig. (A Mihályfi-gyűjteményben egyébként értékes Derkovits Gyula-, Mednyánszky László- és Rippl-Rónai-művek is megtalálhatók.) Külön egységet képeztek a tárlaton belül a két világháború között Párizsban élt Vértess Marcell *Dancing* című sorozatának darabjai, mely a szerelem témáját ironikusan kezeli, bemutatva annak kiüresedett jellegét is.

Egy lépéssel a 21. század előtt címmel nyílt kiállítás március közepén – és látható május 30-áig – Kispál Éva festményeiből a Palóc Múzeumban, Balassagyarmaton

Kispál Éva: *Álom* (2002)

Szeged – Radnóti Miklós születésének centenáriumi ünnepségeiből

Varga Imre szobrászművész Radnóti-émlékműve

(Május 5-én a szerbiai Borban tartottak megemlékezést, emléktáblát avattak a heidenauai tábor helyén, s bemutatták a *Bori notesz* új, kétnyelvű kiadását Danilo Kis fordításában.)

Az országos programok sorának meghatározó része lesz az áprilistól november végéig Szegeden tartott mintegy félszáz rendezvény (közte szavalóversenyek, filmbemutatók, kiállítások, irodalmi séták és konferenciák), a Szegedi Egyetem (ahol Radnóti is tanult) és a város számára példát adó szellemiségre emlékezve a költő születésének 100. évfordulóján. A Radnóti-életművet májusban irodalmi konferencián „olvassák újra” (a *Tiszatáj* című irodalmi folyóirat áprilisi számát Radnóti Miklósnak szentelte).

**Moholy-Nagy László fotográfiája
56 és fél millió forintért kelt el**

New Yorkban, a Sotheby's aukciósház március 30-ai árverésén az egyik legmagasabb árat Moholy-Nagy László (1895–1945) fekete-fehér fotográfiája érte el – lásd az illusztráción; forrás: *www.kultura.hu* –, melyen felesége, Lucia Moholy látható. A 242 és fél ezer dollárért megvásárolt kép értékét előzetesen jól mérték fel, hiszen azt 200 és 300 ezer dollár közötti összegre becsülte az aukciósház.

A debreceni Seres Géza munkájára is licitáltak az Ágens aktfotó-árverésén

Az Ágens Fotóművészeti Galéria március 29-én rendezte meg második online árverését, melyen – a kínált 220 közül – 50 tétel talált gazdára. A legdrágább tétel Josef Sudek cseh avantgárd fotós 1960 körül készült *Folyó-menti tája* volt, melyet 252 ezer forintért vásároltak meg; 150 ezer forintos kikiáltási árral szerepelt Demeter Károly Párizsban, az 1920-as években fotózott női aktja.

Patrus Sándor galériavezető a Magyar Távirati Irodának azt nyilatkozta, hogy „az aktokat, a táncoló, pózoló, meztelen női testeket ábrázoló fotókat mind megvették”

– így 40 ezer forintért Brassai fotóheliogravűr eljárással sokszorosított aktját is (lásd illusztrációnkon; forrás: *www.kultura.hu*).

Brassai: Le Corse

Szintén ez a fajta ábrázolásmód aratott sikert a kortárs fotográfusok között: műveik 20 és 85 ezer forint közötti áron keltek el – így például Berényi Gyula, Csigó Gergely, Kenyeres Csilla, Kuchta Nándor, Szűcs Szabó Sándor, Tóth Károly mellett a debreceni fotóművész, dr. Seres Géza alkotása.

HAYDN KICSIT A MIÉNK IS

**A zeneszerző halálának 200. évfordulóján emlékévvvel tisztelgünk
Joseph Haydn (1732–1809) életműve előtt**

*(A Debreceni Kodály Kórus és a Debreceni Filharmonikus Zenekar
a Gulyás György-bérlet oratórium-sorozatában március 5-én
Haydn Stabat Mater és Terézia-mise című műveit adta elő
a Bartók Teremben Ella István Liszt-díjas karnagy vezényletével)*

„Halál kopogtat az ajtómon. Félelem nélkül nyitom ki... Életem egy harmonikus dal volt.” – A teljességre, a létező emberi igények legmagasabb fokának elérésére utal ez a Haydntól származó aforizmatikus feljegyzés. Haydn úgynevezett félelem-nélkülisége a legteljesebb szabadságot adta meg; vagy éppen fordítva: a géniusz szabadsága hozta el a félelem-nélküliséget. Erről a következő feljegyzése ekképp szól: „...a zeneszerzés szép tudománya nem viselheti el a láncokat... Az alkotó szellemnek, miként a léleknek, szabadnak kell lennie.”

Ennek az állapotnak az egyik legfontosabb eleme, avagy rendezőelve volt a játék. Azt az elvet értjük ez alatt, amely a profán és szakrális tartalmakat egyaránt harmonizálja. A kultúra-filozófus Huizinga írja: „Minden, ami költészet [és itt a szót általában lehet helyettesíteni a művészettel – így a zenével is], játékból lett: az istentisztelet szent játékból, a lényegkeresés ünnepi játékból, a verseny harci játékból, dícsékvésből, ócsárlásból és gúnyból, az ügyesség és ész játékaiból.”

Az 1732-ben született osztrák zeneszerző a bécsi klasszikus stílus egyik legnagyobb mestere, a szimfónia megteremtője. „Bár műveit ma a komolyzene kategóriában hirdetik a CD-katalógusok, stílusát gyakran, s talán minden más zeneszerzőnél mélyebben hatja át valami mélységes komolytalanság: a

hagyományos zenei formákkal való finoman ironikus játéktól, a kuncogató gegeken át, egészen az asztalcsapkodós bohóctréfiáig a humor minden árnyalatával él” – olvassuk Haydn művészetéről Mikusi Balázs zenetörténésztől.

Életéből több anekdota is tovább él a művelődéstörténetében, melyeknek nem feltétlenül vannak (vagy kell, hogy legyenek) konkrét zenetörténeti és esztétikai vonatkozásai (például az *Üstdobpergés-szimfóniához* kapcsolódó magyarázat szerint a minden előkészítés nélkül megszólaló dob az elszunyókálók felébresztését szolgálta; a *Búcsúszimfónia* egyenként elhallgató szólamai azt üzenték a vendéglátónak, hogy a zenészek már fáradtak, szeretnének hazamenni. – És a példákat természetesen még hosszan lehet sorolni, közte azzal az utcai zenekari tréfával, amikor minden zenésznek más kottát adott ki...)

Haydn szeretett játszani a megöregedéssel, a halállal is. A Bécsi Múzeum gondozásában a Haydn utca 19. szám alatti házban berendezett, a zeneszerző életének utolsó 12 esztendejét megidézõ kiállításon a komponista magánemberként jelenik meg. A kurátor szerint a bemutatott tárgyakból egy világra nyitott, ám az önróniára is hajlamos ember képe rajzolódik ki. Ezt illusztrálja ama 1803-ból származó névjegykártya, amelyre Haydn rávéste: „A végén járok minden erőmnek, öreg és gyenge

vagyok”. – Ezt a kártyát küldte el maga helyett mindenhová, ahová meghívták, de nem volt kedve elmenni. Azt egyébként a zenehistória is elismeri: Haydn zenei humora talán erőteljesebb volt, mint bármely más zeneszerzőé.

Első vonósnegyeseire Fűrnberg báró figyelt fel, és ajánlására került előbb egy csehországi kastélyba házizenekar-igazgatónak, 1761-ben pedig Esterházy Pál herceg fogadta őt szolgálatába. Joseph Haydn 1790-ig élt a kismartoni Esterházy-udvarban, ahol az élénk zenei környezet állandó ösztönzést, illetve szabad kísérletezési lehetőséget, megfelelő háttérapparátust jelentett számára. Ez időszak után Bécsbe költözött, londoni koncertekre kapott meghívást – illetve megbízást tizenkét szimfónia komponálására. Az Esterházyakkal továbbra sem szakította meg a kapcsolatot, s ehhez a korszakhoz kötődik például nemcsak az *Évszakok*, de az utolsó hat nagymise is.

Az 1790-es években Haydn – részben angliai útja hatására – olyan, csak rá jellemző stílust fejlesztett ki, mely példátlan sikereket hozott. Ehhez autentikus vagy pszeudo-folklorisztikai (tehát kitalált) anyagot egyaránt használt. A kezdeti barokk vonzódás után kiteljesedése a bécsi klasszikusok közé állítja, a kései művek pedig már a romantika jegyeit viselik magukon.

Franz Joseph Haydn 1809. május 31-én hunyt el Bécsben.

A hatalmas életmű tengelyében a vonósnegyesek és a szimfóniák állnak. Az életmű rendszerezése, a szimfónia-partitúrák kritikai kiadása 1907-ben kezdődött el, majd a több mint 1200 mű jegyzékbe vétele a holland zenetudós, van Hoboken nevéhez fűződik. Haydn életműve más zenei műfajok mellett 107 szimfóniát, 24 operát és színpadi művet, 14 misét, valamint oratóriumokat,

szólókoncerteket, kamarazenét, zongoraműveket, kórusműveket tartalmaz.

Haydnról a köztudat felemás képet őriz. Egyrészt – mint arra egyik rádió-előadásában Mikusi Balázs is felhívta a figyelmet – a mai közönség leginkább a hangszeres művei alapján ismeri őt, és „a vonósnegyes megteremtője” vagy „a szimfónia atyja” titulussal ruházza fel. Vokális művei közül többnyire csak két kései oratóriumot, a *Teremtést* és az *Évszakokat* emlegetjük. Utóbbival önálló oratóriumstílust teremtett, „mely természeti képeinek csodálatos közvetlenségével, egész atmoszférájának mély és nemes költészetével, zenekari tételeinek és kórusainak nagyszerű mozgalmasságával magában áll a zeneirodalomban.” Az egyoldalú Haydn-kép talán a Beethoven-központságából is adódhat: Haydn – mint a Beethoven előtti korszak képviselője – e felfogás szerint azért érdekes, mert előkészítette a megelőlegezte Beethoven zenéjét.

Az igazán hátrányos megkülönböztetés Haydn vokális zenéjét érte, ami a 18–19. század fordulójának esztétikai nézetváltásával is összefüggött. Korábban ugyanis a zene legmagasabb rendű hordozójának az énekhang számított, a romantikus generáció számára azonban már a hangszeres zene volt az ideál, amely a szavakkal megragadhatatlant is képes elmondani. Haydn tehát a szimfónia- és vonósnegyes-műfaj történetében játszott fontos szerepe folytán lett a klasszikus zeneszerzői kánon kihagyhatatlan szereplője.

Mégsem feledkezhetünk meg miséiről, melyek az egész életművét átfogják – az egyik legkorábbi fennmaradt kompozíciójától, az 1749-es *F-dúr misétől* az utolsó befejezett művéig, az 1802-re datált *Harmónia-miséig*. Második londoni útjáról visszatérve, 1796 és 1802

között Haydn hat misét komponált – ez a második nagy ilyen korszaka, és ide tartozik az úgynevezett *(Mária) Terézia-mise*, mely nem a mintegy két évtizeddel korábban elhunyt királynőhöz kapcsolódik, hanem valójában Kismarton számára íródott. Itt is keletkezett, és az eszterházi kastélytemplomban szólalt meg először – Esterházy Miklós herceg védnöksége alatt.

E második mise-korszak nem a komor tónust, hanem a felszabadultságot hozta el számára. A zene egyébként itt is összekapcsolódott a társadalomtörténettel, miszerint a közélet képes volt beleszólni a művészetbe. – Tudniillik, Korábban II. József megtiltotta a zenekari énekes művek templomokban való előadását, s ezt a tilalmat 1795-re feloldották, ami a zeneszerzőt is felszabadította. Nem beszélve arról a megbízásról, hogy az egyházi zene lelkes pártfogója, II. Miklós feleségének születésnapjára minden évben el kellett készülnie egy új misének.

Haydn mélyen vallásos ember volt, de a kor szokása szerint az egyházi művek követték az „instrumentális világi kompozíciói” nyelvezetét. A hosszabb lélegzetű Missa solemnis-ek – igaz, hogy liturgikus szempontból túl világiasnak számítottak –, Haydn stílusának csúcspontját jelentik. Értékelésében olvashatjuk: „Bizonyos, hogy ez a meleg és bensőséges otthoni hang, a teli szívből kacagó humor és a rezignáció érzelmesen merengő lírája Haydn zenéjében szólal meg először”, ugyanakkor „a komor tépelődés és a fájdalmas pátosz” ugyanolyan fontos vonás nála, mint „a polgári humor és szentimentalizmus”.

Zeneköltészetében az érzelmek teljes skáláját felmutatta. Annak másik rendezőelve az említett játékoság mellett a rajongó és áhítatos életszeretet, a természetes futású poézis volt. Mindennek szívós, még az apró részletekre is ügyelő

munka, a fantázia és a temperamentum adott biztos hátteret.

A *Terézia-mise* szerkesztése zenei szempontból többtémájú, az átkomponált tételek, a szolisták és a kórus közötti zenei anyag egyensúlya jellemzi. A komponista a liturgia szövegét zárt formaegységbe építette, erőteljesen használta a hangszeres kifejezés eszközeit.

A már emlegetett zenei humor és játékoság kiváló példája lehet ez a mű is: Haydn zenéjéből szinte átsugárzik felénk a gyermeki, ártatlan, a naivsáig húzódo, rácsodálkozó, őszinte öröm, az életszeretet, illetve az a tudat, hogy bár: „Halál kopogtat az ajtómon. Félelem nélkül nyitom ki... Életem egy harmonikus dal volt.”

Franz Joseph Haydn halálának 200. évfordulójáról – kinek a neve korának, a 18. század második felének és a 19. század legelejének kiemelkedő zeneszerzőjeként összefonódott az egyetemes kultúrával – világszerte megemlékeznek. A magyar Haydn-év (mondhatni) Közép-Európa egyik legjelentősebb eseménye, annak is köszönhetően – emelik ki a híradások –, hogy Haydn több mint 30 évet töltött Magyarországon az Esterházy család szolgálatában.

Az emlékévi programjai a fertődi Esterházy-kastélyra, a hozzá tartozó régióra, illetve Budapestre koncentrálnak, ezért is örömteli, hogy Debrecenben már a második komolyzenei esemény idézte meg a sokszínű és őszerejű zeneszerző emlékét.

A Debreceni Filharmonikus Zenekar a Rubányi-bérlet keretében február 19-én adott hangversenyt a Haydn-évforduló tiszteletére a Kölcsey Központban, és itt a következő műveket adták elő Vashegyi György vezényletével, Kokas Katalin (hegedű), Maróth Bálint (gordonka), Hamar Gergely (oboa), Pfüjd

Zsanett (fagott) közreműködésével: *c-moll szimfónia op. 95; B-dúr Symphonie concertante (Hob. I. 105), Esz-dúr „Üstdobpergés”-szimfónia No. 103.*

A március 5-én a Bartók Teremben felcsendült két darab, az 1967-es keltezésű *Stabat Mater* és az idős korában, 1799-ben Kismarton számára komponált *Terézia mise* nem új művek a Kórus és a Zenekar repertoárjában. 2002 márciusában például együtt volt hallható Hadyn és Rossini *Stabat Mater*e. Az akkori kritikák kiemelték, hogy a kórus még a Haydn-műben betöltött viszonylag csekély szerepe ellenére is jelentős művészi élményt adott: „Megszólalásuk mindig a hazatalálás érzését hozta” – olvassuk a *Muzsika* 2002. májusi számának kritikájából.

A *Terézia-mise* szintén szerepelt a repertoárban, az 1990-es évek derekán ugyanis a Kodály Kórus Haydn mind a hat – második korszakbeli – miséjét előadta.

A *Stabat Mater* az úgynevezett „konzervatív” Haydn-alkotások közé tartozik. A zeneszerző – az egyházzenei műfajból adódóan is – eleve archaikusabb eszközökkel élt. Megtalálni azonban az 1760-as évek kortárs zenei stílusában meghatározó elemeket, másrészt azokat a motívumokat, melyek az érett Mozart egyházzenei műveit előlegezték meg – bizonyos áthallásokat lehet érzékelni a *Stabat Mater* és a *Requiem* között. (1781–82 fordulójától egyébként Haydn élénk zenei párbeszédet folytatott Mozarttal: „egymást egyenrangú mesterként ismerik el, barátságot kötnek és tanulnak egymástól”).

A *Stabat Mater* hangszerhasználata meglepő. Haydn viszonylag kevés fűvöst alkalmaz, azonban a *Stabat Mater* gyakran sötét hangulatát vagy drámai színezetét erősítve, itt két angolkürtöt

használ, s ez nála, illetve más zeneszerzőknél is viszonylag ritka.

A Haydn hat kései miséje előtt komponált egyházzenei alkotások aránylag szűk körben váltak ismertté, ez alól szinte csak az 1767-es *Stabat Mater* a kivétel, mely Párizsban és Londonban egyaránt sikereket hozott a szerző számára. (Ez volt egyébként Haydn első nyomtatásban megjelent darabja.)

A Jacopone da Todi középkori himnuszának megzenésítésében alkalmazott, egymást követő lassú, moll hangnemű tételek már megelőlegezték későbbi kompozícióját, „*A Megváltó hét szava a keresztfán*” című alkotást.

A *Stabat Mater* választását az aktuális nagybőjti időszak tovább is indokolja. A „*Stabat Mater dolorosa*” szövege és dallama „szomorúságként és gyöngédségként” rezeg tovább bennünk – immár a csendben is.

A 13. századi költő, Jacopone da Todi a világirodalom szinte „legmegrendítőbb Mária-síralmát, a gótikus halálpoézis legköltőibb remekét” alkotta, s ezt vették alapul a komponista-feldolgozások, így (másokkal, például Palestrinával, Pergolesivel, Rossinivel, Verdivel együtt) Joseph Haydn egyházzenei műve is. Lukács István az *Új Emberben* (1978. 02. 12.) egy korábbi méltatóját idézve írta: ezt a himnuszt énekelni fogják, „míg a hangya ki nem issza a tengereket”. A tragikus szépség egyik magyarázata szerint: „aki a fájdalmas anya szívébe tud hatolni, az ott megtalálja a maga szomorú fölségében Krisztus élő, s folyton sajgó kínszenvedését” (Prohászka Miklós).

A Debreceni Kodály Kórust és a Debreceni Filharmonikus Zenekart Ella István Liszt-díjas karnagy dirigálta, közreműködött: Kozma Rózsa (szoprán), Bodonyi Katalin (alt), Megyesi Zoltán (tenor) és William Towebend (basszus).

AZ ORSZÁG- ÉS LÉLEKÉPÍTŐ KÓS KÁROLY

Felavatták Juha Richárd bronz domborművét a Kós Károly nevét viselő művészeti iskolában

A tavalyi esztendő kétszeresen is a Kós Károlyé volt. Nemcsak a születésének 125. évfordulóját ünnepeltük (és egyben a centenáriumon alapított, Kós Károlyról elnevezett művészeti szakképző iskola, kollégium 25. évfordulóját), de a 2008-as volt a Reneszánsz év is, mely során Mátyás emlékezete mellett általában a reneszánsz embert méltattuk (volna), a polihisztori szellemet – avagy a „*studia humanitatis*” elvét.

A polihisztori jegy, a testvérmúzsák egy személyben való egymásra találása, illetve a tudományok és a művészetek egymással párhuzamos művelése Kós Károly egész életet és oeuvre-jét jellemezte, akinek az elhelyezésével még a lexikonok is bajban lehetnek, ugyanis építészként, íróként és könyvkiadóként, grafikusként és festőként – vagy éppen politikusként, nemcsak a szellemi, kulturális, művészeti, hanem a társadalmi közélet formálójaként – egyaránt figyelembe lehet venni.

De ne sopánkodjunk a tavaly volt esedékes kettős évforduló miatt, hisz’ ünnepet bármikor lehet teremteni, hisz’ Kós Károly élete s műve, a rá való emlékezés maga az ünnep, és tulajdonképpen mindegy, hogy mikor vannak ennek kiemelt aktusai – március 12-én, vagy tavaly december 16-án –, mert az iskola egész hétköznapi légköre Kós Károlyt és az alkotás ünnepét idézi.

Hans Georg Gadamer művészetfilozófus az esztétikum lényegi jegyének vélte az ünnepet, mellette pedig a játékot és a szimbólumot, és ragadjuk ki bármelyiket a három közül, mindegyiket jellemzőnek fogjuk érezni nemcsak

Kós Károly életművére, hanem a róla elnevezett iskolára, közösségre, művészeti nevelő- és alkotóműhelyre.

S amikor itt állunk az iskola művésztanára, Juha Richárd szobrászművész domborműve előtt, a bronzban magát a szimbólumot is érezzük, a szimbólumban az ünnepet, az ünnepben pedig a játékot, amihez nyugodtan hozzávehetjük a humort, a tevékeny élet örömét, a bölcsességgel társuló jó kedélyt – amit egyébként maga a szobor is jól kifejez.

Ha pedig arra a Rilke által megfogalmazott gondolatra hivatkozunk, s nem először, mely szerint egy jó szoborban benne magában van az egész környezete, akkor meg kell állapítanunk, hogy Juha Richárd alkotásában valóban ott van nemcsak Kós Károly arca, a jellemző testtartással és karaktervonásokkal, hanem ott van Kós Károly egész élete és műve – az építész, az író, a könyvkiadó és a grafikus. Az „Országépítő”, mint ahogy gyakran emlegetjük őt, vagy az általa írt (és a róla szóló) könyv címe is figyelmeztet rá, s ebben az országépítésben összegződik az idézett polihisztori jelleg, a *studia humanitatis* modernkori elve és gyakorlata..

Az építőmester szóban és tervben, gondolatban és tettben a tevékeny életforma megtestesítője – az igazi kultúraember, amint Voltaire Candide-jának Pangloss mestere mondja a regény végén (szívesen fordulok ehhez az üzenethez is): „Műveljük kertjeinket” – hiszen csak a tevékeny életforma szabadíthat meg bennünket a három legfőbb rossztól: a bűntől, az unalomtól és a szükségétől.

Az avatásról már múlt időben (mint februári eseményről) számoltam be a Néző • Pont éppen március 12-én megjelent kötetében, ám a dombormű avatása a nemzeti ünnephez igazodott.

S akkor még nem is beszéltünk az itt található botanikus kertről, de mint látni fogjuk, akár a véletlen, akár a tudatos tervezés műve, ez is szervesen hozzátartozik a tevékeny életformához, a szoborhoz és annak környezetéhez. Mert ha a fentieket Kós Károlyra vetítjük – márpedig jogosan tehetjük ezt –, akkor ő az erkölcsöt és a szépséget, illetve a bölcsességet és a vitalitást egyaránt üzeni számunkra.

Juha Richárd Kós Károly-domborműve magában hordozza egész környezetét, tehát az iskolát, a múltat, az utókort, de a jövőt is. (Elmondható ez egyébként Juha számos köz- és beltéri alkotásáról – hogy a hosszú felsorolás helyett csak a legújabbakat említsük: a Bem-domborművet Debrecenben, a Széchenyi István Hajdúböszörményben, a Shnitzler Józsefét az Orvosegyetemen vagy az anya-gyermek kompozíciót a gyermekklinikán...)

Nyomon követhetem a dombormű elkészültének fázisait, korábról ismerem már a művész Kós Károly-érmét. E mostani avatóra készülve beszélgettem Juha Richárddal arról is: Kós Károly alakja, nevének felvétele, említett sokoldalú, polihisztor mivolta, egész szemlélete és világnézete talán a létező legjobb választás az iskola számára.

Hiszen az iskola falain belül is szinte minden ajtó más és más világot rejt. Az egyik ajtó mögött a gyönyörű textíliák születnek, kelmefestés zajlik, arrébb „az ötvösök kalapácsának ritmikus csengése hallható” – idézem a művész leírását. Néhány lépéssel arrább már a fa természetesen kellemes illata hat érzékszerveinkre. Amott az agyagot mossa le kezéről egy keramikus tanuló, de a mintázás órán szintén megadatik a bepillantás, a kirándulás a környezetünk háromdimenziós leképezésének világába. S nem szabad megelégednünk a gyönyörű zománcokról, az elektro-grafiku-

sok naprakész, látványos alkalmazott művészetéről, a bőrművesek dísz- és használati tárgyairól vagy a divattervezők munkájáról. Az iskola sokszínűségét mindezek együtt adják.

Egy Kós Károlyt idéző alkotás már áll az iskola bejáratánál, mely magas-tűzű kerámiából készült – az Szanics Mihály művésztanár munkáját dicséri. Az évforduló adta az ötletet, hogy szülessen egy, a névadó alakját maradandó módon megörökítő szobrásmunka – az iskola falain belül.

A szobrász számára az volt az elsődleges, hogy a polihisztor építész–írónak „ne csak az alakját, a karakteres, szépen öregedett vonásait, hanem szellemiségét is megragadjja, amely nem más, mint a derű” – amire már fentebb is utaltunk. „Az avatottak, a jól felkészültek, az értők derűje, az a derű, amely bizonyosan kiülne az arcára – például, ha látná az iskola diákjainak tárlatát a Varjúvár Galériában. [Az országépítő (1934) regényével együtt tavaly jelent meg újra a – galéria névadásának ötletét adó – *Varju-nemzetiség* (1925) című regénye.] Derű és optimizmus, bizakodás a következő generáció még formálódó, de helyenként már kimagasló teljesítményt nyújtó egyedei iránt.”

A dombormű márvány tábláján álló idézet örökérvényű és megfontolandó mindenkinek, hiszen nem lesz minden diákból művész vagy szakmálját űző iparos, de az itt tanult hozzáállás elkíséri az élete során.

„TETTEM, AMIT KELLETT,
AHOGY LEHETETT
ÉS AHOGY TUDTAM”

Kós Károly gondolata az iskola szellemiségével megegyezik, talán ezért is szerepel fő helyen az intézmény honlapján. A dombormű elkészültét beharangozó, a folyóirat előző kötetében megjelent cikkben (368–369. o.) már idéztem

ezt az útavalót, annak második szakaszát azonban nem haszontalan újra és újra elővenni:

„De lesznek, akik utánam jönnek, az én maradékaim. Amikor én már elpihentem, erős ifjú lábakkal nyomomba lépnek ők. És nem szállnak le a hegyről, hogy láncos rabjai legyenek hírnek, dicsőségnek és idegen kultúrának. Mert erősek lesznek. Hatalmasok és Magyarok. Az én lábam nyomát pedig eltemeti a hó, de síromon sohasem lesz korhadtság, de a felém boruló domb virágos lesz mindig, tudom. És emlegetni fognak engem is, apáimat is az én véreim. Az én munkámat folytatják ők és az én életem örökkévaló lesz bennük.”

(Akár az egykori márciusi ifjak is szólhatnának így ma.)

Máriás József *Az újraolvasott Kós Károly* című elemző és emlékező esszéjét egy Tompa László-vers záró strófájával indítja (az *Erdélyi Helikon*ban jelent meg 1933-ban), melyet mára is érvényesnek, időtálló üzenetnek tart:

*„Benned, ha szólasz, Erdély lelke szólal
Lelke a volt, az időtelennek
Hangodat hallva: kürtöt hallok olykor,
Mely nekem is még életről izenget.”*

Czine Mihály „egy kisebbségbe hullott népcsoport életépítőjének” nevezte Kós Károlyt, lényeglátó jellemzést adva. „Hisz épületeivel, szépirodalmi alkotásaival, kultúrtörténeti könyveivel, irodalomszervező tevékenységével, közéleti szerepléseivel egyaránt az erdélyi magyar életet építette.”

Máriás József kiemelésehez pedig bátran hozzátehetjük: nemcsak egy kisebbségbe hullott népcsoportot kellene most Kós Károlynak építenie, de a léleképítő munkája elkelne a kisebbségbe szorult gondolkodó és tevékeny emberek védelmében is...

De Juha Richárd szobra nem hagy elkeseredni: Tanuljuk meg tehát Kós Károlytól a remény derűjét is!

*Csobán Péterné igazgató
és helyettese a névadó
domborművét leplezi le*

A „HOMO LUDENS” FELNŐTT

Józsa Poppea tárlata az Aranybika Galériában

A Józsa művészdinasztia mostanában mind többet hallat magáról. Józsa János képzőművész grafikai életműtárlata az elmúlt év októberében a Belvárosi Galériában, állandó festménykiállítás, grafikai és festményalbumok művészetéről; a Párizsban élő Józsa Judit több debreceni egyéni kiállítása mellett rendszeresen bemutatkozik a Pasztellfestők Egyesületének tárlatain; Józsa Sándor tavaly nyáron a derecskei grafikai művésztelepen gyakorolta ismét a sokszorosító grafikai technikát; Józsa Lajos szobrászművésznek március 5-én nyílt önálló kiállítása a Debreceni Mű-Terem Galériában (a következő beszámolóban róla bővebben írok); s meglepően érett anyaggal mutatkozott be a legfiatalabb Józsa – Poppea az édesapjával, Józsa Jánossal állíthatott ki március 2-ától az Aranybika Galériában. (Ugyanezzel a párosítással – apa és lánya munkáival – ugyanitt már találkozhattunk: 2000 márciusának végén. Poppea, akkor még alig volt több 12 évesnél, ma is csak néhány hete töltötte be a 21-et.)

Azon a 9 évvel ezelőtti kiállításon említettük, hogy Józsa Poppea munkái a teljes gyermeki univerzumot, de az apai mintát is mutatták; sajátos jegyei a színvilágban és világképzésben bukkantak elő. Az áhítat fantáziák szülte improvizációkkal társult. Kiderült, mi foglalkoztatja a gyermeki lelket, és hogyan látja az embert s annak kapcsolatait, lehetséges átváltozásait. Önfeledtséggel, de már a kételkedéssel is, a gyanakvás érzetével: hogy a játékból, ami az élet, csak nehezen s küzdelmesen lehet olyan életet varázsolni, melyben lesz a helye a játéknak is.

Nem volt felelőtlenség Józsa Poppea tehetségéről szólni; s nem felelőtlenség

a még a pálya elején álló képzőművészről úgy beszélni, hogy van mód visszatekintésre is. Mint ahogy maga szintén visszatekintésnek szánja e felnőtt debütálást, mondván: a „homo ludens” időszak után most valami más kezdődik. A képekből viszont úgy érzékelem, hogy a játészó ember karaktere megmarad, csak a játék, mint tárgy, egyfajta élet-elvvé változott: tudniillik, a tárgyakhoz kötő viszony szellemivé alakulásának folyamatát már itt is látjuk, amennyiben a játéktárgyban az önreflexió és a kritika is megfogalmazódik.

Az *Egy baba álmából Requiem* lesz, de a művész nem az álmat temeti, csupán a tárgyat teszi félre, s mindazt, amit a tárgy hordozott (akár szimbólumként, akár lelki kapocsként) – a tulajdonlás és hozzátartozás vonatkozásában világmodellként megmarad.

Józsa Poppea: *Csendélet macskával*
Jobbra lent: *Önarckép* (tempera)

„Születésem kezdetétől fogva egyedüli létezési közegem a művészet, a festészet” – írja vallomásában, s azt hiszem, nem szabad elsiklanunk a létezési közeg jelzője mellett: *egyedüli*. Tehát látszólag minden mást kizáró, hétköznapi értelemben leszűkített, de mivel művészetről van szó, ezért minden mást is, tehát a teljes világot magában foglaló.

Hadd utaljak egyik, újabban készített tempera enteriőrjére, a széken a macskával, a tartóállványon a földgömbbel. A macska, mint játéktárgy – azon túl,

hogyan enteriőrbeli szerepén túlmutat a viselkedési szimbólum felé –, az intimítást és a magányoldást egyként sugallja. S a földgömb a fantáziavilág kiterjesztésének megjelölő eszköze, valódi utazásokat lehet általa megtervezni, rekonstruálni vagy éppen helyettesíteni, ám e fikció mindig a képzeletbeli és az anyagi világ közötti kommunikációra épül.

Poppea az édesapa műtermében nőtt fel, igazi mestere ő volt. Irányításával tanulta meg a különböző grafikai műfajokat, a rézkarckészítést, a színes linómetszést, az üvegfestészetet, tanácsaira, útmutatásaira ma is számíthat. Az első bemutatkozásakor még a Böszörményi úti Általános Iskolában Sipos Ágnes rajztanár vezetésével tanult, közben a Medgyessy Stúdióba járt Tamus István grafikusművészhez, majd az Amsterdami Képzőművészeti Akadémia professzora, Somos Gyula festőművész fogadta maga mellé. A Zebegényi Nyári Művésztelepen a tűzzománc technikát sajátította el. A Medgyessy művészeti gimnázium-

ba járt, Bészabó András és Komlódi Judit foglalkozott vele. Jelenleg Budapesten festészetet, reklámgrafikát tanul.

Józsa Poppea: Requiem (tempera)

Egy évet az iparművészeti egyetem (a MOME) textil szakán végzett, elmondása szerint közben jött rá: ő igenis festő szeretne lenni, nem iparművész. A kolorizmushoz, a színek és faktúrák kezeléséhez mindenesetre újabb lépés volt ez a stúdió. A friss színvilágot számos képe példázza, a sajátos felületkezelésre *Önarcképét* idézzük, melyen felfedezhető akár a textil faktúra illúziója is.

Mit tanult Józsa Poppea az édesapjától? Elmondhatjuk: mindent, amit 21 év alatt tanulni lehet, s mely technikákat és megoldásokat fent említettem. Stílust is lehetett volna, a stílusgyakorlat természetes része az önálló művészi útra való felkészülésnek, ám szerencsére már ama 9 évvel ezelőtti gyermekművészi bemutatkozáson sem az édes-

apát utánozta, mint ahogy később – s ma sem. Az őszi tárlaton látott művei önállóságról szóltak, ide is bátran állhatott ki: senkinek nem jut eszébe az ő képeiről Józsa János művészi világa.

Azt hiszem, ez a tény már önmagában is figyelemre méltó, hiszen a családi környezet, az apai inspiráció (ugyanúgy, mint a többi stúdió) csak megfelelő s kellő háttérrel adott önálló világa kibontakozásának.

Önértékeléséből idézek, majd néhány további reflexióival egészítem ki azt.

Józsa Poppea képeinek közös vonása a már említett szimbólumok alkalmazása: figurái élettelen babák, bábuk, a mai embert fojtogató tárgyak, az aktuális jelenségeket áttételesen személyesítve meg. „Ezek a tárgyak átranzponálódnak, rejtett gondolatok megtestesítői és kifejezői is egyszerre, egyben diszkrét vallomás önmagunkról másoknak és saját magunknak. A képek motívumait tudatosan válogatom össze, mivel a kép mondanivalója mindig a konkrét valóságból bontakozik ki, ezek utalnak a mögöttes tartalomra.”

Hivatkozik a *Requiem* című képre, ahol „az élettelen bábu az érzékenységgel leggyengédebb húrját érinti meg” – itt a zeneiség is szerepel a zongora-motívum révén –, „az elmúlásra, a halálra figyelmeztet, de a háttérben már ott van az újjászületés szimbóluma, a virág, a kivirágzás és ennek eredménye a gyümölcs is”.

Csendéletei és enteriőrjei „valójában szuggesztív, pszichologizáló lelki tájképek, kompozíciók. (...) Képeimen szerelek tömören fogalmazni, a kép elrendezésének feszességét, a mondanivalót kifejező színek összhangját, ritmusát megkomponálni. A trükk nem érdekelt a képzőművészet területén, szeretek tisztán, érthetően ábrázolni, rajzolni, festeni.”

Számára a művészet a természetfeletivel való találkozás egyik módja, csodálatos ezernyi variációjú nagy titok, mely

tele van meditációs szabadsággal. „Meggyőződésem, hogy amíg társadalomban él, születik és meghal az ember, addig a művészetnek van sajátos mondanivalója, mert vannak érzelmeink, indulataink, félelmeink és vágyaink.”

„A trükk nem érdekél” – ezen a ponton mintha az édesapát is hallanánk, bizonyára Józsa János szuggerálta már a kezdetektől lányába e fontos szempontot, s kinek hogy tetszik: a trükköt nyugodtan lehet helyettesíteni a blöffel vagy a hazugsággal is.

Józsa Poppea: *Micky Mouse (tempera)*

Józsa Poppea élettelen tárgyakat említett, én azonban úgy vélem, hogy ezek a hétköznapi, illetve játéktárgyak nagyon is élnek. Vajon mi okozhatja ezt a

kettősséget? Poppea a látszólagos szomorúságban, az alkotói csöndben, az ön-építkezés egyszerre küzdelmes és meg-hitt alázatában szembesül a *homo ludens* életörömével, az áhítatos cinkossággal a világ kis csodái mellett, a tudatosság és a sokszor magára kényszerített racionalitás mellett frissen működik az ösztön.

Érzi: a pusztá lelkiiséggel ez a nem szép s nem új világ nem tud mit kezde-ni, ezért (egyrészt önvédelem, másrészt kritika gyanánt) a művészi kifejezésébe önkéntelenül is beépíti a groteszk eleme-eket. Miképpen és a magyaros huszár-kancsó, a Barbie és a mosogatószer, a maci és a virágot hajtó pezsgősüveg, a baba és a vécépumpa, a lusta bohóc és az ábrándozó gipszfej akár egy abszurd drámában is szerepelhetnének egymás mellett. A hétköznapi, illetve hol a mű-vészet, hol a játék és hol a gyermeklét által szakralizált világok (a félelmek és a vágyak) határai összemosdónak, még-sem érti meg egyik a másikat, miként az emberek is csak úgy tesznek, mintha megértenék egymást.

A világ nem szép és nem új, de szür-keségét és kopottságát egyre több szín-nel kívánja eltakarni; a világ üres, ezért egyre több tárgyat halmoz magába – mint a mesebeli Kisgömböc, aki nem más, mint maga a Felejtés.

Én azt szeretném, ha Józsa Poppea nem adná fel, vagy nem zárná le a ho-mo ludens korszakát.

Emlékeztessen csak minket folyton arra, hogy elfelejtettünk játszani – vagy hogy éppen a tárgyak, tárgyfétisek ját-szanak velünk, s hogy egyre szegényeb-bek, kiszolgáltatottabbak vagyunk!

S talán majd jönnek a felnőttkor tár-gyai, a státuszok és szimbólumok – a következő kiállításon...

JÓZSA LAJOS, „A MEGSZÁLLOTT MŰVÉSZ”

A Debrecenből elszármazott szobrász tárlata a Mű–Terem Galériában

Józsa Lajos a 60. születésnapját is Debrecenben előlegezte meg az Aranybika Galériában, s most a 65.-et szintén a szülővárosban készítette elő. Kiállítása március 5-én nyílt a Debreceni Mű–Terem Galériában, bár a november 7-ei ünnep még odébb van. (Bátyjával, Jánossal, aki nyolc évvel korábban ugyanezen a napon született, ama kevesek közé tartozik, akik szívesen emlékeznek meg november 7-éről...)

Józsa Lajos művészetéről s egyes alkotásairól a *Néző • Pont*ban számos alkalommal írtam: kiskunfélegyházi és siófoki kiállításáról Holló László aktgrafikaival, a *Huszár Gál*-mellportréről, a *Mátyás*-szobrokról, a mogoródi *Táncosokról*, legutóbb a szeptemberben avatandó *idős Holló László* mellszobráról; két írásom jelent meg róla *A mozdulat halála éltet* című tanulmány- és esszéketemben, értekeztem szobrászvilágáról *A megszállott művész* című albumban (*Gondolat a térben*). Aktuális feljegyzéseimet a *deol.hu* főszerkesztője, Wiedemann Krisztina kérésére az online lap „*Angyalposta*” sorozatában adtam közre, ezért úgy döntöttem, hogy ezzel az írással idézem fel Józsa Lajos új tárlatát, mely egyfajta összegzése bronz-kisplasztikai munkásságának. *Angyalpostám* címzettje (a debreceni és történelmi aktualitások, áthallások miatt is) gróf Széchenyi István volt.

A kiállítás megnyitóján magam költőként szerepeltem: Józsa Lajos arra kért, hogy a szobrai mellé írt *A bronz íze szép* című versemet adjam elő. A költemény a 2007. évi január–februári számban (2. kötet) volt olvasható (a *Néző • Pont* akkor még csupán 300 példányban jelent meg), s a megnyitó-közönség közkívánatára publikálom újra (apróbb változtatásokkal) a verset.

Igen Tisztelt Gróf Széchenyi István!

*Mint a magyar történelem egyik leg-
többet emlegetett személyiségéhez való
angyalpostás fordulásom bár méltat-
lannak (avagy bátor szemtelenségnek)
tűnhet, az Ön alakját több alkalommal
megformázó, Debrecenben született, s
Budakeszin élő és alkotó, a szülőváro-
sához több érzelmi és plasztikai vonat-
kozásban kapcsolódó Józsa Lajos szob-
rászművész új, a Mű–Terem Galériá-
ban rendezett kiállítása azonban arra
ösztönöz, hogy felhívjam a figyelmét
néhány, általam fontosnak és aktuá-
lisnak vélt kérdésre.*

*Az idén 65 esztendős Józsa Lajos (a
Magyar Köztársaság Arany Érdemke-
resztjével kitüntetett, Máltai Lovag,
Holló László-díjas) művész bronz kis-
plasztikáinak legjavából adott áttekin-
tést, megkapjuk így az életmű kereszt-
metszetét, melynek egyébként kiváló
dokumentuma a 2005-ben megjelent*

„A megszállott művész” című reprezentatív album. Ezt a címet kapta a debreceni kiállítás, de Józsa Lajosnak azóta természetesen újabb művei is születtek, így a két Mátyás-bronz, egyiken a királlyal, másikon a bolonddal a trónon mondván ítéletet nemcsak a hatalomról, de a hatalom és a művészet viszonyáról is. (Például arról, hogy a hatalomhoz mindig mások érdekeinek eltiprásán keresztül vezet az út, és a bolondság – mint minden igazság szülője –, az igazság büntetlen kimondásának a jogát is adja.)

A trónon ülő bolondot ma minden bizonnyal nem a Kossuth téren állítanák fel, mint ahogy a hatalomból nemcsak az önkritika hiányzik, de az ön-íronia is – nem így az önsajnálát vagy az értéktagadó cinizmus... Nem tehetünk róla, a szobor mindig beindítja az aktualizáló fantáziát, a köztéri szobrász pedig különösen érintett abban, hogy művével ne csak a történelemtől szóljon, de a jelent is figyelmeztesse. Az már nagyjából mellékes, hogy a történelmi példa, az emberi sors vagy az érzelem és élethangulat áll-e a közép-

pontban – a szobrászművész valamilyen értelemben egyszerre kultúrál és politizál, még ha az utóbbit nem is szándékosan teszi.

Józsa Lajos itt a kisplasztikákat mutatja be, ám egyúttal számos köztéri munkájának előképét, illetve továbbgondolt variációját kapjuk az autonóm kisplasztikai formában, több műfajban is, legyen szó egész alakos figuráról, portréről, a Józsanál a szimbolikus kifejezést mindig magában rejtő zsánnerről, táncos vagy zenész motívumról. Egy gondolati és érzelmi ív húzódik az éremtől a monumentális köztéri műig, mely révén a játéknak és lírának, a hősoket kereső és teremtő szándékunk ad szimbolikus-realista formákat, és nemcsak a legnagyobb magyar öröksége ejti bűvöletbe, de a nagy magyarok példáját általában is keresi, nem feledve azt sem, hogy a nagy magyarok sokszor a névtelen kisemberek.

Józsa Lajos Debrecenben jelentkezett először köztéri művekkel (1983-ban): a Tavasz című szoborral, és azóta több mint félszáz köztéri, illetve intézmé-

nyekben elhelyezett alkotást készített, több művet szülővárosába, valamint a hajdúsági és bihari régióba, legutóbb Huszár Gál bronz mellszobrát avatták fel az Alföldi Nyomda előtt. Művei az 1990-es években a fővárosba kerültek: világháborús emlékművek, Zrínyi Miklós bronz szobra, Kazincbarcikának készített Deák Ferenc-bronzportrét, Tiszaújvároson avatták a „házáját szerető, önfeláldozásra is képes magyar nő”, Lorántffy Zsuzsanna bronzszobrát.

A történelmi alakok egyben nemzeti jelképek. Székelyhidi Ágoston szerint Józsa „történelmi személyiségeiben az átszellemültséget és a cselekvő akaratot fejezi ki, végül a nemzetet szolgáló szellemi és erkölcsi nagyságot”. Újváry Zoltán úgy látja: alkotó korszerűsége a nemzeti múlt, a történelmi hagyományok tiszteletében, a művek konkrétsága ellenére is széles asszociációs lehetőségekben rejtőzik. A szobrászban sok fellelhető ugyanis a tudásból és a költőből, a filozófusból és a zenészből, de még a táncmesterekből is. Az építészből is.

Tisztelt Gróf Széchenyi István!

2000-ben Pátyon avatták Józsa Lajos Önnök szentelt emlékművét, melyben „nem egy, a jövőbe rettenthetetlenül fűrődő fárosz-tekintetet” látunk – sokkal inkább a vívódó magyart. Ezen a tárlaton is látjuk az egyik Széchenyi-emlékműterv bronz kispasztikai változatát, melyről sok debreceninek minden bizonnyal az eszébe jutott a Széchenyi-barátok kezdeményezése: 2001 őszén, a „legnagyobb magyar” születésének 210. évfordulóján szerették volna felállítani a szobrot, majd halasztódott a határidő a következő év március 15-ére. Azóta újabb hét év telt el –, s azt azért mégsem várhatjuk el, hogy Gróf Uram apanáaszt küldjön az angyaloktól egy itteni szoborállításhoz...

A szoborterv nemcsak a múltat jelképezi: a megvalósult szobor hiánya a jelent is. A folyókat – s folyó ügyeinket szabályozó államférfiét. A Széchenyi-terv hiányát. E ponton ér véget a művészet. Itt már más kezdődik.

De a Szépség megmarad – és marad a megszállott hit a Szépségben. Az álmodásban a hétköznapi hősiességről. Feladat van: művészet lesz megoldani.

A bronz íze szép

(Józsa Lajos szobrászművésznek)

Sós íze lehet a bronznak. Egyszerre
keserű és édes, mint a könnynek
és kibomló mosolynak.
A csöndnek szikra volt szülője, pattant,
s a lompos éjszakának őre lett,
kamasznak, vénnek szemfedője.

Bronz íze van a tavasznak,
s a bronznak rózsza az illata. Vére
duzzad a levélnek, mint az üzekedő
vadnak. S valami félénk ámulat,
bolond ígézet festi rá a rózsza
szirmú égre és a testre – az álmokat.

Szerelmes lovaknak táncoló
patái csillagport rúgnak az éjben.
Félig varázslók a mesében, s már fele
részben lüktető tomporú asszonyok,
a bőrükön vízcseppet szikráztató
lányok. Követik táncukat a fák közül
csúfolódó faun lábnyomok a süppedő
parti homokban.

De a lány már nincs sehol. Csak tiszta
illata maradt, s valami nagy
szabadság a levegőben, egy sejtelem
az égen, suhanó szárnyak emléke,
amit könnyű páráként hagytak itt
a madarak.

Amott pihenni tér a lány, fonott
hajából még víz csorog, szemérmét
hűti, mint a pünkösdi harmat hófehér
kötényben. Bronzkarja könnyű,
mint a szellő a pipacsok szirma közt.
Az ujjá végén dal fakad,
miként a vér kiserken fűszálak élén,
s a napba öltözött madonna
csöndjében pihenni tér a fény.

Illó szivárvány Dulcineák ölében bús
lovag siratna ősidőket. Képzelt malom-
kerékre céloz kopjafát, hazát
keresne álma mélyén. S hiába ébreszti
böles számár e bódulatból,
ónkalapja élén elsuhanak égi
percek, mint forrást kutatva futnak
tikkadt nyelvű őzek. – Neki az ősznek.

Hogy milyen íze lehet a bronznak?
– Végül is nem tudom. Könnyű és kemény.
Mint az álom. Mint a remény. S olyan
forró, mint a tűz. Piros és sárga, kék
és fekete: porladó üszök. Olyan lehet,
mint egy szerelmes asszony
tekintete. A bronz íze szép. Tündér
kacag így.

JÓZSA LAJOS SZOBRÁSZMŰVÉSZ ALKOTÁSAI

A debreceni tárlat Nyíracsádra utazott: a Malom Galériában mutatták be a szobrokat

EGYIK REGGEL GYÓRFI ANDRÁS AZON VETTE ÉSZRE MAGÁT, HOGY PARADICSOMMÁ VÁLTOZOTT

Megnyitó helyett – a művész újabb debreceni kiállításához

(Elhangzott a Misztika Galériában, 2009. március 13-án, pénteken)

(Gyórfi András 2008 februárjában állított ki először a Misztika Galériában – mindkét félnek, Gyórfinek és a Misztikának is ez volt az évi első tárlata. Az idén ugyanígy esett: március 13-én – pénteken! – indította az év nyilvános bemutatkozásait a művész és a galéria. A tavalyi és a mostani tárlatot is én nyitottam meg. A közönség, a helyszín, az alkotó, a megnyitó személye ugyanaz, Gyórfi festői világa sem vett markáns fordulatot, a korábbi szövegemet csak nem mondhattam el, így Kafkától vettem a nyitó ötletet, és egy egészen új írás született. Mondhatni – Krasznahorkai László mintájára – „szabad megnyitás”, mely azonban – szándékaim és érzésem szerint –, ha némileg meglepő módon is, de kellően utal Gyórfi András szürreális, groteszk, egyre gyakrabban abszurd világára, a középponti motívummal, a paradicsommal, vagy olyasfélével. Gyórfi szakmai jellegű értékelését egyébként közreadtam a 2008-as debreceni kiállítást követő beszámolóban a *Néző • Pont* 12–13. kötetében: *Vissza a paradicsomhoz!*, 266–269. o.).

Egyik reggel Gyórfi András azon vette észre magát, hogy paradicsommá változott. Az igazsághoz persze hozzátartozik, hogy nem vette azonnal észre, még akkor sem, amikor megborotválkozott, majd leengedte a kádvizet, amit még az előző esti leánykérés után felejtett ott. Aztán ahogy kinézett az ablakon az egyik festményére, szemügyre véve, mit termett reggelre a fa, akkor látta, hogy hiányzik róla egy paradicsom – és ez éppen ő maga.

Gondolkozott, hogy ha már így esett, akkor összeítte magából egy lecsót, legfeljebb fest még gyorsan hagymát és paprikát is, de rövid megfontolás után úgy döntött, azért az már mégsem lenne illő, hogy saját magát egye meg reggelire.

„Biztosan *A bor hatalma...*” – próbált valamilyen magyarázatot keresni erre a szokatlan eseményre, s át is ment a műterembe, ahol látta, hogy az egyik legújabb festményén szőlőfürtöt növesztett az emberek nyakába egy meglehetősen szórakozott tündér, aki még mindig ott egyensúlyozott egy paradicsomlabdán.

Gyórfi András: A bor hatalma

De hiszen nem is ivott, gondolta, csak a szőlőfürtöt szemezgette, amit *Az utolsó magyar borász*tól kapott. „Szegény borász...” – esett meg a szíve Gyórfinek, s meg is jegyezte, hogy olyan volt, amikor utoljára találkoztak, mint egy Salvador Dalí által életre keltett Don Quijote, akinek a testéből kihúzott már minden fiókot a globális kapitalizmus, és a szíve helyén egy paradicsom ketyegett...

Ő azonban váltig hitte, hogy kapaszkodása az isteni szőlőfűrtbe nem hiábavaló, és sok van, mi csodálatos, de a paradicsomnál csak a szőlő csodálatosabb... – igaz, tudathasadásos pillanataiban már egy célfitós holtversennyel is kiegyezett volna.

Míg azon gondolkodott, hogy mégis jólesne az a lecsó, de ahhoz legalább három paradicsom kell, így muszáj festenie még kettőt, elszörnyülködve vette észre magát a *Doboz-sziget* tetején.

„Lehet, hogy éppen ezek a fiókdobozok hiányoznak a borászból?” – futott át az agyán.

*Győrfi András:
Az utolsó magyar borász*

Tudniillik, a paradicsomlé úgy csorgott végig a Freud papa által elrejtett titkokat szunnyasztó fiókok oldalán, mint a vér; mintha egy hentes éppen most emelt volna le róluk egy gőzölgő sertéscombot, ami egy órája még rőfögött, és ami azért volt ilyen visszataszító számára, mert vegetáriánus volt.

Ezért festett paradicsomokat.

Ami egyébként Freudot illeti, Győrfi direkt azért festette meg a *Fiókvárost*, természetesen akkor, amikor még nem változott maga is paradicsommá, hogy ebbe a Falanszterbe mindenki jól belepakolhassa az elfojtott szexualitását meg a halálfélelmét, különösen Freud meg a többiek, mondjuk Dalí.

*Győrfi András: Dobozvilág;
lent: Fiókváros*

(Azt a belga-franciát, bizonyos Magritte-ot most nem vette számításba, az ő házára úgylis egy repülő zuhant, s mikor kiállította a repülős festményeit, Győrfi András nem győzött szabadkozni, hogy az nem az ő repülője volt.)

Persze, ő nem pakol be semmit a fiókokba – a vágyait főleg nem pakolja be, pedig Freud papa igencsak örülne neki –, hiszen ha kell, akkor fest egy nőt, például egy *Lovagnőt*, aki úgy táncol lovával a paradicsomok között, mint meztelen melle a csatazajban.

Különben is: egy Fiókvárosban nem lennének csak postafiókok. Az embereknek igazi neve sem lenne, úgys mindenki elfelejti a másik nevét, elfoglalja az agyukat a sok információ, hogy hol van árleszállítás, mikor és mennyi lesz a fizetéscsökkentés, hány szelet parizer jut egy nyugdíjasnak, aznap éppen hány politikus ellen indult bűnvádi eljárás, meg ilyesmik.

Ráadásul a sötétben összekeverik a Sárkányölőt a Napernyővel – „Jé, *Még egy Szent György!*”, mondják, senkinek nem jut eszébe, hogy a sötétben nincs is szükség napernyőre... –, tehát a bonyodalmak elkerülése végett mindenkit egy-

szerűen csak Paradicsomnak hívnának. Legfeljebb azt a kisfiút neveznék „kisfiú”-nak, akiről Freud papa mihamar kiderítené, hogy az nem másvalaki, hanem éppen Győrfi András kisfiú korában, és aki azért olyan kétségbeesett, mert senki nem válaszol neki a *Piros szalag, de hogy miért?* kérdésre, ami pedig mély filozófiai tartalmakat érint, amennyiben a piros szalag mind a két végéről hiányzik a paradicsom.

Győrfi Andrásnak megint korogni kezdett a gyomra. Körbenézett, hogy nincs-e ott valahol a haverja, de hamar megnyugodott – „*A haverom is fafej*”, legyintett magában, úgys el van foglalva a saját fiókjaival.

*A lovagnő (2008)
Még egy Szent György
Győrfi András festményei*

Egyébként nem más, mint András tanította meg arra, hogyan kell a fiókokból bonszájt növeszteni. Az első sikeres kísérletek után a boldogság kék madara előbb zölddé változott, majd egészen olyan lett, mint egy pacsirta és egy veréb találkozása a cinegében, és ha jó irányban halad a fejlődés, már nem is sok választja el attól, hogy amikor kinő egy újabb törpefenyő a haver füléből, akkor átváltozzon paradicsommadárrá.

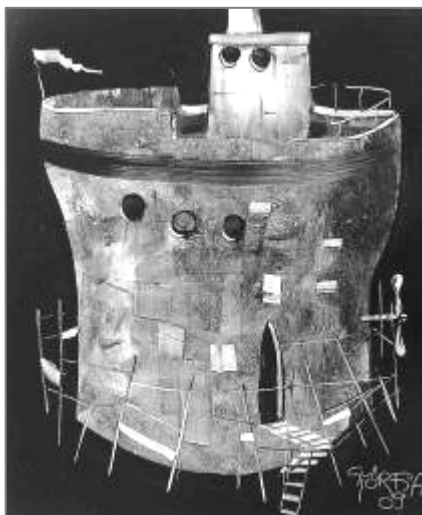
Jó lenne egy *Saját medence* – gondolta Győrfi –, körbepakolná a medencét paradiocsommal, hogy mindig legyen lecsónak való. Mindig csak mosolygott, amikor a kritikusok szerint azért találta ki magának ezt a paradiocsom-szimbolumot, mert az elveszett Édent keresi.

Ami azt illeti, az Édenből őt leginkább csak Éva érdekelte, de mivel Éva jobban szerette az almát, ezért kígyóvá változott. Átvillant persze az agyán, hogy ebben a históriában valamit megint összekevert, mindenesetre neki néhány Éváról a kígyó jutott az eszébe, de az is lehet, hogy az anyósról.

Győrfi András:

Piros szalag, de hogy miért?

lent: *Hajóépítő*; jobbra: *Lóépítő*

Mindegy, abba a bárkába Noénak a kígyót is be kellett vinnie, az Úr így rendelkezett, meg az anyóst is – nemhiába, soha nem tudta kiismerni az Urat, néha olyan elképesztő ötletei vannak. Ami nem baj, mert így legalább mindig újabb ötletet kínál a festőnek.

Gyorsan ki is találta, hogy megfesti a *Hajóépítőt*, már úgysí volt egy *Tengerésze* – „A paradiocsomról nem elfeledkezni!”, figyelmeztette magát, mert szerette a lecsót. Aztán, hogy ilyen jól sikerült ez a képe, megfestette a *Vitorlaépítőt*, a *Lóépítőt*, a *Hősepítőt*, a *Piramisépítőt* és a *Repülőépítőt*.

A *Lóépítőt* szerette nézegetni, mert rendkívüli ötletes módon sikerült összegezni benne Homéroszt és a paradicsomot, nem beszélve arról, hogy kitalálta ezzel a lókocsmát és a ló-katedrális, építés közben, teljes állványzattal, de még a költőknél is szerzett egy jó pontot a Pegazus-szárnyakkal.

Már csak a *Tyúképítő* hiányzott, de aztán eszébe jutott, hogy az is megvan, tegnapelőtt készült, éppen most szárad a teraszon, és nincs kizárva, hogy már tojt is egy paradicsomot, vagy egyenesen kettőt. Ha beválik zseniális terve, akkor valódi ékkövekként fognak virítani a paradicsomok a tyúk kerekeinek a közepén. Úgy gondolta, jó, ha egy tyúknak van kereke.

„Na, keresek néhány új képet a kiállításra!” – vakarta meg Győrfi András a fejét. Azaz, csak megvakarta volna, mert elfelejtette, hogy éppen paradicsommá változott. Mindez azonban nem változtatott a tényen, hogy igencsak éhes volt, s az imént kénytelenül állapította meg, hogy magát azért már mégsem eheti meg reggelire.

„Festek egy reggelit” – mondta, és rögtön hozzá is kezdett egy újabb paradicsom vázlatához. Közben elővette a jegyzetfüzetét, amelybe mindig felírta, hogy hány paradicsomot festett a héten.

Rövid számolás után megállapította, hogy bizony, már az ezeregyediknél jár, és hirtelen nem is paradicsomnak, hanem Harun al Rasidnak alias Győrfi Andrásnak érezte magát, és elhatározta, a legközelebbi kiállításának az lesz a címe, hogy „Az ezeregy paradicsom meséje”.

A mostani azonban marad így, még a korábban eltervezett címmel: „*Péntek 13*” Gyorsan lecserélte a paradicsomot egy igazi tükörré, és elégedetten bólintott:

„Semmi horror, csupán néhány újabb kép.”

A jelzett képen kívül a művész mindegyik, reprodukcióban felhasznált festménye 2009-ben született.

Köszönetet mondok Győrfi Andrásnak, hogy hozzájárult a képek közléséhez!

*Győrfi András:
Tyúképítő*

„FÉLELEM HELYETT A RENDEL...”

Családi Krisztina festőművész kiállítása az Aranybika Galériában

Családi Krisztina képeivel 2006 augusztusában találkoztam legutóbb – Debrecenben állított ki, az útra bocsátó városban. Tatán él, és nevéhez hűen: családi – ikreket nevel az alkotás mellett.

De az idő és a tér most mintha nem is számítana. Szinte mindegy, hol él, hol dolgozik, hol tanult – bár rövid bemutatkozásában illendően megjegyzi mindig, hogy Debrecenben Tamus István, majd D. Király Sándor, Szander Anna és Lukács Gábor látta el szakmai útra-
valókkal, Nyíregyházán pedig, a főiskola rajztanári szakán Horváth János és Bodó Károly tanítványa volt.

Családi Krisztina: Mesél az erdő

Az idő és tér nem számít, mert időtlen és egy konkrét, fizikai létezési térből kiszakított, egyszerre archaikus, mágikus, egzotikus az a világ, amelyet képe-

in bemutat. Majd gondolhatunk ennek az ellenkezőjére: talán nagyon is számít az idő és a tér. Hiszen Családi Krisztina eme különleges atmoszférájú, a szimbólumok gazdag, mégis jól körbehatárolható sorából felépített, a sejtelem és rá-
utalás játékából született, organikus és meditatív világa, az e közegben való otthonosság egyben állásfoglalás is.

Hiába keresnénk a konkrét vagy aktualizálható motívumokat, a tárgyi vagy emberi formákat, a hétköznapi attribútumokat, csupán fogalmakkal, érzésekkel, gesztusokkal, élethangulattal, illetve olyan jelképi terekkel találkozunk, mint amilyen az erdő és a kert.

A látvány izgatott vibrálással munkál a képek erőterében (vagy azok mélyén), nem hagyományos értelmű látványfestéssel van dolgunk. Ha stílushagyományok között keresünk viszonyítási pontokat az alkotó kifejezőmódjával, egyaránt utalhatunk a szecesszióra vagy a mágikus szimbolizmusra.

Ornamentikájának számos vonása – úgymint a figurák egyszerűsítő stilizálása vagy a növényi jelre (a növekedésre) tett, átfogalmazott utalások – a szecessziós szemlélettel rokoníthatják festészetét. A magyar szecesszióban ugyanis a keleti motívumkincs és a tárgyalkotó népművészetből átvett jegyek egyaránt megjelentek. Itt azonban nem állhatunk meg, mert a szecessziós játékoság nem elég a formaszervezéshez: tartalommal az organikus szemlélet tölti meg a festményeket. A képtárgy szerves része egy szemléletnek, összenő a gondolati tartalommal és a szellemiséggel.

Bár Családi Krisztina a szimbólumképzésben jól érzékelhetően merít az ezoterikus (a titkos, a beavatottak számára fenntartott) mezőből, ennek tisztá

terrénuma mégsem korlátozható egyféle jelrendszerre. Bár kialakul az egységes rend, ám abban már a művész saját, lelki arca tükröződik vissza. Ugyanúgy helye van a törzsi kultúrák antropológiai szemléletű befogadásának, a népművészet vagy folklór mélyrétegeinek szimbólumaiból kölcsönzött jeleknek, mint a középkori rendek jelképi attribútumainak, és a keleti univerzalizmus hatásai szintén mágikus egységet hoznak, ama értelemben, hogy a világ megkettőzésére vonatkoznak.

Labirintus-rendet adnak: szimmetriában rejlő harmóniával, másutt ugyanazt a hatást éri el az amorf játékokkal és az antropomorf alakba összesűrűsödő szétmosódó kozmikus geometriával.

Családi Krisztina: *Rend*

Jobbra: *Minden*

De térjünk vissza megjegyzésünkhöz, miszerint bár Családi Krisztina látványos és színes, szinte delejesen vonzó kompozíciókat hoz, mégsem a látvánnyal kell foglalkoznunk, hanem a látvány mögötti utalásokkal. Sokkal inkább a láttatással. A sejtellemmel. Mégis a határozottsággal, tudatossággal. Mint ha az előre megtervezett álmok valóra

válását látnánk. Egyszerre az álmot s az álom oly sokszor keresett kulcsát: egy fajta álmos-képeskönyvet. Érzéki színrel és formával van dolgunk, az érzékekkel – de az érzékfölöttivel vagy az érzéken túlíval is. Valamilyen metafizikus valósággal, amelyben az anyagszerűség illékonnyá válik.

A művész úgy képes plasztikus hatásokat elérni az olykor talán még a papírmásékra is emlékeztető alakjaival és jelekké átképzett motívumaival, hogy a kép síkszerűségét több irányból hangsúlyozza. Egyrészt kétdimenziós teret kapunk, másrészt a jelenet frontális ábrázolását látjuk, miközben a művész hol a sziklasírookra, hol a mandalákra vagy az ókori falfestészet remekeire utaló kompozícióit, alakjait, archaizáló formajátékait állítja elénk.

A siktér azonban nem marad meg a dekorativitás vagy az illusztráció szintjén. A kép megszólít, megállít, párbeszédre készítet. Nem valamilyen művelődéstörténeti vagy kultikus ismeret-halmazt kér tőlünk számon, hanem az ösztöneinket vitalizálja; a kép tere vég-

só soron egy érzelmi mélységbe nyílik az érzéki mezőből.

Az álmok lebbenő sugallatából vagy a szakrális utalású ősképek mítoszteremtő jellegéből gondolhatnánk, hogy epikus művekkel van dolgunk, ám hiába keresnénk a festőtárban az elmesélést. Családi Krisztina nem úgy kezdi a képet, hogy „egyszer volt, hol nem volt...”, és az a kifejezés sem szerepel szimbólumokba sűrített (idézőjeles) „történeteiben”, hogy „míg meg nem haltak”. A művész fikciós valósága nem elbeszélést, hanem elbeszélésmódot hangsúlyoz. Tehát inkább egy sajátos viszonyt fejez ki az élethez, mintsem az életről szóló történetet mondaná el.

Családi Krisztina: Lehetőség

Így lesz a lezárt kompozícióból nyitott mű, mert a nézőnek nem egy fikcióban kell elhelyeznie önmagát, hanem a saját, élethez való viszonyát kell újra-gondolnia. Ezek a képek, akár az egyiptomi sírkamrákban vagy a szamurájok utolsó verseiben (mintegy haiku-szerű módon) egyetlen (de mindig más árnyalatú) hangulatban fogalmazták meg az élet lényegét. Egy jelben, egy mágius azonosításban, ugyanúgy utalva az erotikára, mint a halálösztönre.

A *szív sötét oldala* című filmből vett idézetet ma is ide illőnek érzem: „*Felvitt repülni, és ledobott a magasból. Olykor egy seb az eszedbe juttatja, hogy*

élsz. – Ez a szerelem, te buta kis halál. Hogy magyarázzam el neked? Hiszen ha értenéd, / élnél.”

Egy másik lírai vázlat Családi Krisztina képeiről szól, szavaiból áll össze, a színekből ugyanúgy, mint a belső hangokból; a vers folyton változik, kiegészíthető s átírható; amorfi, mégis szigorú formát kíván, mint maga a kép:

„*Hol a jóból rakva össze házam, szívekhez ér a lassú lázam, ott lehetek én az Én. – De a jó csak úgy lehet enyém, ha benne van a másik ember vágya: öröme, magánya.*”

S amit én szeretnék: nincsenek erre eszmék... Csak figyelj velem – és megleheted az életet.

Csak figyelj az éjszakával, egyszerre lépj a csenddel; nézz magadba, lelked röptetve félelem helyett a renddel.

Csak magadba nézz, ha békén háltál a vággyal – teremtvé fénnnyel, magzó reménnyel”

S elgondolkodhatunk, miként cseng össze mindez a művész ars poétikájával, amit ő nem is igazán szeret szavakban megfogalmazni, de ha mégis erre kényszerül, akkor valami olyasmit hallunk tőle, mint az alábbi mondat: „Azért festek, hogy megmutassam mindazt, amit nem látunk.”

És ha Családi Krisztina nem is hajlandó hagyományos történeteket mesélni nekünk, ott van minden képében valamilyen történés, egy érzelmi állapot érzéki sűrítése vagy éppen egy szellemi inkarnáció. A festőművész végső soron arra kényszerül, hogy a színekkel és a formákkal fejezze ki a fizikailag nem valóságos, ám a benne valóságosként élő és megélt képet.

E kiállítás címebe transzponált kép-jelentései alátámasztják mindazt, amit fentebb elgondoltam Családi Krisztina művészetéről, ami csupán egy a lehetséges elgondolások közül.

Az organikus jegyeket erősítik fel az olyan címek (a konkrét kép-motívumok-

kal együtt), mint a *Teremtve*, a *Mag*, a *Burok*, a *Belépés* vagy a *Rend* – nem beszélve az *Életfa* vagy a *Földelő* egyértelmű, szerves jelentéséről.

Ezekkel együtt és innen lép tovább, már az univerzalizmusra vagy a mágikus vonatkozásokra is utalva, a játékos-ság és a játékkal együtt járó, olykor groteszk ábrázolás eszközrendszerét is alkalmazva, a *Mágus*, a *Mellettünk*, az *Éjjeli fény*, az *Oldódás*, a *Minden*, az *Ezerszármű* című kép.

Itt már éterivé nemesül a szándék, s a *Lehetőség*, az *Érzékelés*, a *Léleket*, a *Szállani* című képeken oldódik könnyűvé, a *Szintizista* és a *Világosság*, a *Fogadalom* és a *Tudatosság* sejtelmes konkretizmusával, vagy a határozottság nem feltétlenül fizikai megnyilvánulásokra korlátozódó, hanem szellemi és lelki szemléletmódra utaló habitusával.

Majd – az imént említett művek figuráival kísérve, visszalépünk a látszólag érzéki mezőbe, amikor az *Ölelés* és a *Tánc* képeit látjuk, de akkor felfedez-zük, hogy erről az ölelésről és táncról beszéltek már a korábbi művek is.

Az *Ölelés* és a *Tánc* metaforáját kiteljesítve állunk a *Titokkert kapujában*, s eljutunk a *Palotakert*be, ahol látszólag nem történik semmi, mégis ott történik minden, a lelkünkbelől kivágott érzelmi formák épülnek egy egyetemes katedrálissá, saját középpontunkat jelentő biztonsággá. Ugyanígy *Mesél az erdő*: elmondja, hová menekülhetünk a káosz, az anyagi világ zűrzavara elől, honnan kezdetjük újra a modern *tohuwabohu*-ból önmagunk újraépítését.

Családi Krisztina: *Mágus*

Balra: *Titokkert kapujában*

Családi Krisztina művészete ebben az értelemben egyfajta programfestészet is lehet, csak hogy nem a hétköznapi értelemben vett társadalmi célokat szólít és fogalmaz meg, hanem valamilyen szigetet keres. Paradox módon számára ez a sziget: a Mindenség.

József Attila *Ars poeticájának* két-két sorát összegezi festészetében: nemcsak a szellem és szerelem oltalmazó és magunkra ismertető szövetségét (a vers végéről), hanem a fiziológiai szükségletekkel szemben az egyetemes vágyat is:

„Ehess, ihass, ölelhess, alhass!”

A mindenséggel mérd magad!”

A művész állásfoglalása egyértelmű: a létezés értelmes fenntartásához az utóbbira van nagyobb szükségünk.

A KORSÓS LÁNY DEBRECENBEN

Munkácsy Mihály: Kútról hazafelé
A 165 éve született festőművész grafikai igazi ritkaságok

A Munkácsy-műhely kérdésének tisztázása
új alapokat és valódi diskurzust, szakmai konszenzust kíván

A 2005-ös debreceni Munkácsy-kiállítás (mintegy 30 tétel Pákh Imre gyűjteményéből), illetve a vándortárlat számos más helyszínen történő bemutatása helyi arányaiban szinte ugyanolyan kiemelkedő érdeklődést keltett, mint előtte a Magyar Nemzeti Galéria 120 festményből és 30 grafikából álló összegző kiállítása – benne törzsanyagként a Pákh-gyűjteménnyel, eddig lapangó festményekkel s a Nemzeti Galériában lévő kollekció állandó darabjaival), lehetőséget teremtve az életmű minden korábbinál teljesebb tanulmányozására. Az élettől (avagy a mítosztól) távolodva, a művekhez közeledve.

Munkácsy előtte s utána is a figyelem középpontjában volt – mint a nemzetközileg is legismertebb és legpiacképebb magyar képzőművész –; a *Krisztus-trilógia* képeinek kálváriája folyamatosan reflexív (bár felületesebb) publicisztikákra ösztönöz; s felkapjuk a fejünket egy-egy műtárgyaukción rekordösszegű leütéseinek hírére. Az *Ásító inas* Londonban 85 ezer fontért (a 2005-ös árfolyamon mintegy 280 millió forintért kelt el – Pákh Imre vásárolta meg), s Magyarországon a legmagasabb összeget Munkácsy *Poros út* című képéért fizették ki (220 millió forintot). A *baba látogatói* 160 millió forintért kelt el, de a *Két család* és a *Dűlő szénásszekér* tulajdonoscsereje is hír lett (a képek 75, illetve 60 millió forintos árával), miként *Az alvó nagyapó* Virág Judit Galériájának 2007. évi karácsonyi árverésén (a

festmény 50 millióról indult, végül 180 millió forintért kelt el).

Debreceni gyűjteményekben is akadnak Munkácsy-alkotások (Antal Péter be is mutatott ezekből a Modemben); számos gyűjtő álma lenne egy Munkácsy-remek megszerzése. A Déri Múzeum idén is zajló Munkácsy-projektje (a művész születésének 165. évfordulóján) izgalmas alkotói és befogadói kérdéseket állít középpontba – ám éppen a 160. születési évfordulón vetődött fel a kérdés, „melyről évtizedek óta minden magyar művészettörténész igyekszik tudomást sem venni: ki festette a Munkácsy-képeket?”

Molnos Péter robbantotta ki a vitát (és borzolta fel a kedélyeket) a Magyar Nemzeti Galéria összegző kiállítására visszatekintő művészetelméleti folyóirat, az *Enigma* 2005. évi 43–44. kötetének (*Munkácsy-olvasókönyv*) hasábjain (*Essünk neki Munkácsynak!*, 87–100. o.). Hozzá olyan dokumentumokat keresett a szerző – például a Munkácsy-tanítványként indult Rippl-Rónai József emlékezéseiből merített, illetve egykori kritika-citátumokat sorolt –, melyek jól ismertek Munkácsy kutatói előtt. Ám azokat az irodalom elfelejti idézni, vagy „félreérthetetlen tartalmukat szemérmes elfogódottsággal interpretálja”.

Molnos Péter kijelenti: „Nem csupán egyes képek attribúciójának eldöntése, de helyes datálásuk, s az egész életmű értékelése, a fejlődés ívének felrajzolása is problémákba ütközik, ha végre nem

tisztázzuk a Munkácsy-képek pontos 'státuszát'. Végvári monográfiája sem birkózott meg ezzel az esetünkben szokatlanul bonyolult feladattal, s a (...) kiállítás még nagyobb homályban tartja a művek 'funkciójának', keletkezési körülményeinek kérdését."

Mindezekre az alább is érinteni kívánt problémákra nekem egy debreceni műgyűjtő hívta fel figyelmemet 2005 őszén (a debreceni Munkácsy-kiállítás idején), akit akkor személyesen még nem ismerhettem. A Rippl-Rónaira való hivatkozások mellett kaptam tőle egy má-

sik lehetséges „Munkácsy-kéz”, Karlovszky Bertalan közreműködésére vonatkozó szakirodalmat is. Most újra a kezemben van nemcsak az egykori levél, de az *Enigma*-kötet is, mikor immár a lakásában nézhetem meg az „ő” Munkácsyját.

A BÁV 1991. szeptemberi, 85. művészeti képaupcióján vásárolta meg a 99-es számú tételt, Munkácsy Mihály egy 1867-ben készített grafikáját (papír, toll, lavírozott tus, 23x18 cm), a *Kútról hazafelé* című lapot – már akkor 200 ezer forintért.

A gyűjtő nyugodt volt, a Munkácsynak tulajdonított, de feltehetően mások által készített kvázi- vagy „valódi” hamisítványok ügyének kirobbanása idején is, hiszen a szóban forgó korszakból származó igen kisszámú grafika, illetve a közöttük is ritka tollrajzok esetében fel sem merülhet hasonló kérdés.

Munkácsy Mihály:
Kútról hazafelé (1867)
(papír, toll, lavírozott
tus, 23x18 cm;
jelezve: balra, lent)

A *Műértő* című szaklap 2004. évi július-augusztusi számában olvasható egy közlemény (*A mester jegyzetei. Munkácsy-rajzok a kereskedelembe*, 22. o.), mely szerint a BÁV monopolidőszakában évtizedeket kellett várni egyetlen rajzra, s ha ki is került a piacra, akkor az védett volt. Védett műalkotás a debreceni gyűjteményben található Munkácsy-grafika is: a Magyar Nemzeti Galéria MNG 863–747/1991-es számmal adta ki a „védettségre” és a tulajdonnyilvánartásra vonatkozó okiratot.

Csak az 1990-es évek végére sikerült több Munkácsy-rajzot begyűjteni – 2002 tavaszán már 550 ezer forintért kelt el a *Babával játszó kislány*. Egyre több rajz került piacra, melyek többsége Munkácsy betegsége idején, 1896 és 1898 között keletkezett, majd a halála után került ki műteremből. Munkácsy számos kroit, tanulmányt készített, rajzi jegyzetei többnyire ceruzavázlatok voltak egy-egy figurához, festményrészlethez. Boros Judit művészettörténész úgy véli: a tollal készült grafikák a legszebbek – ám ilyen szinte nincs is a piacon. Sőt, igen kevés azoknak a rajzoknak a száma, amelyet a művész szignált volna. Az aláírás és a datálás ténye egyúttal azt is mutatja, hogy Munkácsy önálló műalkotásnak tekintette az olyan grafikát, melyet kézjegyével ellátott.

Ilyen önálló – és valóban eredeti – alkotás a *Kútról hazafelé* is. Az 1867-es rajz már a saját stílusára rátaláló művésztől tanúskodik.

Munkácsy ugyanebben az esztendőben alkotta a *Vihar a pusztán* című festményét. Konkrét motívumrokonság a festmény és a grafika között a lány kezében (s amott a kép elő- és háttérében látható, boglyához támasztott korszó), s mindkét mű a romantikus zsáner kiváló alkotása, ám azon túl is mutat.

Munkácsyra ebben a müncheni időszakban még hatással volt Lotz Károly romantikus életképstílusa, ennek itthoni lelkes fogadtatásra révén kapott például állami ösztöndíjat, és utazhatott a párizsi világkiállításra. A már a német barbizonistáktól ellesett – figura és táj viszonyának realista – ábrázolásmódjára az említett festményen (de az időszak több más képén is) utalásokat találunk.

A *Kútról hazafelé* a beállítottság látszata ellenére is magában rejt valamilyen spontán bájt, a szinte csak jelzett környezeti háttérelemekkel pedig virtuóz játékossgot kapunk. (A virtuozitás később is megmaradt, illetve kiteljesedett, ám éppen ez az 1867-es ösztönös és természetes gesztus kopott ki a keresett és munkával túlságosan is elhalmozott művészből.)

*Munkácsy Mihály:
Vihar a pusztán
(1867; olaj)*

Visszatérve az eredetiség vagy a hiteles szerzőség kérdéséhez: az említett gyűjtőtől előbb egy érdekes képeslapot kaptam, majd egy cikk másolatát is a *Művészet* című folyóirat 1914. márciusi számából. A képeslapon Munkácsy Mihály *Pálmaházban* című festményének reprodukcióját látni, s az említett cikk egyebek mellett a feltételezett szerző, Karlovsky Bertalan „Munkácsy-majmolásáról” is beszámolt. (A rövid levél szövege: „Tisztelt Vitéz Úr! Érdemes kutatni Karlovsky Bertalan életművében, mivel a Pákh-gyűjtemény több általa alkotott, gyanús darabot tartalmaz a Déri Múzeum jelenlegi kiállításán. Egy gyűjtő Debrecenből.”)

Állást magam nem foglaltam, de nem is tehettem, és megfelelő rálátás híján nem tehetem ma sem – a kérdés tisztázása természetesen a művészettörténészekre vár. Nem hiába emlegette az *Enigma* különszámában Molnos Péter az „eredetiség hamis bélyegét” egy-egy képpel kapcsolatban, mert valódi vita indult. Az indulatoktól sem mentes vitába számos szakértő bekapcsolódott. A Magyar Nemzeti Galéria művészettörténésze, Boros Judit nem a problémafelvetést nehezítette, hanem a média által kiengedett botrányszagot. A *Debreceni Disputa* számára írt esszémben úgy fogalmaztam: a kérdés alaposabb megítéléséhez tisztában kell lennünk azzal, hogy számos más kortárhoz vagy elődhöz hasonlóan Munkácsynál sem volt ritka: a legtehetségesebb tanítványok munkáit előbb korrigálta, majd a saját szignójával látta el azokat. Magánéleti megfelelési kényszereinek „következményeként” nagyon sok, megrendelésre készített zsánert és enteriőrt kellett kiadnia műterméből, olykor több változatban is, ezért néha a tanítványt bízta meg az eredeti kép „másolásával”, amit aztán ugyancsak a magáénak fogadott el.

Az *ART Magazin* gyors körkérdésére (2005/5, 9–16. o.) megszólalt Kemény Gyula restaurátor, műgyűjtő, aki szerint „el lehet választani Munkácsyban a művészt az iparosmestertől. Például annak ellenére, hogy az 1880-as évek erdő- és parkjelenetiben, valamint enteriőrképeiben a tanítványok keze nyoma is tetten érhető, sőt azonosítható is(!) a témát ’etetősebbre’ tevő staffázsfigurák megfestésében, alapjában véve mégis Munkácsy elegáns, összefoglaló erejű festősége uralja a vásznakat.” Tehát a Mester szignója a Tanítvány(ok) esetlegességeit sajátjaként hitelesíti a festményeken.

(Molnos Péter természetesen tovább ment a tanítványi körnél: kitért a tévesen Munkácsynak tulajdonított képekre is, a restaurátor pedig esetenként kellő szakmai bizonyítékot talált ehhez.)

A vitában Bereczky Loránd főigazgató (Magyar Nemzeti Galéria) azt javasolta a résztvevőknek, hogy az „En és munkácsy” attitűd helyett a „Munkácsy és én” alapállást képviseljék. Pákh Imre műgyűjtő lejárta érezte magát, bevallva, hogy ő is vásárolt kétes hitelességű „Munkácsy-képeket”, ám a tanulópenzt megfizette, azok kihullottak a rostán. Szerinte Molnos „a legnagyobb könnyelműséggel ítélkezett”, viszont a Munkácsy-műhely problémája valóban izgalmas kérdés, bár évtizedek óta megoldatlan. Bellák Gábor művészettörténész úgy vélte: ennek azonnali megoldását viszont nem tisztességes egy aktuális kiállítás rendezőin számon kérni.

Sinkó Katalin művészettörténész a hipotézisek és következtetések különös viszonyára hívta fel a figyelmet, illetve a konszenzusos kritikai oeuvre-katalógusok szükségességére, melyet tudományos diskurzusnak kell megelőznie – s éppen egy ilyen folyamat kezdődött, az *Enigmában* polemizálva a hivatalos katalógussal. Ennek eredménye talán majd Végvári Lajos könyvének kritikai újrakiadása lesz.

Révész Emese művészettörténész tanulmánya (*Munkácsy az ezredfordulón. Ars Hungarica*, 2005/2. 507–526. o.) szerint Molnos publicisztikai erejű tanulmánya Munkácsyban csak ürügyet talált ahhoz, hogy általános művészettörténeti szemléletváltást sürgessen. Ő Molnos Pétert idézte, ugyanis feladatnak tekinthető „a művekről lehántani mindazt a fizikai és szellemi szennyeződést, mely a mai napig megnehezítette az objektív értékelést és véleményalkotást”. S ez bizony illúzióvesztésekkel járhat együtt.

Rózsa Gyula szintén ezzel szembesített a *Munkácsy a nagyvilágból* című kritikájában – a cikket nem rég olvastam a *Hordozható emlékművek kora* című, 2007-es kötetében (92–95. o.). Az utókor a mesterfestészetet kéri számon Munkácsytól, nem beszélve a „nagy magyar festő” illúziójáról. Rózsa megfogalmazásában: „Az, hogy Munkácsy sikereitől sodorva elkezdett először riportot, aztán pszichológiát, még később hazug hízelkedést, s legkésőbb felnagyított történelemillusztrációt festeni, nem a korhoz, nem a környezethez, hanem önmagához mérendő.” Az átfogó kiállítások továbbá azzal a ténnyel is szembesítenek, amelyet a szakirodalom sokszor leírt, de a közvélemény soha nem vett tudomásul: Munkácsy életművének nagy részét a külföldieknek alkotta. „Akit látunk, egy Párizsban működött kozmopolita festő, aki nemzetközi közönségnek fest semleges témákat.”

Ilyen háttérrel a tárgyalt Munkácsy-grafika csak tovább értékelődik. Eredeti és védett. Foglalkoztat azonban a magam (alapvetően költői) módján a kérdés. Karlovsky Bertalan szintén Munkácsy-tanítvány volt, tehát nem lehet kizárni, hogy ő is több „Munkácsy-festményt” készített vagy készített elő, amelyeket azonban a mester elfogadott sajátjaként. Karlovsky mellett többen

is kikérték Munkácsy tanácsát, szoros szakmai kapcsolatban álltak vele. Ezek között a nevek között említhetjük mások mellett Aggházy Gyula, Oskó Lajos és Tornyai János nevét is.

Az idézett képeslap reprodukcióján a műgyűjtő a két női fejet, a jobb alsó sarokban játszó kislányt és a háttérben látható csendélet-részletet bekarikázta, mint a Munkácsy enteriőr-zsánereire egyébként kevésbé jellemző motívumot. Talán igaza lehet, hogy Karlovsky keze nyoma van a képen. Karlovsky e rövid idő alatt is sokat tanult Munkácsytól. Hadd idézzem viszont a *Művészet* folyóirat korabeli „krónikásának” megállapítását, amely mellett a szintén Munkácsy-asszociációkat felkeltő *A lovag* című kép reprodukciója szerepelt illusztrációként.

*Munkácsy Mihály: Pálmaházban
(1881 – olaj, fa, 128x95 cm;
Pákh Imre gyűjteményéből)*

Munkácsyval másfél évet töltött el a tanítvány (éppen az 1880-as évek elején, amikor az idézett, *Pálmaházban* című kép született, 1881-ben), s a művész egy ideig még ugyanebben a stílusban festett. A könnyű népszerűség helyett azonban Karlovsky Bertalan más utat választott. „A talentum önérzete és mértéke visszautasította benne, hogy így keresse tovább a festői érvényesülést (...) évek múlásával egyre jobban elkanyarodott attól a festéstől, amely Munkácsynak egynémely külső csillogását kapta fel és váltotta be.” A „krónika” arról is beszámolt, hogy a Munkácsy-stílustól való eltávolodást nem csupán az utánzás elleni tiltakozás ösztönözte, hanem az a vágy, hogy kiteljesse saját festői természetét.

Különös kapcsolata volt Rippl-Rónai Józseffel, aki a müncheni akadémiáról érkezett 1887-ben egy ösztöndíjjal Munkácsyhoz. A mestertől tanulmányrajzok készítése mellett olyan feladatokat kapott, hogy másolja le egy-egy képét. Két és fél esztendő után azonban, mialatt Rippl-Rónai egészen beletanult Munkácsy festési módjába, a fiatal alkotó rádőbbsent, hogy művész helyett így csak Munkácsy-utánzó lehet belőle. Molnos idézi Rippl-Rónai József emlékezéseit: „Colpachon is voltam azután Munkácsy vendége. Itt is dolgoztam neki: egy kisebb képet festettem, másoltam nagyobb képe után, amelynek ismétlésével olyan valaki bízta meg, aki boldog volt, ha a művészi pályának épp akkortájt zenitjén lévő mestertől egy másolatot is megszerezhet. Több ilyen kisebb másolat közül egy nagyobbbat aztán szép honoráriummal jutalmazott. (...) [Ilyenformán támogatta] Karlovsky Bertalan, kit igen tehetséges tanítványának tartott, aki azonban ekkor már a maga szárnyára kelt. Voltak e képek között olyanok, melyekkel a mester, úgy látszik, meg volt elégedve, mert csak néhány ecsetvonást húzott itt-ott beléjük,

vagy éppen csak a nevét írta alájuk.” Itt vagyunk tehát újra a Munkácsy-műhely kérdésénél. Engem – mint költőt (vagy éppen író) – nem győz meg a tanítvány munkájának sajátként való elfogadása, ám művészettörténetileg lehet hiteles. (Nem tudom, mert nem vagyok műtörténész...)

A publicisztikatörténetben azonban kellő otthonossággal mozgok, így talán némi következtetés e téren is levonható, a fentebb idézettek és az itt következők már eleve diskurzusba lépnek egymással e szövegkörnyezetben. Munkácsyval már a kortárs sajtó is gyakran foglalkozott – mások mellett például Bródy Sándor, Rákosi Jenő, Mikszáth Kálmán több jegyzetet, riportot, tárcát és karcolatot szánt annak a kérdésnek, hogy a magyaroké-e Munkácsy vagy elveszi-e tőlünk a festőt Európa. *Miénk lesz-e hát a kép?* címmel Mikszáth 1882-ben írt cikket az egy évvel korábban született *Krisztus Pilátus előtt* című festmény apropóján, azt fogalmazva meg, hogy Munkácsy magyarságát éppen ez az alkotás bizonyítja. Pontosan emiatt kellene megvásárolnia a nemzetnek a festményt, hangsúlyozta az író, s elindult egy gyűjtés is az országban: négy nap alatt hétezer forint gyűlt össze, ami nem volt nagy összeg, de legalább mindenki a képről beszélt.

Nem sokkal később ugyancsak a *Pesti Hírlapban* számolt be Mikszáth Munkácsy magyarságáról. Itt olvassuk: A festő „nem hirdette, hogy ő magyar, míg a fáradságos munkát végezte, de menél feljebb emelte őt lángesze, annál hangosabban vallotta, hogy magyar. Munkácsy a miénk. Az első dolga az volt, a siker után hazajönni a koszorúért. Nem ért neki a külföld dicsősége, hódolata semmit, ezt szomjúhozta ő. Egy poharat, amit itt ürtsenek az ő dicsőségére, magyarul.”

Rákosi Jenő a monumentális mű laikus interpretációját közölte 1882 febru-

árjában a *Budapesti Hírlapban*, ugyanitt 1884 őszén ismét írt Munkácsy új képéről, a *Kálvária* allegóriáját értelmezve. A publicista üzenete szerint az utókorban éppen az ilyen képek alapján fogják majd megemlegetni ezt a századot. Mindenesetre a nemzetközi reflexiók már egy évtizeddel korábban kiemelték művészetét: az 1873-as bécsi világkiállítást követően „a legeredetibb és legtehetségesebb európai művészek” közé sorolták Munkácsyt, akit az „egyik leghatározottabb, legféltelenebb realistának” tartottak Európában.

Lyka Károly megint csak azzal kezdte Munkácsy-kismonográfiáját, hogy a köztudatban ő a legnagyobb magyar festő, ám lehet, hogy csak azért illeti ez a cím, mert sok helyen ő az egyetlen magyar művész, akiről egyáltalán tudnak. Az is nyilvánvaló, hogy népszerűségét franciaországi tevékenysége hozta. Tulajdonképpen nem rajongott Párizsért, ám ennek a világnak köszönhette érvénysülését. „Képeinek erőteljes ellentétthesái tükörképei kedélyének, amely hol örömteljes ujjongásban tör ki, hol mély-séges búsongásba merült. Sőt, olykor szinte erőt vett rajta a kétségbeesés.”

Lyka foglalkozott a valóságábrázolás realista elvárásaival, a romantika és a (nemzeti) historizmus kérdéseivel, az önálló világ, a saját fikcióteremtés dilemmaival. Szerinte Munkácsy egyéniségében gyökerezett a „valóságra vágyódás”, és képeiben nem valamilyen művészeti kultúrát másolt, hanem saját magá teremtményeiként formálta az alakokat és szituációkat kompozícióvá. Lyka pontosan a Krisztus-képek apropóján fogalmazta meg, hogy ez a fajta festői jellemzés nem válhatott valóságképpé, portréi és természetábrázolásai sokkal hitelesebbek a biblikus téma feldolgozásainál.

S éppen a népszerűséget hozó alkotások kritikájával találkozunk, amikor ezt

olvassuk: „Meglepően idegenszerűen hat egy tucatnyi olyan festménye, amelyek nem a népi életből, nem a történelemből veszik tárgyukat, hanem előkelő szalont, dúsan szerelt ebédlőt, pálmás télikert zugát mutatják, a legújabb divat szerint, a legdrágább holmival felszerelve, benne az úrnő fogadja barátnőit, gyermekei játszadoznak, a látogatók megcsodálják a kisbabát vagy tereferélve élvezik a tétlen élet üres örömeit. A kor milliomosainak fényűző világa ez, salongenre-nek nevezték, s meglehetősen kapós képtárgy volt különösen Amerikában. Nehéz elképzelni, hogy e képek ötlete Munkácsy agyában született, úgy érezzük, hogy itt idegen erők léptek működésbe tisztán képkereskedelmi szempontból.”

A kérdés nyitott. Munkácsy életműve is nyitott. Végül is: az ilyen művek a jó művek. Nem hagynak érintetlenül – reflexiókra késztetnek, reakcióba lépnek velünk. Élet és mű itt is elválaszthatatlan, s talán éppen ezért: Munkácsy még örülne is neki, hogy újra és újra vitákat gerjeszt. Életműve ezáltal még maradandóbb. Azt pedig – teljes bizonyossággal – soha senki nem állíthatja, hogy a kép nem Munkácsyé, legfeljebb csak akkor, ha az már Munkácsy halála után született. (Egy ilyen grafikát láttam nem rég egy másik gyűjteményben Holló Lászlótól. 1978-as datálása a kép: Holló akkor már két éve halott volt.)

A *Kútról hazafelé* kiváló Munkácsy-grafika. Nem is értem, a gyűjtő miért kérte az inkognitót. Én mindenesetre megköszönöm, hogy megmutatta, illetve felhívta a figyelmem a Munkácsyval kapcsolatos műhely-kérdésekre.

(Tanulok a hasonló találkozásokról, ismeretanyagot is – s talán az olvasóim között szintén akadnak olyanok, kik úgy hiszik, nem haszontalan dolog forgatni e köteteket...)

A GYÚJTÓ PORTRÉJA – A VÁROS KARAKTERE

**Máté László magángyűjteményes kiállítása köszöntötte
Debrecen Város Napját a Kölcsey Ferenc Református Főiskola
Bakoss Tibor Galériájában**

Debrecen Város Napja (a szabad királyi várossá nyilvánítás évfordulójára emlékezve) április 11-én van. Valami törvényszerű (és részben ellentmondásos jegy) lehet abban, hogy ez a költészet napja is. Szabó Zoltán a *Szerelmes földrajzban* írta: „Verik a költők Debrecent” – ám ugyanitt nevezte a várost a „költők bölcsőjének”, a „költők kertjének”, megállapítva: „ez a költők-verte város adta minden városaink közül a legtöbb költőt Magyarországnak”, előkelő helye van tehát „poétai földrajzunkban”. S emlékszem, úgy másfél évtizeddel ezelőtt éppen Máté László fogadott engem ezzel az idézettel, költészet napján: „Szükséges, hogy vers írassék, különben meggörcbülne a világ gyémánttengelye.”

Lehet mondani: gyakran bánt mostohán költőivel a város, és hogy hasonló sorsot ígért a képzőművészeknek is. De mint Csokonait vagy Kiss Tamást Debrecennel véglegesen összeforrvá emlegeti a régi és közeli emlékezet, úgy az a privilégiuma is megmarad a városnak, hogy nemcsak egy Medgyessy Ferencet adott az országnak, és egy Holló Lászlót fogadott be (még ha a szerető viszonyt a művész gyakran érezte is egyoldalúnak), de már több mint két évszázada Debrecen a magyar grafika bölcsője és a legerősebb vára. A grafikai (s általában a képzőművészeti) hagyomány kialakításában, őrzésében, folytatásában és megújításában a Református Kollégium, majd a főgimnázium, később a tanítóképző főiskola vállalta a legnagyobb szerepet.

Debrecenben már az 1792. évi kollégiumi törvény a tanulók figyelmébe ajánlotta a rajzolást és festést, 1801-től hivatalos tantárgy lett a rajz a Református Kollégiumban, s az 1869-ben megalakult

tanítóképző intézetben a művésztanári státuszt is létrehozták. A rézmetsző diákok közül kiemelkedett Kiss Sámuel még fizetést sem kapott, Kallós Kálmán 1870-es külföldi útját már segítették, Bakoss Tibor pedig féléves tanulmányi szabadsággal mehetett Párizsba 1913-ban.

A 19–20. század fordulóján, illetve a század elején már művésztanárok sora dolgozott Debrecenben (például Csűrös Béla, Pálffy József, Toroczkaik Oszvald, Holló László, Balczér György, Dienes János), és ugyanúgy ők adták a bázisát az 1902-ben létrehozott Műpártoló Egyesületnek, mint a Művészháznak (1924–27 között), majd az Ady Társaság képzőművészeti osztályának 1927 őszétől. S a 20. századi jeles művésztanárok közül olyan neveket lehet még kiemelni itt, mint a Medgyessyt is tanító Bosznay Istvánt, Gáborjáni Szabó Kálmánt, Dobi Oláh Istvánt, Nagy Ferencet, Félegyházi Lászlót, Tar Zoltánt, Fekete Borbálát, dr. Üveges Mária Évát.

A tanítóképző műhelyében szemlélet-alkító hatása volt a ma is élő művésztanároknak, mások mellett Makoldi Sándornak, Madarász Gyulának, Török Anikónak, Nuridsány Évának, s itt dolgozik ma is Fátyol Zoltán, Tamus István, munkatárs volt Máthé András, akik meghatározó résztvevői a kortárs képzőművészeti közéletnek nemcsak városi és regionális, de innen jóval túlnyúló érvénnyel. Hoszszan sorolhatjuk azoknak az újabb generációba tartozó alkotónak a nevét, akik a tanítóképzőben (illetve ott is) alapozták meg képzőművészeti tevékenységüket.

Azért hangsúlyozom mindezt a Máté László képzőművészeti magángyűjteményéből válogatott bemutató anyagát ismeretve, mert ebben a válogatásban (41 művész mintegy 60 munkáját láthatjuk itt), a város napját köszöntve, számos művésztanár, mester és tanítvány alkotásán keresztül kapunk egyfajta karakterrajzot a debreceni képzőművészetről, Debrecen kultúrájának egy meghatározó részéről, mi több: a gyűjtő, Máté László sajátos portréját is látjuk.

A múltat idéző és a kortárs képzőművészetet bemutató összeállításban szereplők közül egyrészt mindenki debreceni (itt született, itt működött, életének egy fontos alkotói periódusával kapcsolódott a városhoz), ezen belül figyelemre méltó a kollégiumhoz és a tanítóképzőhöz köthető alkotók nagy aránya.

Miként ama tény mellett, hogy Máté László maga is, mint a főiskola egykori tanítványa (például Félegyházi László is tanította) mutatja most be az alma materben élete fontos részét, az is figyelemre méltó, hogy képzőművészeti gyűjteményének jelentős állományát debreceni (vagy ide szorosan köthető) alkotóktól vásárolta. A választás a hitvallás része, és Máté László ezzel is hitet tesz Debrecen mellett – mint ahogy a városért dolgozott egész életében, vagy dolgozik ma is.

Toroczkaikai Oszvald festménye

balra: Holló László akvarellje

Közművelődési szakemberként a régi Kölcsény Központ kultúraalkító személyisége volt (számos kitüntetéssel nem véletlenül kapta meg a szakma legnagyobb elismerését, a Bessenyei-díjat), s a műkereskedelem terén vállalt szerepe is máig nélkülözhetetlen. Ezért büszke másik kitüntetésére, a műgyűjtői szakma által neki ítelt Ezüst Mókus Díjra. Utóbbival azt ismerve el, hogy 1993-ban Debrecenben ő szervezett először karácsonyi műtárgyaukiót, mely a maga nemében

sokáig az egyetlen sikeres vidéki rendezvény volt az országban; nevéhez fűződik az első debreceni könyvárverés előkészítése és lebonyolítása 2001-ben; ő az ország legnagyobb vidéki régiségvásárának animátora (s igaz, hogy már a harmadik helyszínen, de sikeresen életben tartja a régiség- és műkereskedelem e fórumát). S ne felejtjük el a Debreceni Kortárs Art Expó életre keltését (melynek megszűnte az idén második éve jelent hiányt), vagy a 2006. év végén kezdeményezett debreceni grafikai árverést (melynek egyébként a folytatását tervezi).

Bényi Árpád és Burai István (jobbra) festményei Máté László gyűjteményéből

Bár Máté László alapvetően igen szerény ember (még ha az ügyszeretet buzgóságában ezt sokan nem is rögzítik és tudatosítják magukban), büszke továbbá arra, hogy miközben pozícióját kihasználva, több értékes darabhoz könnyebben is hozzájuthatott volna, gyűjteményének 90 százalékát vásárolta. Nemcsak munkájával, szervezőt tevékenységével, a bemutatkozási és a műkereskedelmi lehetőségek megteremtésével lett tehát ő a kultúra és a művészetek egyik legnagyobb debreceni mecénása, hanem a műtárgyvásárlás révén is.

A művészi ambíciókat dédelgető, majd a 20. századi magyar művészetkritika meghatározó alakjává lett Lyka Károly

ugyanúgy kiemelte a művész és közönség egymásra találásában a műkereskedelem és a műgyűjtés, illetve a mecénatúra szerepét, mint a művészetszociológus Hauser Arnold. Tudjuk, hogy ha az alkotók csak az intézményes keretekre számíthatnának, akkor a művészet egyrészt a kritikai idoleremtés, másrészt a kirekesztő ízlés, harmadrészt az ideológia áldozata lenne.

A gyűjtők tevékenysége és sokrétűsége azonban – bár befolyásolt lehet mindhárom fenti tényezőtől – megfelelő szabadságot ad. S ma már félre kell tennünk a régi megállapítást, mely szerint a gyűjtők a vagyonosabb rétegből kerülnek ki, hiszen ennek az ellenkezőjét bizonyíthatja Máté László példája is. (Más szempontból: a gyűjtésre való igény eleve nagyobb kulturális tőkét feltételez, a gyűjtemény gyarapodásával pedig ez a szellemi tőke tárgyasítható alakot ölthet.)

A műtárgyszerzésnek (illetve a régiség birtoklásának) van egy sajátos lélektana – éppen Máté László révén fogalmaztam meg: akár az esztétikai élmény, akár a ritkaságjelleg értékelése mellett (s azzal együtt) az Idő birtoklásának illúziója keresendő mögötte. Ha alaptételként elfogadjuk ezt (bár lehet vitatkozni is azzal), meg kell nézni, milyen időt kíván birtokolni a gyűjtő, és ehhez az időhöz milyen helyek társulnak (a kettő elválaszthatatlan egymástól, még akkor is, ha az idő és

tér érzékelése csupán virtuális a műtárgy birtoklásában). Máté László gyűjtésének, időbirtoklásának centruma (de mondhatni, szinte a kiterjedése is) Debrecen.

Hauser Arnold a műkereskedelmet és műgyűjtést (mint közvetítő intézményt) vizsgáló tanulmányában arról is írt, hogy nem egyszer a mű (vagy tárgy) ritkaság-jellege nő az esztétikai érték fölé, gyanakodhatnánk tehát: valami hasonló dolog történik a „debreceniséggel” a Debrecenre koncentráló gyűjteményben. A kollekciót valóban eklektikussá teheti a gyűjtői orientáció, ám hangsúlyozzuk: ez esetben (mint Máté László gyűjteményénél is) a gyűjtés és a szelektálás azért marad hiteles, őszinte, mert nem a kiemelésre, hanem a keresztmetszetre törekszik.

Ezért e ponton rögtön erénnyé válik a feltételezett hiány, tudniillik, a különböző műfajok (a szobrászattól a fotográfiáig) a stílusok, technikák és szemléletek (s még a művészi színvonalban felfedezhető különbség is) transzparens, összegző, bizonyos tekintetben (de a szó pozitív értelmében) naiv képet ad erről a rajongásról. De csak ezzel együtt lehet hiteles és őszinte ez a kép. Mindazonáltal Máté László gyűjteménye sokfélesége ellenére is kiemelkedő művészi értéket képvisel.

Hondromatidis Rigasz érme

Olyan reprezentatív dokumentáció ez Debrecen művészetéről, mely egyben a gyűjtő, Máté László arcképét is megrajzolja, melynek fontos vonása az egyszerre rajongó és felelős kultúraszseretet, az értékmentés és értékkeremtés, az emberi szerénység, a lelki alázat – és a szellemi büszkeség.

Menyhárt József virágcsendélete

Máté László magángyűjteményes kiállításán a következő művészek alkotásai szerepeltek: Aknay János, Baráth Pál, Bényi Árpád, Bogdándy György, Bosznay István, Burai István, E. Lakatos Aranka, Égerházi Imre, Erdős Mihály, Fátyol Zoltán, Félegyházi László, Gáborjáni Szabó Kálmán, Gonda Zoltán, Holló László, Hondromatidis Rigasz, Istvánffy Gyula, Józsa János, Juha Richárd, Kónya Ábel, Kövér József, László Ákos, Le K'Dar, Máthé András, Medgyessy Ferenc, Medgyessy Kovács Gyula, Menyhárt József, Móró Mihály, Nuridsány Éva, Potyók Tamás, Senyei Oláh István, Szabó László, Szilágyi Imre, Tamus István, Tar Zoltán, Topor András, Toroczky Oszvald, Torok Sándor, Török Anikó, Váro Márton, Velényi Rudolf, Veress Géza.

A HIÁNYBÓL TELJESSÉG

A SZINDBÁD TITKAI – KRÚDY GYULA SZERELMEI CÍMŰ SZÖVEGGYŰJTEMÉNY APROPÓJÁN

Szerelmes magyar írók. Szerk.: Kelecsényi László. Holnap Kiadó, 2008.

A szövegggyűjtemény. A sorozat tizedik kötetében (a szerelmes Jókait, Madáchot, Juhász Gyulát, Adyt, Kosztolányit, József Attilát, Móriczot, Kaffka Margitot, Karinthyt bemutató kiadások folytatásaként) látott napvilágot egy válogatás azokból a Krúdy- (illetve Krúdyról szóló) írásokból, Krúdy leveleiből (és neki címzett vallomásokból), melyek a szerelmes író portréját rajzolják fel.

Ami véleményem szerint, az első megközelítés ellenére, hadakozva a Krúdy-sztereotípiákkal, nem is ígérkezik egyszerű feladatnak. Hiszen Krúdy valós szerelmei és szerelmi álmai az író életében és művében folyton összemosódtak; a szerelem csak ritkán jelentkezett hétköznapi érzés formájában, gyakran az önzés kiterjesztése és eszményített transzponálása volt, másutt pedig egyfajta kapaszkodás a múlt eszménybe, a pillanat meghosszabbításának kísérlete, de mindig egy, a világképet helyettesítő élethangulat allegorikus kerete.

Krúdynál a szerelem nem a hűségről szólt, hanem a megismerésről, és nem egy másik ember megismeréséről, hanem a kalandról, az önismeret szándékáról, egyben a menekülésről is a jelen elől, így sokkal alkalmasabb volt arra, hogy a szerelemben a másik ismerje meg őt, ne pedig az író önmagát.

Mert a szerelem nem egyszer (s az „idősödő” író számára egyre gyakrabban) a régi Magyarország iránti nosztalgia érzésének egy, a férfi és a nő viszonyán keresztül interiorizált kifejezése lett, a szerelemben nem is magát az érzést tartotta fontosnak, hanem mindazt a körülményt, ami hozzá társul. A titkot, az álmot, az önfeláldozást, az

ebben a fájdalomban születő szépséget. S a valósnak hitt megismerés helyett a kételkedést, amellyel szemben maga a szerelem folyton hangoztatott szentségre, lebegő eszményiben megfogalmazódó szakralitása áll.

Ellentmondásokat hordoz, melyek a fizikai megtestesülésben keresik a feloldást, de az ellentmondások oka éppen a fizikai megtestesülés. Ezt hangsúlyozandó választotta a szerkesztő a kötet hátoldali ajánlásaként a *Palotai álmok* című regény egy részletét:

„A szerelmet a földön túlról hozza magával az ember, azért nevezik szentnek ezt az érzelmet. A kis lelkek egyenkint elhagyják a messzi országot, pókfonalon vagy napsugáron leereszkednek a földre. A földi szellemek elhajtják őket jobbra-balra, mint a virágmagokat. Egyik az útszélre kerül, a másik a kert kellős közepébe. Mármost hogyan találkoznak ezek egymással? Találkoznak majd a másvilágon ismét. De bizony a földön csodaszámba megy az, ha valaki biztosan rátalál a párjára. Az igazira, akivel lelkében és testében ugyanegy, akiket a példaszó szerint egymásnak teremtett a nagy természet. Ezért olyan kevés a boldog házasság. Ezért jár az emberek legnagyobb része szerelem nélkül végig a világon. Szerellem! Az igazi szerelmet csak a nagyon kiválasztottak ismerik.”

(A kötet egyébként az *Előhangot* közli, melyben Krúdy sokat hangoztatott sóvárgását fogalmazza újra a régi idők szerelmeiről – s melyben, Kelecsényinek a *Kalligram Könyvkiadó* által gondozott Krúdy-életműsorozat útra indításakor adott interjú-vallomása szerint, mindaz benne foglaltatik, amit az élet-

ről és szerelemről tudni kell, legalábbis mindaz, amit Krúdy szerelemfelfogásának értelmezéséhez tudni érdemes.

Krúdy a *Bukfenc* vagy a *Napraforgó* apropóján írt jegyzeteiben is azt fájalta, hogy a férfiak ma már nem képesek meghalni a nőért, s a nők nem kínozzák a férfiakat, nincsenek hősszerelmek, csak szürke napok vannak, bennük eseménytelen szerelmekkel. Az említett *Előhangban* ezt olvassuk:

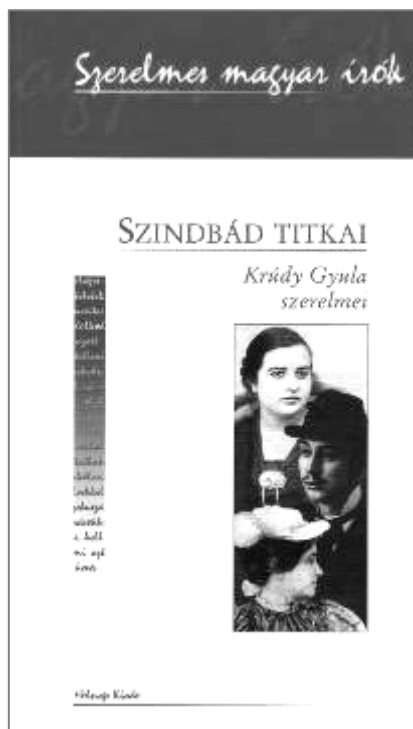
„A szerelem, amely egykor nagyon fontos dolog volt az emberi életben, alig észrevehetően lappang a falusi kertek alatt. Bolondul szerelmes emberekről alig hallani. Azelőtt divatban volt hangosan keseregni, feltűnést keresni, ha valaki szerelembe esett. A harmadik városban is tudták, hogy ki szenved a szerelem kínjaitól. Az egész világ szimpátiája kísérte a hóbotos szerelmes, míg célját elérte.

Manapság egy jóra való leányszöktetésről sem hallani. Holott azelőttiben legalábbis elszöktette az ember az ideálját, ha másképpen nem férközhetett hozzá. Ma már csak álmaikban bolondoznak az emberek. Álmaikban követik el hőstetteiket, élük le a regényeket, és a fiatal nők álmaikban szöknék el a falusi háztól. Vége a romantikának. Talán már igazi szerelem sincs...”)

Szerep és álom. Krúdy Gyula számára talán a szerelem is olyan szerep volt, ami az intenzív írói élet megbízható tartaléka. De nem a hátországot, a biztonságot jelenti számára, hanem a frontot, a harcot, ahol sokszor nem az ellenséget, hanem csak az eszmét látja a katona a lövészárokból, s nem döbben rá, hogy nincs is ellensége, mert tulajdonképpen mindketten ugyanazért az eszméért harcolnak.

Krúdy házasságai nem sikerültek, s habár a hátország szerepét is betöltötte a család – olykor a több hetes vagy hónapos távollétek, szállodai vándorlások,

kicsapongások közepette is –, egyúttal a házasság lelkifurdalás volt. Az álmok szembesülése a valósággal.

Hálás téma: Krúdy és a nők – írja Kelecsényi László az *Előszóban*, hiszen akár az egész életművet is fel lehetne fűzni a szerelem motívumára, a Krúdy-mű középponti magva a szerelem. Szerék Endre a *Forrás* 2003/10. számában (*Krúdy álomvilága*) szintén azt állapítja meg, hogy a szerelem van a legtöbb Krúdy-írás középpontjában, s azt sem felejtí el megjegyezni, hogy az író „félleg-meddig azonosulva regényhőseivel (...) vall a szerelemről, a nőkről”.

Regényeinek és tárcáinak elképzelt nőalakjai azonban nemcsak az álomból épülnek fel, hanem a valóságos asszonyokból is, azok szolgáltattak valami-

lyen mintát, akikkel élt, akikkel kapcsolatba került. A sokgyökerű élettapasztalat alapján „osztályozta” is aztán a szerelmeket, így – Székér kiemelésében – találkozunk az örökre boldoggá tevő és a bűnös szerelemmel, a reménytelennel és a mélyen szunnyadó lelkiismerettel, a végzetszerűvel, a megnyugtatóval, a menekülésre készítővel, s azzal, amikor az egyik szerelem már a másikat juttatja az eszébe...

Sok esetben a tényleges életeseményeknek éppen az ellenkezője valósul meg az irodalmi műben: Krúdy alteregói (Szindbád és Rezeda) – bár alapvetően és végtelenül önzők tudnak lenni – mindent képesek megtenni a szerelemért, szerelmükért. Krúdy ellenben – mint ahogy kénytelen minden biográfusa megállapítani – „alkalmatlan volt a családi életre”. Igaz, a Krúdy-hősök sem a családra, hanem a szerelemre vágytak, mintha a megállapodottság (a család) és a kaland, a folytonos úton lét, a felfedezés izgalma (a szerelem) egymás örök ellenségei lettek volna.

Kelecsényi László Krúdy folyamatos „menekülését” az általános otthonatlansággal magyarázza – példákat hozva fel Krúdy családjá életéből, a kamasz szerelmeiből, a diákevekből. Magam is többször megemlítettem: Krúdy számára az élet és az irodalom határai végképp összerosódtak, némi túlzással azt lehetne állítani, hogy az író műveiben élte meg a valóságban be vagy ki nem teljesedett vágyakat és érzéseket – így a szerelmet vagy annak eszményét is. Az irodalom bizonyos értelemben pótcselekvés volt, ezzel együtt az irodalomban életre keltett alakok ugyanúgy táplálták az író életét, mint ahogy részben táplálkoztak is abból.

Tehát: az irodalmi szinten megélt szerelem mintáit Krúdy az életben is követte, az élet és az álmodozás erényei ekképpen nemcsak komplementer mo-

tívumok voltak, hanem analóg és egymással behelyettesíthető tényezők is.

Mi sem lehetett természetesebb annál, hogy Krúdy az irodalomból választotta első feleségét, a Satanela álnéven novellákat publikáló Spiegler Bellát, s nem csodálkozhatunk azon sem, hogy amikor Bella kisasszonyból Krúdyé asszony lett, és a gyerekek is megszülettek, Krúdy szinte eltiltotta az írástól feleségét. Nem arról van szó, hogy elég egy író a családban (Satanela egyébként legfeljebb a tisztas közlésszer minőségét érthette volna el), nem lehetett szó szakmai és művészi féltékenységről, egyszerűen csak Krúdy irodalmi hősökből és helyzetekből felépített világképében nem volt helye egy olyan családanak, aki alkotó módon foglalkozik az irodalommal, nem beszélve arról, hogy az író által megteremtett szerelemtípus sem viselte el az író nő szerepét. Több írásában hangsúlyozza (például a szöveggyűjteményben olvasható „Pest rózsája” című tárcában is tesz erre utalást), hogy a nő és a szerelem az irodalmi ábrázolás tárgya, nem pedig alanya (bár „Pest rózsája”, a Krúdyt is szerelmei között tudó Pilisi Róza szintén adott ki köteteket).

A majdnem „semmiért egészen” Szabó Lőrinci elv Krúdy-féle változata szerint (mint ahogy Kelecsényi is utalt a párhuzamra) a feltétel nélküli odaadásért cserébe az író nem sokat ad vissza: nemcsak az érzelmeit áldozza másnak, de még az egzisztenciális biztonságot sem tudja megteremteni. S jól megfigyelhető, hogy a házasság kiüresedésével arányosan szaporodnak a Szindbád-novellák – a megélt élet álmából ismét csak irodalomvalóság lesz. A Krúdynál több mint húsz évvel idősebb Pilisi Róza, később a „kakasos ház” nőalakjai, az átmeneti otthon gyanánt szolgáló szálloda igazgatójának felesége, majd az asszony előző házasságából született

lánya, Várady Zsuzsika (Rózsa Zsuzsanna): Krúdy második felesége. Az irodalom és az élet egy lett: ők ketten is úgy találtak egymásra, mintha a történetet maga az író teremtette volna meg egy regényében (például a *Palotai álmokban*).

Új szerelem, új gyerek, új boldogság – de maradt a régi élet. Krúdy nem változott, ami azért volt vészjósló az új házasságra nézve, mert 1919 után a személyes, az irodalmi és politikai bosszúik, az írórt ért támadások és az átmeneti mellőzések lelkileg is úgy megviselték a negyvenéves férfit, hogy ismét csak nem az új családhoz, hanem kószáló magányába menekült. S a magányt oldó, pillanatnyi, szerelmi lelkesedésekbe. A *Szindbád titkai Postabontás* című fejezetében egymást követik a női nevek, a fentebb már említetteken túl: Deutsch Ilona, N. N., F., M. M.-né, Erna, Judit, (Marinovich) Jolán, Remény... Boldog és boldogtalan percek, emlékek; s a szerelem folyamatos remény a reménytelenségben. Szabadkozó levelek a feleségnek a távolmaradás miatt, némi belátás (megérti, ha Zsuzsanna másutt keresné boldogságát és boldogulását), máskor zsarolás (legyen tekintettel kislányukra).

Kelecsényi érzéketes példákat hoz az utolsó évekből, utolsó hónapokból, az utolsó napról. Van egy olyan érzésünk, hogy Krúdy álmoválósága igazságtalan a valóságos szerelmekkel. Az életben olykor még annál is többet kapott vissza a nőktől, mint amennyit az irodalomban adott a nőknek, míg a valóságból merített fikció nem feltétlenül azonos a valóságot. Várady Zsuzsanna azonban egy idő után már nem tudta vállalni ezt a „semmiért egészen” helyzetet, ő is egyre többször kimaradt. Krúdy halála után egy óbudai mérnökhöz ment feleségül (azon az éjszakán sem volt otthon, amikor az író meghalt). Krúdy leghűsé-

gesebb „szerelme” talán az apa halálakor 14. éves Krúdy Zsuzsanna volt. Pedig hűtlen volt lányához (és az első házasságából született gyerekeihez is).

Az író a szerelmekben (úgy a valóságban, mint az irodalmi álomszerelmekben) egyszerre kereste az anyát és a gyereklányt. Az anya biztonságát és a gyerek feltétel nélküli rajongását. Miközben ő maga is gyerek volt. Szenvedélyes, indulatos – és magányos. S miközben a család intézményéről elkeserítő képet kapunk a Krúdy-regényekből. Fábri Anna a *Ciprus és jégénye* című könyvében állapítja meg, hogy a család itt „gyászosan elromlott intézmény”, szerepjátszásra készíti az embereket; „a Krúdy-regények világában ember és ember, férfi és nő között nem lehetséges tartós és őszinte kapcsolat”.

„A megzavarodott világ összezsavarta az emberi lelkeket is” – talán csak az anyákat ábrázolja valamilyen pozitív jellemmel. „Időn és társadalmon kívüli szigeteket” keres az író magának – és hőseinek. Ez részben a társadalommal való szakítást, a megélhető életnek való hátat fordítást is jelenti. Rezeda Kázmér és Szindbád alakjában Don Juan és Don Quijote harcol egymással. Az udvarlás szinte mindig fontosabb, mint a beteljesült szerelem.

S felvetődik a kérdés: Vajon Krúdy mennyire volt tudatos a szerelmében, az emberi kapcsolatokban? A válaszuk az, hogy semennyire. Mégis van a magánélet alakulásában valamilyen történelmi logika (habár a történelem alakulása sem a tudatosságnak köszönhető).

A tinédzser Krúdy megismerkedik a szerelemmel. A felnőttkor küszöbén első házasságával lép át. Az első világháborúval nemcsak a régi Magyarország megszűntét kénytelen konstatálni, de az első házasságának bukását is. 1919-ben Várady Zsuzsannától megszületik a második házasság gyümölcse, Krúdy Zsu-

zsa. Az utolsó 14 év az író életében a második tinédzser korig ívelő, megismételt gyermekkor. De a naiv álomkergetésben – megélhetési forrása egy időben valóban az álomfejtés, konkrétan az *Álmoskönyv* volt – már ott van a felnőtt, érett és kicsorduló keserűség. A folyamatos csalódás immár magában a kalandban is.

A szerelem motívuma Krúdy Gyula publicisztikájában. Igen jól követhetők ezek az érzelmi állapotváltozások, vagy inkább az élethangulat árnyalatai, felfedezhetők a szerelemképnek a társadalommal való allegorikus vonatkoztatási pontjai nemcsak a Krúdy-regényekben s általában az író szépprózájában, hanem publicisztikai írásaiban is.

Alább mindössze néhány példát emelek ki, azt kívánva illusztrálni: az egyes életszakaszokban és -helyzetekben hogyan alkalmazkodik a cikkekben említett, akár szélesebb értelemben is vett szerelem-motívum egyrészt Krúdy önképéhez, másrészt irodalom-felfogásához (az írói szerepekhez) és társadalomábrázolásához.

Feltűnő, hogy a fiatal Krúdy (még nincs 17 éves!) már mennyire az érett és tapasztalt (mondhatni: megkeseredett) férfiember benyomását kelti. A *Debreceni Reggeli Újság* 1895. február 15-én közölte tárcáját *Kormos lesz a szívünk* (*Az ismeretlen Erzsikének*) címmel. Az ismeretlen lány hódolója a „Kormos lesz a szív, amelyik sokat szeret” aforizmát kaparintotta a csontlegyezőre – jelen volt a fiatal újságíró is, talán ő volt az a bizonyos Zoltán, aki a merényletet elkövette... Olvasunk a társasági illerről, az ifjúság viselkedéséről, előbukkan Zoltántól egy másik „legyező-aforizma” is: „Az ifjúság negatív, csak akkor jövőnk tudatára, mikor már elmúlt.”

Krúdy a felnőtté érés pillanatáról beszél, azzal a biztonsággal teszi ezt, mint aki már megélte e pillanatot, s megérez

valamiféle felelősséget is a feladatból. Ugyanakkor sokatmondó a magához is címzett felszólítás, azt sejtetve egyúttal, mintha ez a kényszer egész életében elkísérné, mintha folyamatosan az ifjúság és a felnőttkor küszöbén állna, a felismerés pillanatában, amely egyszerre tölti el büszkeséggel és kétségbeeséssel: „Férfiakká kell lennünk, akiknek komoly kötelességeik vannak.”

A ráció és az érzelem vitatkozik, ez adja meg a tárca csattanóját, a „hasznos munkával tölté az ifjúságát, és most szeretni tud” státusza hadakozik a vágygal, a szerelemmel. „Kormossá lesz a szívünk! Nem szabad sokat szeretni” – írja végül Krúdy, s talán még maga sem sejtí ekkor, hogy ennek a „sokat szeretni” szónak milyen árnyalatát fogja az ő élete színként magán viselni. A *sokat* ugyanis jelentheti azt, hogy nagyon, de azt is, hogy *sok asszonyt* szeretni. A „koromtól” nem tudta magát megvédeni: sok nőt szeretett, és a beleszeretés folyamatát nagyon át tudta élni.

Ugyanebben az évben (június 11-én) a ráció és az érzelem küzdelmét már konkrétan is megfogalmazza a *Tavaszi öngyilkosok* című jegyzetében. Az anyagi gondok jelentkezése után tavasszal ébrednek fel a lelki bajok. „Kielégíthetetlen vágyak. Érzéki vágyak, egy Sodomma bűneivel, s a lelki vágyak, szókratészi szomjijal. (...) Igen, szeretünk, csalódunk és meghalunk. A processzus rövid. Vigasztaljuk magunkat. Axiómákat hozunk fel, hogy például az élet nem egyéb, mint csalódások láncolata. A vigasz keserű azonban. Az ész és a szív sohasem tudtak egyességre lépni.”

Említettem már a Krúdy Gyula publicisztikáját értékelő sorozat egy korábbi írásában, hogy 1900 és 1910 között a publicista Krúdy hallgat, legalábbis az eddig hozzáférhető kötetekben nem látjuk nyomát újságírói tevékenységének. (Egy-egy portré jelent csak meg Petőfiről, Tompa Mihályról, ellenben

tíz novelláskötetet adott ki regényei mellett.) Arra is tettem számos utalást, hogy a régi Magyarország eltűnését az első világháború derekán már következetesen érzékelteti, az 1919 utáni publicisztikájában és szépprózai műveiben egyértelműen megállapítja, illetve a régi Magyarország eltűnését összekapcsolja a férfi és nő kapcsolatának átalakulásával, az egykori (romantikus) szerelmi eszmények eltűnésével. Nos, ennek az értelmező társadalom- és jellemkohéziót teremtő asszociatív képalakító kísérletnek a nyomai már 1913-ban is felfedezhetők, habár ekkor még nem épül be következetesen ez a motívum a publicista világképet helyettesítő élethangulatába.

A *Sneider Fáni* című 1913-as tárcában olvassuk: „nem tudnak manapság szeretni többé a férfiak! (...) Talán a nők is okai, de bizonyos, hogy a kor levegőjében van, hogy a férfiak és a nők a szerelmet áldozatnak vélik.” A kisasszony itt húsz év előtti példákat sorol, hogy akkor még nem dohosodtak meg a szívek, nem beszéltek cinikusan a legszentebb érzelmekről, a nők még nem adták könnyen szerelmüket.

Krúdy tehát visszamegy – az említett dátum szerint – 1893-ba, 15 éves korába. Talán a fölötti fájdalom is megfogalmazódik, hogy lehet, későn született, kimaradt az életéből mindaz, amit hősiesnek tudott elképzelni. (És lehet ezt donquijotizmusnak vagy donjuanizmusnak nevezni, a lényegen nem változtat: egyúttal igazi gyermekkorát is siratja, ami végső soron kimaradt az életéből, hiszen a gyerekkort ideje korán felnőttként élte meg a felnőttek között.)

S mintha a megvénült Sneider kisasszony sirámaint folytatná a női erkölcsök romlásáról, 1915 végéről az *Őszi lábak* című tárcáját így kezdi: „Pesten elszaporodtak a patkányok és a kétes hírű nők.” (Két év múlva már azt kérdezi Az

amazonok harca 1917-ben című hosszabb glosszájában: „Lehet-e nőt szeretni, aki festi az arcát, a haját, a szemöldökét, órákat tölt kézítükre előtt, és gusztustalan vegyszerekkel foltozza bőrét, szörzetét, ajkát?” Majd attól félve, hogy a divat hamar terjed, minek köszönhetően mindenki egyforma lesz, kérdezi a végén: Miről ismerjük meg a szenteket és a mártírokat?”

S Fábri Anna szerint a *Bukfencet* író Krúdy sem talált felmentést az olyan hölgyek számára, akik a divatos és ledér életre vágnak, a „műveltség látszatát a színházban szerzik”, és akiknek csak a külsőségek számítanak. Ennek illusztrálására a fenti regényből való az idézet: „Jól kell imádkozni annak az édesanyának, akinek a fia ép bórral menekült az asszonyok társaságából; hogy nem undorodott meg önmagától vagy az egész női nemtől.”)

A háború közepén arról ír Krúdy, hogy a hadibélyegek és a frontnaplók gyűjtői mellett megjelentek a szerelmi tragédiák gyűjtői is (*Szerelm bolondjai a háború alatt*); s a napló-motívum jelenik meg 1916 áprilisában is (*Nagybőjt*), mint „várakozás szimbóluma a megkezdett és befejezetlen naplókönyv” a háborúban. „A szép Róza csak akkor írt naplót, mikor szerelmes volt” – olvassuk, s ha a napló jelenti most a hiányt, úgy nagybőjt idején bőjtöt tart a szerelem is, csak hogy az utóbbi igen csak hosszúra nyúlt. „Nagybőjt hetében rólad gondolkozunk, Hűtlen Szerelm, aki elmentél innen, és már esztendők óta szigorú bőjtöt tartasz a nyílni kívánó szívekkel, ébredő érzelmekkel. Nagybőjt van már régen a világon...” – egyértelmű itt az utalás a háború szerelempusztítására.

A *Gordonkázás* című jegyzet – szintén még 1916 tavaszáról – ismét a hiányról szól, egyszerre vágyakozva vissza egy régi múltba, és óhajtva egy nyugal-

masabb, ám titokzatos jövőndőt. „De jó lett volna akkoriban Magyarországon lakni, amikor 'földi Kánaán' volt e királyság neve, és Mária palástja védőleg ráborult... (...) De jó lett volna a régi, boldog, békés és naiv Magyarországon éldegélni és forsponton utazni húsvétkor tavasz-zöld mezőkön. (...) De jó volna ötven esztendő múlva élni...” A sokat emlegetett „gordonkázás” Krúdy-nál tehát nemcsak nyelvi és zenei játék, de időjáték is egyúttal, a gordonkázás soha nem a jelenre vonatkozik, egyszerűen anyagtalan, érzéki elmerülés a múltban (hiszen az itt említett jövőbe tekintés ritka példa, egyre erőteljesebben zúg nála a régi idők gordonkaszója).

S erre a fent említett szerelempusztulásra erősít rá 1917 nyarán írott jegyzete (*Nyári fény*), melynek végén a következőket kérdezi: „Vajon él-e még a szerelem e bús időkben, melynél zordabbakról még nem álmodott költő? Csókolóznak még a régi padokon, amelyekbe szívek és betűk vannak vésve? Miről susognak holdfényben a platánok, és mit mormog a tó éjféli felé? Bakkecske módjára mekeg az epekedés az elmúlt ifjúság, a régi szép idők után. Úgy látszik, hogy már nem is lesznek Magyarországon többé boldog emberek.”

Krúdy tizenéves újságírói indulása óta folyamatosan tesz utalásokat cikkeiben az erkölcsre és az illemre, a társasági (közösségi) viselkedésre, elsősorban a nőktől elvárt habitusra. Az idézett példából is láttuk: legjobban azt fájlatja, hogy a női szerepek megváltoznak. Több írásában csipkedik az emancipálódó nőtársadalmat, lekicsinylően szól a női klubokról („költők elképzeléseivé váltott grófnők unokái klubba ülnek, mint pipaszagú férfiak” – olvassuk 1918 elejéről az *Asszonyklub* című kommentárjában); bírálja a magukat könnyen felkínáló nőket, hiányolja nemcsak a férfi hódításának lelkesültségét, de már

a hódítás lehetőségének a hiányát is; 1920 elején publikált cikkében (*Egy öreg ember elbeszélése*) a szemérmetlen nőszemélyek tivornyás jelenlétét kifogásolja. Talán azt érzi meg Krúdy, hogy a költői szellemű és lelkű férfiaknak (márpedig az igazi hódító ilyen) nem kell megharcolniuk egyben a szigorúbb erkölcsökkel is a nők kegyeiért.

S talán azt is érzi, hogy a szerelem a drámaiságát veszítette el – mert maga az élet lett drámai (s mindez szintén az első világháború során következett be). A szerelem tehát egyértelmű allegorikus kerete Krúdy életábrázolásának, így az utolsó másfél évtizedben a szerelem nyilvánvalóan a hiány allegóriája.

A régi valóságból ábránd lesz, a nosztalgia a melankóliát erősíti (és fordítva is), a melankólia fájdalomát pedig ironikus megjegyzésekkel oldja az író – s erre kiválóan alkalmas a tárcát felváltó, az ebben az időszakban megszorodó, kommentártárcsaládba tartozó glossza. A napi társadalmi (és évszakos természetű) jelenségekre reflektálva, folyton előbukkan írásaiban – ha nem is a konkrét szerelem motívuma, de – a férfi és a női szerepek átalakulásában a Krúdy által ideálisnak tartott férfiszerepre való reflektálás, ami egyúttal önreflexió: saját (vagy a saját típusa) hódításlehetőségeit mérlegelve. Ilyen glossza *A tőzsde hölgyéhez* 1921-ből, melyet ekképpen fejez be: „A tőzsdeügnök a mai élet diadalmas Don Juanja; a régi pesti szerelmek táncos színészei, a még régebbi élet bozontos, félvad poétái, a mindenkori délceg katonák és fodrászfejú gavallérok mind megbuktak a borotvált arcú, ifjú tőzsdeügnök mellett. Ők a mostani hölgyvilág csillaga.”

1921 tavaszán azért még himnuszot ír az ifjú szerelmesekről (*Szerelmesek útja, Magyarország*, 1921. márc. 20.) – valóságos verspróza ez a jegyzet –, a nyomorúságból, a háborús emlékekből,

a nemzet megcsúfolásából keresve a kiutat: a szerelmesekben bízva. Mintha azt sugallaná, hogy a szerelmesek útja a kivezető út gyötrelmeinkből és kárhozzaitainkból. S jelen van itt már a visszatekintés az elmúlt, a régi Magyarországra, a sorok között megnyíló kérdéssel (vagy bizonytalansággal), hogy a szerelem meg tudta-e tartani régi erejét... – mindenestre a fohász még a reményt fejezi ki.

Az *L. M. emlékkönyvébe* című jegyzetsorozatban az emlékek és múltálmódások sorában természetes módon jelenik meg a szerelem (a régi honleányok s régi költők) motívuma: „Egykor minden valamirevaló férfiembernek volt a levéltárcájában préselt virág...” – s a jellemzés (a „valamirevalóság”) azt is jelenti: az igazi férfiember romantikus hősnek számított az író szemében. A romantika ideje azonban elmúlt; elmúlt tehát a szerelem ideje is („... Magyarországon mostanában kevés ember tudja, hogy miféle virágok hervadnak a keblén...”)

S a férfiszerep egyben költőszerep (nem feltétlenül a költő az igazi férfi, de az igazi férfiban lenni kell valaminek a költőből). Krúdy ráadásul publicisztikáiban képtelen elvonatkoztatni önmagától – ezért olyan megrázóak ezek az írások, napi és történelmi aktualitásukat veszítve is! –, és a tárca, a riport vagy a kommentár hangja, a karcolat és portré a napi cikkekben mintegy naplójegyzetek sorozatába szelődül. A közállapotok tükrében lesznek hangsúlyosak Krúdy „magánügyei”, de éppen az teszi „közügyekké” a szubjektív reflexiókat – másképpen, mint például Móra Ferencnél, aki társadalmi tanulságokat általánosít a személyes életeseményekből –, hogy nemcsak az egyéni, de a kollektív élethangulatot is közvetítik.

Sűrített líráról van szó Krúdy szépprózájában és publicisztikájában egyaránt, mert soha nem az epikát jellemző világkép s a dráma sajátjaként idézhető morál domborodik ki (még ha vannak

is ilyen vonatkozásai prózájának), hanem a nyilvánvaló poétai habitus. Krúdy önmagát is a költőkép allegóriájával jellemzi, író- és férfiletének meghatározó jegye a költői hang és viselkedés.

Az *L. M. emlékkönyvébe* című naplójegyzetből – a naplójegyzet műfaját erősíti a töredékek dátumozása: „1921. január végén; Pest, március; Pest tavasz; Pest, pünkösdi hava; Szent Margit szigetén nyáridőben; Pest, Anna napján” – *A nők és a költők* című fragmentumból emelek ki néhány sort:

„Felém jön néha a múlt időkből ez az álmatag, a nemes, a szép és a jó idealizmusában sohasem megöregedő poeta, amikor a fiatalabb, a jelenkori költői nemzedék könyveit levelezem; vajon kikhez írják verseiket napjainkban a költők?

Milyenek azok a nők mostanában, akik még tartják a régi divatot, és jótékony pártfogásukba veszik a fiatal költőt, hogy megóvják az éjszakázástól, a kocsmától, a rossz némberektől és az élet egyéb veszedelmeitől? A költő sorsa e kicsiny országban tragikusabb mindenkinél. Talán nem is kell ezt bővebben magyarázni, mindnyájunkban fekete leplet szőtt a gond az elmúlt hét esztendőért, de a költőt úgy fejbe kólintotta a nemzeti viszontagság, hogy belepusztult.”

Két motívumra emlékeztetek: Nem lehet elvonatkoztatni a társadalmi események személyes következményeitől (a romantika halálát a kor változása okozta, benne a romantikus költő halálával); illetve, amennyiben maga Krúdy a költő, „az álmatag, a nemes, a szép és a jó idealizmusában sohasem megöregedő poeta”, a nő az anyaszerepet tölti be, aki valóban anyaként óvja költőgyermekét a büntől. (Az már más kérdés, hogy a romantikus eszmény, bármennyire a tisztaságot hivatott is jelképezni, feltételezi a „bünt” – abban az értelemben, hogy a költő által kiválaszt-

tott nő-anyja, annak meghódítása, hogy aztán védelmezhesse őt, megsérti a szigorú értelemben vett polgári erkölcsöt. Krúdy fájdalma szempontjából viszont az lehet inkább a lényeges momentum, hogy nem talál ma ilyen meghódítandó nőt, aki alkalmas lenne szerepének teljesítéséhez.)

Felismerés: a beismerés lehetősége.

Végso soron ez a hang és szemlélet kíséri végig a Krúdy-publicisztikát az utolsó évtizedben – azzal együtt, hogy mind többet foglalkozik a sajtó belső ügyeivel és társadalmi feladatával (erről tanúskodnak az 1920-as évek közepétől egyre gyakrabban megjelenő, szerkesztőhöz címzett levelek is; érdemes lehet külön fejezetben foglalkozni Krúdynak a sajtó szerepére vonatkozó elemzéseivel). Minden átértékelődik, illetve értékét veszíti.

„Kiment a divatból a menyasszonyi csokor (olvassuk 1923-as kommentárjában – *A menyasszonyi csokor*), pedig: „Az élet álma és az élet emléke ő.” S áthat mindent az élet álma, az élet emléke, nemcsak a szerelmet: „És mostani életünk – mármint annak a generációnak élete, amely jobbat is próbált a mainál – jóformán azzal telik el, hogy keressük a múlt időket, a múlt idők hangulatait, a múlt idők üdveit.” (*A békebeli tavasz*, 1925.)

Ám öt év múlva, mintegy összegző értékelésként is a fentiekhez – avagy az utolsó részben az egyik aspektus számba vételével a lehetséges felismerés és beismerés bizonyítékaként – immár ezt olvassuk a *Százesztendős vőlegény tavasza 1930-ban* című írásban:

„Ha száz esztendeig élek, akkor se lehetek többé olyan hű, önfeláldozó, ábrándos és ideális szerető, mint akkor voltam, amikor mindig csak egy nőnek a szeszélyére gondoltam, éjjel és nappal vele foglalkoztam; néki, az ő kedvéért dolgoztam, szabad időmet vele töltöt-

tem, és távol tőle is róla álmodtam, mert még álmomban is hittem az ő varázsában, imádságában, amellyel megoltalmazott minden veszedelemtől – szól egy másik barátom, aki a háborúban és a háború utáni esztendőkhöz éppen a nőkől ábrándult ki, hogy soha többé nem tudott szeretni.”

Őt barát szólal meg ebben a cikkben, s nem kell túl nagy fantázia hozzá, hogy megfejtjük: mindegyik maga Krúdy, az író öt különböző énje. Egyik az 1910-es tavaszt tartja a legszebbnek, amikor a világ még a szerelem körül forgott, s a fészekrakást, a boldogságot megakadályozta a háború. A másikat (lásd a fentebbi idézetet) a háború éppen a szerelemre tette képtelenné. A harmadik a családban csalódott, „a testvériségből jőzanodott ki”, a negyedik én Zubolyt (Bányai Elemért), az „utolsó idealista hírlapíró” hiányolja, ama „szellemi hősökkel” együtt, „akik a háborúba elvittek ideáljaikat, és onnan nem tértek vissza, mert elestek ideáljaikkal együtt”. Végül az ötödik barát – az ötödik ujj a kézen –, az „önző lélek” mondja ki az igazságot:

„Ha száz esztendeig élek, még akkor se lesz szebb a tavasz sohasem, mint 1930-ban, amikor életben vagyok, holt régen meg kellett volna halnom. Itt vagyok, és szagolom az ibolyát, nézem az égboltozatot, megsimogatom a falombot, hallgatom a madarak énekét, keresem lelkem felvidulását és megújulását a hosszú zordon tél után, mert nem ékhetek örökös gyászban. Ha száz esztendeig élek, akkor se lesz megelégedetebb tavaszom, mint 1930-ban, mert nem szenvedek többé a szerelem miatt, amely elhagyott; megismertem a nőket, és nem bánkódhatom többé ábrándtalanságuk miatt; nem szomorít többé testvéreim önzése, mert éppen olyan önző lettem én is; nem hiszek többé azokban az ideálokban, amelyekért meg is lehet halni.

Ha száz esztendeig élek, akkor se lesz többé oly csendes, szertelenségektől, bolondságoktól, megháborodásoktól mentes tavaszom, amikor megismertem a világot, amelyért nem érdemes szenvedni.”

Különös feszültséget eredményez az, hogy a látszólagos boldogság (az ötödik barát, Krúdy ötödik énjének monológja) tulajdonképpen nem a boldogságról, hanem a reményvesztettségéről, a kiábrándultságról szól. A romantikus Krúdy realista férfiként szemlél, elveszíti álmaid, a bölcs belátás hangjával von leltárt, igazi sztoikus módjára, a reménytelenség belátásával koholva magának boldogságot. Ám e hang és viselkedés egyáltalán nem jellemző Krúdyra.

Itt még több lehetőséget nyitva hagy – „Vajon melyik barátomnak volt igaza az öt közül (...) Kinek van igaza?” –, és belátja, hogy az ujjak különböző módon viselkednek: „... egyik esztendőben arra való, hogy megsimogassanak a jó magaviseletemért, de egy másik esztendőben arra is hajlandóságot éreznek magukban, hogy megfojtsanak, mint a hóhér bánik el az elítélttel”.

Az álomlovag azonban nem hajlandó felébredni, nem engedelmeskedik az ötödik ujjnak. Egy év múlva a régi hang szólítja vissza a „*Pest rózsája*” című tárcában mely (alcímében jelezve) *Pilisi Róza legragyogóbb élete, öreges hanyatlása és remete haláláról* szól. Pilisi Róza, a szerelemgyerek, jelképes alakja lett a pesti társasági, művészeti életnek, nagyvilági dáma, „Pest Rózsája”. Krúdy saját magára is hivatkozik: „Pillangó lett a bábból! – írja róla a *Vörös postakocsi szerzője*”; s aki írók és költők nélkül nem élhetett: „mindig kellett lenni körülötte egy költőnek, akibe életre-halálra szerelmes legyen” (közéjük tartozott egy időben Krúdy is).

„Gyönyörű regény maradt utána, lezárult életévek. Egy soha vissza nem

térő, patetikus, szerelmes, művelt kor-szaka Magyarországnak, amikor a férfi regényhősök mellett a nők is igyekeztek regényhősnők módjára élni, szeretni, meghalni. Senki se bántotta meg, hogy ismerte.” – Úgy tűnik, Krúdy mintha elfeledné az ötödik ujj figyelmeztetését („megismertem a világot, amelyért nem érdemes szenvedni”), ám ebben a be- ismerésben a felismerés másik mezője tárul elénk: ha olyan a világ, amelyért nem érdemes szenvedni, akkor nem érdemes élni sem. S ha ez a világ már csak a regényhősök és a regényhősnők által idézhető meg, akkor az élet helyett marad az irodalom élete, avagy az irodalomban életre keltett régi valóság.

Ehhez képest talán túl egyszerű a valóságos összegzés: *Mit igényel az ember az élettől? Levél a szerkesztőhöz* (A nagy író hátrahagyott írásaiból); 1933. május 14-én – Krúdy május 12-ére virradóan halt meg. „Voltaképpen nem akart mást az élettől, mint azt gondtalanul eltölteni, és barátságos emléket hagyni maga után.”

Hiányból teljesség. Nem tudom, kelle sajálnunk Krúdyt. Az irodalmi legmagasabb rendűség státusza a magánélet fájdalmaival mitizálja, de az író problémáinak oka elsősorban saját életvitelében keresendő. Ez nem vád, hanem tény. Együttal alapfeltétele volt az írói génusz kiteljesedésének. A magánélet boldogtalanságát ellensúlyozta az írás boldogsága. Az álmodás önfeledt állapota. (Persze, ez okozta a magánélet boldogtalanságát is...)

Rezeda Kázmér, „a szerelmes hírlapíró” gyönyörű játékokat űzött az irodalommal, míg eljárta az életét. Az *Álmoskönyv* előszavában (Az olvasóhoz) ezt írta: „Nincsen rossz álom. Mert amikor álmodunk: azt jelenti, hogy még élünk. A halottak nem álmodnak, mert hiszen ők már mindent tudnak.” Aztán

a bevezetésben: „Inkább a saját mulattatásomra, inkább hosszú telek csendes eljátszadozására, esti órák halk elfuvólázására szerkesztettem ez álmoskönyvet, mint azért, hogy bárki is hitelt adjon a következő soroknak. Álom: játék, mint az élet... Néha komolyra fordul a játék. Az élet is, az álom is.”

Az álom nem tudatos, nem is irányítható (legalábbis ritkán). Krúdy valahogy olyasformán élte az életet, mint ahogyan a hősei álmodtak. Folyton ott volt benne a halálfélelem, a személyes élet ugyanúgy összekapcsolta egymással a szerelem és a halál képzetét, mint ahogyan e két ösztön (az erosz és a tanatosz), az élet- (szerelem-) és a halálösztön testvérei egymásnak. S ami a tudatosságot illeti: talán csak az életösztön tudatosult Krúdyban e megálmodott élet során.

Ugyanis csak addig lehet biztos abban, hogy él, amíg álmodik. Különös, paradox helyzetet és sorsot eredményezett mindez, mert bár Rezeda Kázmér kalandjai és Szindbád első utazásai is már az álom világában zajlottak, 1919

után újra- és újraálmodja a régi életet, ugyanazt a szólamot, más és más hangszerezéssel.

Nem tudjuk, mit álmodhatott Krúdy az utolsó éjszakán, miután még borért küldetett az éjszakához. Felesége valahol másutt aludt. Krúdyt a szerelem kísérte a halálba. Mint mindig: a mások szerelme. Az útszélre került magból kikelt virág (a *Palotai álmok* példázatával) minden bizonnyal megtalálta a kert közepén nőtt virág-párját – a másvilágban. Krúdy ráismert a benne élő, belőle kikelt Nőre.

De tudjuk, hogy Krúdy nem szerette ezt a nőt, a benne élőt. Ezért kereste mindig más és más alakban, az ételben, a borban, a magányban. Mindenesetre irodalom lett a Krúdyban élő Nőből, mert a régi Magyarországból csupán a régi szerelmet, tehát a hiányt sikerült megőriznie. És Krúdy géniusza éppen azért lehetett rendkívüli, mert ezt a hiányt tudta pompás-meztelenre vetköztetni.

Így lett a hiányból teljesség.

Férj és feleség

Győrfi András
grafikája

ISMERETLEN VERSEK ÉS VÁLTOZATOK WEÖRES SÁNDOR (1913–1989) KÉZIRATAIBÓL

Arany Lajos szerkesztőtől, sajtó-nyelvművelő irodalomkutatótól kaptam közlésre öt Weöres Sándor-kéziratot, melyek korábban közös barátunk, Tóth Dénes színikritikus, lapszerkesztő tulajdonában voltak, s azokhoz öröklés révén jutott. Édesapja (dr. Tóth Dénes) országosan elismert zenekritikusként s kórusművek zeneszerzőjeként a múlt század derekán művészeti életünk nagyjaival állt kapcsolatban, s Weöres Sándorral is bensőséges viszonyt ápolt. Idősebb Tóth Dénes 1955-ben meghalt – az általa szerkesztett *Hangversenykalauz* már csak posztumusz munkájaként jelenhetett meg 1956-ban a *Zeneműkiadó* gondozásában –, hagyatékának különböző részeit fia olyan kezekbe adta, melyek gondoskodhatnak értékelő megőrzéséről (a zenekritikai életmű reprezentálásáról – például még a debreceni balett történetéhez is talált tőle adalékokat 1929-ből – maga gondoskodik). Így kerültek Arany Lajoshoz a Weöres-kéziratok (megsárgult papírlapokon a gépelt versszövegek, néhány kézzel, ceruzával tett pótlás és korrigálás) 1949-ből.

A kéziratokat – Arany Lajos segítségével – az összegyűjtött Weöres Sándor-művekkel egybevetve, kiderült: valódi filológiai „csemegék” is akadnak közöttük. Az öt vers közül hármat ismerünk. Az 1949-es *Egy szép domb ide-kékül* cím nélkül, csupán sorszámmal szerepel a 160 darabból álló, 1950-es datálású *Rongyszőnyeg* („Dalok, epigrammák, ütem-próbák, vázlatok, töredékek”) 132. opusaként (megjelent a *Bóbita*, a *Tarka forgó* és az *Elysium* című kötetekben). A *birka-iskola* a legismertebb Weöres-gyerekversek közé tartozik, a *Magyar etűdök* 93. darabja (megjelent a fenti kötetek mellett a *Ha a világ rigó lenne* című könyvben is). A végső változat és a gépelt kézirat között csupán az első sor szórendjében van különbség: az ismert „*Egyszer volt...*” kezdés helyett itt még a „*Volt egyszer egy nagy csoda...*” indítást olvassuk. Az *Állathangok* szintén a *Magyar etűdök* része, annak 97. darabja – az „*Alsó végen, felső végen...*” kezdő sorral nyilvántartva –, s ez az 1949-es vers a *Bóbitában* nem, de a *Tarka forgó*, az *Elysium*, a *Ha a világ rigó lenne*, valamint a *hallgatás tornya* című kötetekben napvilágot látott. (Itt csupán sortagolási változtatást vettünk észre: a kéziratban négy-, a közölt formában ötsorosak a versszakok, az állathangokat idéző sorok állatonként – malacok és disznók, tehenek és birkák, kacsák és pulykák – külön-külön sorban szerepelnek.)

Am nem bukkantunk rá a *Kanásztánc* című versre. *Kanásztánc* címmel ugyan szerepel egy költemény az *Egybegyűjtött írásokban*, a *Magyar etűdök* részeként (a 41. darab „*Volt nekem egy cimborám...*” kezdőssorral az *Elysium* és a *Ha a világ...* mellett a *Válogatott versekben* is megjelent). A „*Vigan táncol a kanász...*” kezdetű költemény azonban – amely egyike a szóban forgó, Tóth Dénesnek küldött öt versnek – nem szerepel az eddig publikált Weöres-darabok között.

Fia, a színikritikus Tóth Dénes utána nézett édesapja és Weöres Sándor kapcsolatának, s az apa kórusműveinek jegyzékében rátalált a *Kanásztáncra*, melyet „*Vigan táncol a kanász*” címmel 1949-ben (kétszólamú férfikarra, F-dúrban) megzenésített. Tehát bizonyára ebből a célból kerültek friss Weöres-versek hozzám.

A kézirat harmadik versszaka („*Dercét adnak Remetén...*” kezdettel) a *Magyar etűdök* 95. darabjának első versszaka lett – a „*kukorica-kását*” kötőjel nélküli írásmódjával –, a 95. etűd második szakasza viszont nincs ott a dr. Tóth

Dénesnek adott *Kanásztáncban* („Csirizt adnak Konotán, / sose liba máját, / nem eszem én, egye más, / sovány lakomáját!”); ez a darab egyébként 1960-as datálással az *Elysiumban* látott napvilágot.

A Tóth Dénesnek adott gépelt kézirat második versszakában két szót ceruzával javított Weöres Sándor („Csiszicsoszi” helyett „a betyár”-ra, illetve „Biribum” helyett „a király”-ra), s a szimmetrikus keretszerkezetre csupán a kezdősorok, „stb.” jelzéssel utalt (a második versszak „Csiszicsoszi”-ját itt nem javítva).

Alább olvasható tehát az 1949-es *Kanásztánc*.

KANÁSZTÁNC

Vigan táncol a kanász,
érti jól a táncát,
a kanászné vele jár,
rázza szoknya ráncát.

Egyre ropja Csiszicsoszi, a betyár,
lobog hosszú orra,
vele fordul Biribum, a király,
hét köpenyét hordja.

Dereét adnak Remetén,
kukorica-kását,
oda sose megyek én,
azt a kutyafáját!

Jó bort adnak Sünegen,
kövér liba máját,
mindig oda megyek én,
azt a kutyafáját!

Egyre ropja Csiszicsoszi, stb.

Vigan táncol a kanász, stb.

ARATÁS

"Gurú lomb közt piros almák a fán,
gyere, szedjük le az ágról, babám!"

"Nem megyek, édes, nem ereszt jó anyám,
otthagynom én a piros almát a fán."

"Nagy a csócsák, fut a szellő nyomán,
ladikásunk, tovasszálljunk, babám!"

"Nem megyek, édes, nem ereszt jó anyám,
szálljon a sajka puha szellő nyomán."

"Nagy a hőség, aratok már korán,
gyere hosszán feleségül, babám!"

"Eljövök, édes, naked ad jó anyám,
gyűjtöm a követ kasza-vágás után."

A BIRKA-ISKOLA

Volt egyszer egy nagy csoda,
neve: birka-iskola.
Ei nem szólt, csak begetett,
az kapott dicshetet.

Ei oda se hallagott,
még jutalmat se kapott,
így hát egy se ment oda,
még se szűnt az iskola.

ÁLLATHANGOK

Alsó végen, felső végen
csoda-nagy sürgés-forgás:
malacok: koi! koi! disznók: rőf! rőf!
csőrűt nagyokat a kondás.

Alsó végen, felső végen
fekapuk nyílnak máskor:
tehenek: muu! muu! birkák: beef beaf
ordít nagyokat a pásztor.

Alsó végen, felső végen
nem öröm hájhd! kelni:
a kaszák: zsz! zsz! pulykák: rut! rut!
dket szez viszi senki.

Webres Sándor.

S az öt vers közül talán a legizgalmasabb a fent olvasható Aratás című.

Az *Elysiumban* 1950-es keltezéssel megjelent „*Sűrű lomb közt piros almák a fán...*” kezdetű vers szintén a *Magyar etűdök* darabja (a 66. sorszámú). Itt az ismert szakaszok közé Weöres refrénszerű, rövid négy sorosakat írt be ceruzával. Minden bizonnyal ez az egyetlen, ebben a formában fennmaradt változat, s a két verziót összehasonlítva, ez tekinthető teljesebbnek, kereknek. Weöres mintegy a népdal, illetve -balladai szerepek közben a narrátori hangot is megszólaltatja, a vers erotikus utalásait egyértelművé téve az „összebújni” kifejezés refrénbeli alkalmazásával.

A *Tűzkút* kötet *Zimzizimjének* („*Meggyfán lakott Zimzizim...*”) akár párverse is lehet, amennyiben a lány nem hajlandó a szerelmi kalandra. Ez a vers ekképpen fejeződik be: „*Csak ablaktól ablakig / futhatnék veled, / otthagya meggy-lomb között / puha fészket, // nem lehetnék sohasem / igaz szerető, / lennék sötét hátadon / sápadt lepedő.*”

Az *Aratásban* ugyanez az erkölcs fogalmazódik meg – még a piros almák és a meggyfa gyümölcs-pirosa között is ott van a szüzesség elvesztésére utaló párhuzam, illetve maga az almaszedés motívuma is a bűnbeesésnek, az ártatlanság elvesztésének a jelképe. A lány nem enged a fiú csábításának („*nem ereszt jó anyám*”), igent csak akkor mond („*neked ad jó anyám*”), amikor már nem csupán kalandról, hanem házasságról van szó.

A könnyebb olvashatóság kedvéért itt közöljük Arany Lajossal – és az eredeti tulajdonos, Tóth Dénes engedélyével – a kiegészített, teljes változatot.

Weöres Sándor:

ARATÁS

„Sűrű lomb közt piros almák a fán,
gyere, szedjük le az ágról, babám!”

„Nem megyek, édes, nem ereszt jó anyám,
otthagynám én a piros almát a fán”

*Hej, szereti egymást
a legény, a lány,
összebújni mégse
merne igazán.*

„Megy a csónak, fut a szellő nyomán,
ladikázunk, tovaszálljunk, babám!”

„Nem megyek, édes, nem ereszt jó anyám,
szálljon a sajka puha szellő nyomán.”

Hej, szereti egymást
a legény, a lány,
összebújni mégse
merne igazán.

„Nagy a hőség, aratok már korán,
gyere hozzám feleségül, babám!”
„Eljövök, édes, neked ad jó anyám,
gyűjtöm a kévét kasza-vágás után.”

Összebújni mernek
szívből, igazán.
Mennyegzőre kelnek
az ősz derekán.

Weöres Sándor és Tóth Dénes viszonyát egyébként kiválóan jellemzi az alábbi alkalmi költemény is, amelynek eredeti kéziratát ifjabb Tóth Dénes a Debreceni Irodalmi Múzeumban helyezte el, s ezt a verset a költő 1947-ben írta a szülei házasságára (s szintén nem szerepel az *Egybegyűjtött írások* között).

Isten áldjon, édes Emma,
kedves Dénes, óvjon ég –
hogyha házasságra léptek,
legyen csupa édesség.

Legyen csupa ég-magasság,
lég-könnyűség, víz-folyás,
föld-biztonság, tűz-melegség,
angyal-szárnya és semmi más.

Isten Áldjon, Dénes uram,
Emma úrnőm, száll a dal,
E frigy százszor tovább éljen,
Mint a fű, a kő, a hal.

Weöres Sándor.

Isten áldjon, édes Emma
kedves Dénes, óvjon ég –
hogyha házasságra léptek,
legyen csupa édesség.

Legyen csupa ég-magasság,
lég-könnyűség, víz-folyás,
föld-biztonság, tűz-melegség,
angyal-szárnya és semmi más.

Isten Áldjon, Dénes uram,
Emma úrnőm, száll a dal,
E frigy százszor tovább éljen,
Mint a fű, a kő, a hal.

Weöres Sándor

AZ EMBER MINT LÉLEK

Szerkesztette:

Gaál Botond és Végh László;
a 8. Tudomány és Teológia
Konferencia anyaga.

Hatvani István Teológiai Kutatóközpont – Debreceni Református Hittudományi Egyetem, 2009.

Az ember mint lélek címmel 2007-ben rendezte meg nyolcadik Kárpát-medencei konferenciáját a Hatvani-kutatóközpont (a hittudományi egyetem műhelyének 2007/2008-as tanévéről, benne a 2008. tavaszi *Kálvinizmus a perifériákon* című, a kálvinizmus hatástörténetét vizsgáló angol nyelvű konferenciáról, Kovács Ábrahám adott beszámolót az előadásokat közlő kiadvány végén). – A 8. *Tudomány és teológia* konferencián egyébként több mint 200 teológus és természettudós vett részt.

Gaál Botond (teológus, matematikus-fizikus egyetemi tanár, az MTA doktora) bevezető előadása (*Az ember titka: test, lélek, szellem*), az elhangzottakat összegző Végh László kiemelésében, a lélek fogalmát tisztázta, felvázolva, mit mond a lélekről a teológia, a lélek- és magatartástan vagy más, emberrel foglalkozó tudományterületek. Gaál Botond ajánlása szerint a „test–lélek–szellem” hármasságot nyugodtan lehet használni, de csak egységes eszként. Nem lehet ugyanis az egységen belüli arányokban gondolkodni. „Mindhárom alkotóelem száz százalékgig maga az ember, a test is, a lélek is és a szellem is, mindazonáltal mint teljes egész is csak százszázaléknyi ember lesz. Ez az új szemlélet segíthetne a lélek szabályszerűségeit fölfedezni.”

Kopp Mária orvos-pszichológus egyetemi tanár előadása (*A XXI. századi ember lelke*) a magyar lelkiület mai vál-

ságos állapotával foglalkozott. Az ezredéves működési elvek változása sérüléskennyé teszi az átmeneti társadalmakat – az elbizonytalanodás lelki válsághoz és egészségkárosodáshoz vezet. A magyar lélek „az egyéni teljesítményt értékelő, az alkotómunkát serkentő” vezetést igényli. A magyarok mindig elvetették a tekintélyelvű vezetést; a „legnagyobb veszély a társadalom számára az összetartozás gyengülése és az íratlan szabályok bizonytalanává válása. (...) Nálunk az értékhiányos (anómiás) állapot tal együtt járó feszültség rendkívüli mértékben felerősödött, mára a közösségek bomlásával társadalmi méretűvé vált.”

Hámori József (biológus agykutató, MTA-alelnök) a világkép és a lelkiség kapcsolatát bogozgatta. Amennyiben az egyénnek nincs megfelelő világképe, úgy nem tud érdemeleges kérdéseket feltenni, és képtelen a világban való eligazodásra. Végh László értékelése szintén utalt Hámori József figyelmeztetésére: a ’világnézetileg semleges’ világkép fogalma önellentmondó, népszerűsítése zsákutca. „Mivel a vallás, a tudományok és a művészetek ugyanannak az emberi állapotnak különböző nézőpontjai, nem lehetnek egymással ellentmondásban, látszólagos ellentétek nem gerjeszthetnek lelki válságokat.”

Sipka Sándor (orvos, debreceni egyetemi tanár) *Örököljük-e a lelkiünket?* című előadásában rámutatott: intelligenciánk és személyiségjegyeink adóttak, ám a környezetet szabadon megválaszthatjuk magunknak. Az ember elmagányosodása nem természetes állapot, ezért egyértelmű válságjelenség. A gondolkodó ember erejére figyelmeztetett: hisz magával a gondolkodással is képesek vagyunk környezetünk alakítására.

Fekete Károly (teológus egyetemi docens, DAB-főtitkár) a keresztyén antro-

pológia kulcsszavairól s azok következményeiről szólt („*Amikor a lélek húrjai megszólalnak...*” címmel). A lélek, szellem és szív (mint kulcsszavak) nem az ember részeit jelentik, hanem egyenként is a teljes ember tetteinek jellemzésére utalnak – Istent ugyanis mindig az egész ember érdekli, nem a részek, hanem a teljesség. Így a szeretetben is a teljességnek kell megvalósulnia.

„A Krisztus által hozott szeretetet minősítő *teljes* szó nem a mennyiségre utal, még csak nem is a filozófiai értelemben vett tökéletességre – fogalmazott Fekete Károly –, hanem a szeretet funkcionalitására mutat, mert a teljes szeretet megfelel a szituációnak: rendeltetésszerű, célszerű és célba juttató, integratív és nem szeparatív, magához ölelő és nem eltaszító.”

**NÁDUDVARI
NAGY JÁNOS:
MINDIG CSAK
EGYSZERŰEN**

(versek)

*Művészetbarátok Egyesülete,
Budapest, 2007*

Időközben a 86 éves Nádudvari Nagy János népi költő új kötete is megjelent *Pünkösdi fény* címmel, ám nekem csak most hozták el Nádudvarról a 2007-ben dedikált *Mindig csak egyszerűen* kötetet, mely a költő több mint 120 versét tartalmazza.

Természetes ars poética a cím, a természetes beszédmódot nyomatékosítva, s az 1941-ben a *Debreceni Újság – Hajdúföld* hasábjain megjelent első, illetve a feleségnek ajánlott *Mindig megszépül* című vers után a kötet-címadó ciklus első darabja is a hitvallásé:

A költőt az idén januárban is köszöntötték új kötete megjelenése alkalmából a nádudvari művelődési központban; a képen Sári József, Galánfi András, Benő Tamás és Győri Balázs

*„Inkognitóban éltem köztetek,
nem vettétek észre, hogy ki vagyok,
egyszerűen beszéltem pedig,
mint hajdankorból ránk maradt dalok.”*

(*Egyszerűen 1.*)

Nemcsak meghatnak, de meg is győznek a következő versszakok Nádudvari Nagy János őstehetségéről és emberműveltségéről – s bár ha magyarázkodásnak, maga-mentségnek vagy önigazolásnak tűnnek, inkább eredeti igazságuk ejt meg. Parasztgyökerei táplálták a véré és a lelkét, vére és lelke táplálja a verset, nem szólhat tehát másként, mint a dalok tiszta hangján, maga is tisztán, akár a gyermek, igaz hittel az elrendelésben, emelt fővel, mégis alázattal.

*„Mert gyermekének a tudós apa
mesét mond este, mikor hazatér.
Hozzáhajlik, hogy értse szavát:
de lehajolva is tudós ő azért.*

*Sőt így tudja lemérni igazán,
hogy a lelket mennyire ismeri,
mert ha szavait érti a gyerek,
a logika csatáját megnyeri.”*

Nádudvari Nagy János nem akarta „titokzatos szavak börtönébe elrejtetni” magát, s talán igaztalanul kellett olyan sokszor hallgatnia a népi költészet (de nem népköltészet) ellenszólamait, mint ha a megértés káros lett volna. (Nem tudom, pontosan ki bántotta Nagy Jánost, de azt sejtem, hogy nem volt tudós. Abban az értelemben, ahogyan Nádudvari kiválóan megfogalmazta: mert csak az lehet „tudós”, aki tud a gyermek nyelvén (ebben az összefüggésben: az emberek nyelvén). Az őstehetség hangja még így, jóval a 80 év fölött is tisztán zengő verseket, finom és érzéki képeket tud teremteni, és a hang csupán ott csorbul, amikor a költő ki akar lépni ebből az eredeti, természetes nyelvi, kulturális és érzelmi közegből.

Amikor szintén a Művészetbarátok Egyesülete gondozásában jelent meg 2003 végén Nádudvari Nagy János versválogatása *Egy kis szeretet kéne még* címmel, Tárkányi Imre, a kötetet

bemutatva idézte fel nemcsak a költő szerénységét, egyszerű, szeretetre méltó lényét – utalva a *Láttuk az ő csillagát* kötetismertető „tisza és bölcs mondataira” –, de szemelgetett a népi költő méltatásaiból, értékeléséből is, melyek kitértek a fentebb érintett mellőzöttségre is. „Verseiben kifogásolták az egyszerűséget, a közérthetőséget”, illetve „sem őszinte magyarságára, sem keresztényi hitvallására nem tartottak igényt” (ez Geröly Tibor megállapítása). „A falunak és tájnak szépségeit, népének mindennapi küzdelmeit, örömeit éneklük ezek a versek...” (Gergely Mihály). „Népköltő ő bizony, de a javából. Olyan természetes egyszerűséggel buggyan belőle a vers, mint a fűtyszó a munkájába mélyedt mesterlegényből.” (Baranyi Ferenc).

Tárkányi szerint is: Nádudvari Nagy János „tisza emberségével, magyarságával, példamutató emberszeretetével őrzi a falu, a nehéz sorsú emberek mindennapjainak emlékét. Aggódik a viláért, az emberiségért, jövőnkért. Talán nem vátesz, de mindenképpen lelkiismeretünket ébresztő, szomorú sorsunkért aggódó, mégis az embert tisztelő és szerető poéta. Látja az EMBERT, a nagyot akaró és esendő, halált osztó és az életet igenlő parányi lényt, aki – talán – a Nádudvari Nagy János költeményeitől is jobbá, nemesebbé válik...”

Nádudvari Nagy János szülei szegényparasztok voltak, így a hat elemi után nem is gondolhatott a továbbtanulásra. Napszámos, gazdasági cseléd, irodaszolga, majd szervező könyvtáros volt. A földosztás juttatta birtokhoz, a család számára ez jelentette a kenyeret, majd húsz évig a nádudvari tsz-ben kasza- és kapaforgatóként dolgozott.

„Őszinte szókimondásának következményeként állandóan szemben úszott az árral, így több kötetnyi dédelgetett kéziratából is csak 1991-ben jelent meg egy csokorra való.”

*„De aki okos diplomata volt,
és hízelegni jól tudott;
s mindig a honatyák kedvére szólt,
az dicső pályát befutott!
Mint egy üstökös, hirtelen
fénylett fel a hírnév egén,
és a sorsa egészen más lett:
nem ily dicstelen, mint az enyém!...”*

– így szól a *Mindig őszintén* című vers részlete, mely a hatodik kötet hátsó borítóján is szerepel. Sokat mond.

Pedig a népi költő művelt is, poézisben is az, amire szép tanú a *Vasárnap délután* című szonett. A műfaj valóban meglepő, a népi hangból általában nem csendül ki szonett, itt azonban érzéki az összhang a forma és a formához szokatlan tartalom között.

*„A faluban vasárnap délután
Tarka ruhában sétálnak a lányok,
Halk szél motozza könnyű rokolyájuk,
térdük kivillan, és a habruhá*

*sejtelmesen áttűnik minden szépség,
a fésző bimbó minden tiszta vágya,
a tavaszi lét szilaj pirossága,
mit észrevesz a nevető legénység,*

*mögöttük lépegetve csendesen.
És évődnek a lányokkal kedvesen,
S azok durcásan felelgetnek vissza.*

*De a szívük már régen sarkig nyitva.
Örök társukat keresik és várják,
Habruhában az utcát azért járják.”*

Hogy a kétütemű 10- és 11 szótagok talán nem következetesek? Ez már teljesen sokadrangú kérdés, miként másutt is az. A hang a fontos, és ez a hang a költészeté. Benne a hittel s bírálattal is, miszerint: *„A napot nem lehet privatizálni”*. Még merje valaki azt mondani, hogy Nádudvari Nagy János korszerűtlen!

(A borító grafikáját Tóth Ferenc készítette, a kötetet Virághné Törös Borbála, Bozsó János, Soltész Albert illusztrációi díszítik.)

HAVAKBA ÉGETETT SZAVAK Accordia antológia, 2008

(versek, prózai írások, aforizmák,
gyermekirodalom)

Balázs Tibor (aki egyben az antológia szerkesztője és felelős kiadó), N. Agy János, Ozsváth Sándor, Rédei Miklós, Sólyom Sándor, Sorki Dala Andor – íme a hat név, mely az *Accordia Kiadó* 2007-es antológiájában is szerepelt; az írók és költők száma nagyjából megegyezik (ezúttal 30-an publikáltak) – a terjedelem majd' 100 oldallal karcsúbb, mégis színesebb a tartalom: a kínálat a bölcsesetekkel és a gyermekirodalommal bővült. A számos új név megjelenése összhangban áll a kiadói szándékkal: a talán ismertebb nevek mellett azok számára is megjelenési felületet nyújt, akik jobbára az asztalfióknak írtak. E kilépési lehetőségre csupán négy, általam személyesen ismert alkotót említek, illusztrálандó az Accordia-antológiák önálló köteteket is ösztönző szerepét.

Az egy évvel korábbi válogatásban figyeltem fel a szekszárdi Papp Ibolya írásaira, s tavaly a könyvhéten már önálló kötettel jelentkezett, melyet bátran ajánlhattam-méltathattam folyóiratom hasábjain is. Ő most nem szerepel az új antológiában, de a debreceni születésű, Hosszúpályiban élő Terebesi Orosz Csaba igen, immár a szintén tavalyi saját kötete után; tárcái a publicisztikai aktualitás mellett irodalmi ízeket rejtnek. Bálint Zoltán Hajdúnánáson született, Debrecenben él, *Macskoládé* című gyermekvers-kötete megjelenés előtt áll (ezt a kötettervet is dokumentáltam már a *Néző • Pontban*), a ciklus 35 darabjából olvasunk most 15-öt, jobbakat és felejthetőket egyaránt.

Ozsváth Sándor főiskolai kollégámtól *Atyánkfia* (az Atyafi) kóborlásait egy időben a *Debrecen* hetilap hasábjain olvashattuk (míg volt erre az igényes rövidtárcára hely a lapban), s a korábbi antológiában is. Örömmel láttam a kész kötet darabjait – most már csak azért szurkolok: sikerüljön előteremteni a kiadásához szükséges, nem kevés összeget, ráadásul a könyvben saját fotográfiái szélesítik majd írásainak értelmezési mezőjét. A lírai jegyzetek, rövidtárcák egyszerre nosztalgikus-(ön)ironikus-kritikus jellegét a nyelvi szépség időtlenné is teszi, sőt, a debreceniség a helyi rajz mellett mindig kikacsint a lokalitásból, éppen ezért általános jelenbe is hasító az általa kínált élmény.

Több antológia-szereplő egyébként (a megfelelő publikációs fórumok lehetőségével) nincs rászorulva az itteni közlésre, jelenlétük ezért mutatja az antológia rangjának elismerését. Az említett Balázs Tibor mellett Berta László, Deák Mór, File Gabriella, Gyimesi László vagy Kiss Benedek több kötetet adott ki, vannak rendszeresen publikáló szerzők a névsorban, mások az önálló könyvet ígérik a bemutatkozásban. Az új antológia több, valóban jó teljesítményt ígér.

KAKUCSI GÉZA: AZ UTOLSÓ OSZTÁLYTALÁLKOZÓ

META–95 Bt., Debrecen, 2009.

Az *utolsó osztálytalálkozó* készülő kéziratát már a múlt év augusztusában láthattam Kakucs Géza debreceni lakásán (dedikálta nekem harmadik könyvét, a 20. század első felének tanyasi életét felidéző *Látástól vakulásig* című munkáját), s az új művet az év elején, februárban mutatták be a debreceni Belvárosi Közösségi Házban.

1935 szeptemberében Kakucs Géza 41 évfolyamtársával együtt léphette át a Debreceni Református Kollégium Tanítóképző Intézetének küszöbét. Néhány pap- és tanító-gyerek mellett mindannyian tanyasi, falusi parasztgyerekek és városszéli kisiparosok gyermekei voltak – hat diák kivételével mindenki a Kollégiumban lakott.

Kakucs Géza ebben a könyvben bemutatja a tanítóképző egykori tanárait,

külön is nagyra értékelve Veress István igazgató szerepét, érzékelteti a tanító-képzőben kialakult tanár–diák kapcsolatot, melyet az emberséges bánásmód, a türelem és a megértés jellemzett. Megismerkedünk a cserkészmozgalom nevelésben betöltött szerepével, a tanításon kívüli nevelési formák erkölcsi-hazafias küldetésével.

A szerző és osztálytársai 1940-ben tettek képesítótúlvizsgát, népiskolai tanítói oklevelet szerezve. Szinte mindenki életpályája párhuzamos úton haladt. Egy évet tanítottak, majd tartalékos tiszti kiképzés következett, harctéri szolgálat – s négy hősi halott, a többieknek pedig a hadifogság lett a sorsa. Hazatérve sokan szereztek általános iskolai tanári diplomát, néhányan igazgatói, szakfelügyelői beosztásban is dolgoztak.

Az erős érzelmi kötődések 15 év után eredményezték az első osztálytalálkozót, az utolsót 2005-ben tarthatták meg, amelyen már csak öten tudtak megjelenni. „Az utolsó osztálytalálkozó jelképesen 40 pedagóguspálya végső állomásaként is értelmezhető” – fogalmazta bevezető ajánlásában Ungvári János.

„A találkozók sora tehát lezárult. Mi öten, akik még élünk, már csak tanúi vagyunk a zavaros XX. századnak – addig a rövid ideig, míg még mi is el nem költözünk az utókorból, amelynek a múlt üzenete lehet ez a könyv” – olvasom Kakucsi Géza művének első része végén (a 47. oldalon). A következő több mint 60 oldal az osztálytársak életrajzát adja közre – önéletrajzokat és emlékeztetéseket –, majd 15 oldalon emlékezik a szerző az egykori tanárookra, s a több mint 30 oldalas melléklet képes krónikát ad nemcsak az osztálytalálkozókról, de az első és az utolsó között eltelt fél évszázadról is korrajzot kínál.

A Debrecen–Belsőohat tanyán született Kakucsi Géza idén január 31-én lépett a 90. évébe. Tanítói munkáját 1940-ben,

bár maga egy szót sem tudott románul, egy szintiszta román nyelvű faluban kezdte. 1943-ban frontszolgálatra osztották be, a következő év nyarán megsebesült, s épp „időben” kapott betegszabadságot... A nagyváradi és bihari tanítóskodás után békéssámsoni, újkígyósi beosztások következtek, 1955-ben került Debrecenbe tanítónak, s 1960-tól igazgatóként dolgozott 1980-as nyugdíjba vonulásáig. Ő szervezte meg az önálló Dolgozók Általános Iskoláját, ezt igazgatta, mely 1974-ben az országban elsőként-egyedülként önálló épületet is kapott. A Kakucsi Géza vezetésével működő intézmény 1962-től az Országos Pedagógiai Intézet kísérleti iskolája lett, s 1970-től a KLTE gyakorlóiskolája.

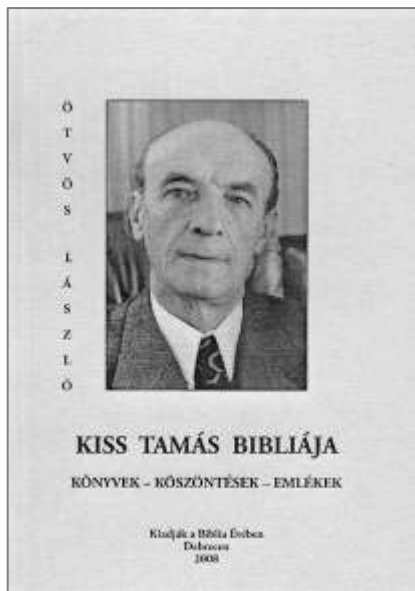
Az iskola a felnőttoktatás metodikai műhelyévé fejlődött, a legjelentősebbnek mondható kísérletek közé az integrált oktatás tartozott, kidolgozva az iskolai rendszerű felnőttoktatás és a közművelődés kapcsolati formáit és tematikáját.

Kakucsi Géza aktív szerepeket vállalt a szakmai és tudományos fórumokban is (alapító tagja az Új Magyar Pedagógiai Társaságnak, s még ma is dolgozik a felnőtt-nevelési szakosztályon). Négy önálló módszertani kiadványt szerkesztett, illetve volt azok társszerzője, a felnőttoktatási tájékoztatók jegyzőkönyveit állította össze és szerkesztette, 1963-ban részt vett az Első Országos Felnőttoktatási Konferencia előkészítésében és megrendezésében. Számos tanulmánya jelent meg folyóiratokban, szócikkeket írt a Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület kiadásában hetedik éve megjelenő *Pedagógusok Arcképcsarnokába*, több tankönyvet bírált a Tankönyvkiadó megbízásából. Kakucsi Géza munkáját számos kitüntetéssel ismerték el, megkapta a Maróthi-díjat is.

Az új évezredben dédunokáitól kapott kedvet a számítógép megismerésére. Ezt az *Utolsó osztálytalálkozót* is elektronikus formában írta és szerkesztette. Kakucsi Géza ma is fiatal.

ÖTVÖS LÁSZLÓ: KISS TAMÁS BIBLIÁJA

*Könyvek, köszöntések, emlékek;
megjelent 2008-ban, a Biblia évében,
a Nemzetközi Theológiai Könyv sorozat
73. köteteként*

Előzetest kaptunk már a monografikus könyvből Ötvös László ezt megelőző, a Biblia és irodalom kapcsolatát vizsgáló *Új Magvető* című kötetéből, melynek egyik tanulmánya volt a *Kiss Tamás Bibliája*. Ugyanez az írás *A paptanár Bibliája* címmel szerepel a jelen kötetben.

Szathmáry Sándor teológus professzor ajánlása szerint e mű nagy értéke, hogy „Ötvös László poétai lelkével Kiss Tamásra ráhangolódva magas piedesztálra emeli az író lelkének rezdüléseit, írásainak mély emberi igazságait” (A szerző eddigi mintegy 40 munkájából 9 a verskötetek száma.) S emellett, hogy Kiss Tamás életútja, költői, írói, esszéista és kritikus életműve egy szeretetre hangolódott interpretációban tűnik föl

az emlékezetben, a másik érték a Bibliára hangolódás természetes ösztönzése. „A mű szerzője nemcsak Kiss Tamás alkotását, de benne a Biblia végtelen gazdagságát, inspiráló hatását is be akarja mutatni. Joggal viseli a mű ezt a címet: *Kiss Tamás Bibliája*. A Biblia ugyanis akkor szólal meg, ha valaki a maga Bibliájának nevezi, azaz benne ő maga fedezte fel az élet igéjét. (...) Kiss Tamás a Bibliát számunkra úgy élte meg, hogy igazságait kibontotta, a költészet nyelvével mindenki számára elérhetővé tette, benne a boldogság forrásait megnyitotta. Ezt a mélységes hitet, Krisztus-igazságot, Isten-imádatot Ötvös László értelmezése és értékelése ragyogó fényforrássá teszi számunkra.”

Ötvös tehát a Bibliát Kiss Tamás értelmezésében adja, s Kiss Tamást a bibliai gondolkodás tükrében mutatja be.

A kötet hátsó borítóján is dokumentumfotók tanúskodnak Ötvös László és Kiss Tamás mély emberi kapcsolatáról

TAR KÁROLY: SZÉP SZÓVAL KÖSZÖNÖM

(Versek; Debrecen, 2009.)

Tar Károly poétai pályafutása nyugdíjas éveiben kezdődött, 2000-ben jelent meg az első verseskötet *Miért mondog?* címmel, mintha a versben-mondás és kimondás miértjére is válaszolt volna, s mintha az elmúlt kilenc évben pótolná a versnélküli életet: a *Szép szóval köszönöm* immár a 17. verseskötete. S azonnal korrigálnom kell magam a „versnélküli életre” vonatkozóan, hiszen kultúrában s kultúrával élt – művelődéstörténeti tanulmánya, művelődésszervező tevékenysége kiterjedt az irodalom- és művészetpártfogásra is. 76 évesen 70 újabb verset adott ki, és az április 6-án a Déri Múzeum zsúfolásig telt Dísztermében rendezett kötetbemutató előtt szerényen megjegyezte: az eddigi 800 között talán akad néhány vers, amely méltó a megőrzésre; ezért adta át a Debreceni Irodalmi Múzeumnak eddigi köteteit.

És valóban akad néhány megőrzésre méltó vers nemcsak a korábbi könyvekben, de a legújabbban is, melyben a népdalok alaphangja megmarad, ám a költői moduláció változatosabb lesz, a tematika is megújul, illetve újabb hangsúlyokkal gazdagodik. Tar Károly ugyan alapvetően megmarad személyes élményköreinél – szerelemnél, családnál, természetnél, avagy a természeti allegóriák emborsorsokra vetítésénél –, mégsem nevezhető alanyi költészetnek az övé, hiszen mindig mögötte van egy kisebb vagy nagyobb közösség, üzenetei túlnőnek a személyes érzelmi érdekszférán (még a szerelmes versei esetében is), az emlékezés alaphelyzete pedig eleve átfogja az időt, történelmet (benne sorsokat) idéz meg. A költő úgynevezett „magánügyei” tehát egyúttal közügyek is. Ennek a közösség irányában ható líraién-gondolkodásnak markáns példáját találjuk az új verseskötetben.

A *Szép szóval köszönöm* cím mindhárom tagja jelentésszerű – igaz, a címadó versben 25 év társas vállalását és életvarázsát köszöni –; Tar Károly alapvetően a szépséget keresi, hisz a kimondott szó erejében (a költő felelős viselkedése fundamentumának véli a látást és a kimondást); és a köszönet túlrad a személyes körökön, szinte panteisztikus eggyé-olvasás lesz a gesztusból.

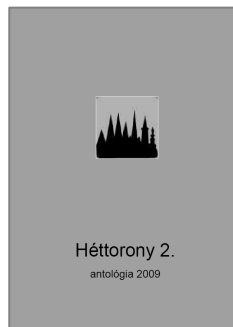
(Egyébként a címadó versben is megfigyelhetők a költői képalkotás alázatos bravúrai – „csikorgó sziklák”; „ősz szelet szedtél”. Az *Álmaimban még oly sokszor* kezdetű költemény pedig nemcsak az emlékezés és az álom kettősségére utal vissza, de az élménykonstruálás gyermeki önfeladtságára is: „ízlelgetem, kóstolgatom / a faluszéli szellőt, / s jókedvűen lovagolok / a bárányba bújt felhőn // (...) beleöntöm vágymaim / pipacsok markába, / és friss illatot szórok szét / az égi határban”)

Emlékezik édesanyára s -apára, Bényi Árpádra, Szesztay Zsoltra, meghleti a karácsony, a Biblia éve, de legerősebbek a közéleti versek. „Ki tudja, mi lesz itt, / ha ránk szakad az átok...” – „De nem szabad hagyni, / hogy a tiszta álom / hitüntől idegen / hazugsággá váljon” – „Aki bántott, ne sajnáljon, / ne sírjon, mint szél a fákon...” (Ajánlom olvasásra és megfontolásra! – Szép szóval.)

Megjelent a **Héttorony 2** irodalmi antológia, mely az internetes irodalmi portál, a *7torony* szerzőinek verseiből és kispórái műveiből ad közre egy 240 oldalas válogatást.

Az antológia bemutatóját – irodalmi felolvasóesttel egybekötve – Debrecenben, a Déri Múzeum Dísztermében tartották március 21-én, a portál szerkesztősége és a Déri Múzeum Baráti Köre szervezésében.

A kötetben szereplő több mint hatvan szerző nagy része önálló kötettel még nem rendelkezik – a változatos műfajú, tartalmú és színvonalú írások egy közösséghez tartozás erejének dokumentumai is.

A *Magyar mondák* sorozat 4. köteteként látott napvilágot **Wass Albert Egyesülés a székellyekkel** című könyve a Wass-életműsorozatot gondozó *Kráter* kiadásában, Dózsa Tamás illusztrációival.

„Mindjárt azon a helyen, a Szamos folyó partján, egy magyar táltos és egy görög pap előtt Ménmarót és a székellyek rabonbánja elmondták az eskü szent szavait, a szövetség ezzel a bolgár telepések és a magyarok között megpecsételődött...

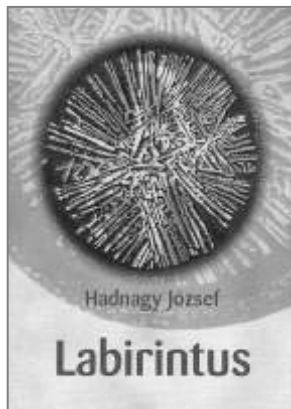
A vén Szamos hallotta az eskü szavait, s körös-körül a dombok tanúi voltak a vezéri kézfogásnak.”

(Részlet Wass Albert *Egyesülés a székellyekkel* című mondájából)

Bertha Zoltán irodalomtörténész előszavával, valamint Dusa Lajos és Madár János ajánlásával jelent meg **Hadnagy József Labirintus** című verseskötete a budapesti *Rím Kiadó* gondozásában.

Hadnagynek 1994 óta ez az ötödik kötete (*Égő fák; Szürkén túli fények, Mint szép mesék kalóza; Hajnaltól hajnalig*), s nemcsak a hátsó borítón olvasható vallomásában, de a kötet darabjaiban is azt bizonyítja, hogy a vers nem halott, költészet van az élet valamennyi mozzanatában.

„Onnan jöttem / ott maradtam / szülőházam / föl nem adtam”; „föl nem adtam / kincses földem / ott maradtam / onnan jöttem – hangzik a megejtő vallomás (tolmácsolja ezt nekünk Bertha Zoltán)

az erdélyi nehéz hegyek súlyát és örökségét hordozó hűségéről, érzelmi és morális vállalásáról. Dalszerű tisztasággal szólva a hovatarozás fájdalmas-gyönyörű emlék- és élményvalóságáról”. A Debrecenben élő Hadnagy József „lelki erdélyisége” a „kitágult és kitágított szülőháza meghatározó és elkötelező erkölcsi közegében, szellemi horizontjában születnek tehát az ő alkotásai, a forrásvidékek gazdag ihletettségét a személyes sorsfaggatás és spirituális önértelmezés távlatos dimenzióival összekapcsoló inspirációk közepette.”

S Bertha Zoltán után hadd idézzek magam is egy Hadnagy József-verset, a *Rákos fekély* címűt, mely nemcsak az elkötelezett és kemény költői szókimondásra lehet példa, vagy éppen a szójátékok mögött rejlő komoly sorsfájdalom érzékeltetésére, de kedvet adhat a többi, jelenvalóságot bíráló vers elolvasásához, a bennük való elmélyedéshez is:

„amíg a haza több haza / míg sziszeg a szó 'menj haza!' / amíg a magyar nem magyar / ha csak egy kicsit mást akar / amíg a múlt több mint gyökér / cifra szalag kígyó kötél / amíg a ma üzletablak / melybe hazug bábút raknak / amíg a tömeg tömegsír / és jelent jövőt csontja ír / míg csak sírunk a hatalom / halott madár búzló karom / míg ott a sok tik-tak bomba / s tétlen várjuk mikor robban / amíg a tatár tarol éget / külsőséget belsőséget / mind magyar jelmezbe bújva / egy hordában hű és kurva / amíg az egy meg egy már fél / a magyar nem sokáig él / s amíg él kolonc önmagán / rákos fekély hiten hazán”

Kocsis Csaba Közép-európai mozaik című könyve töredékekből összeálló jelen-regény.

„Utazás ez a könyv – írja a kötetet ajánló Bíró Gyula –, amelyben a vélemény éppen annyira igazodik, mint amennyire szemben áll, éppen annyira korrigál, mint amennyire hibázik. A szolga, a tanonc ’hol aláztos, hol arcátlan’, a szabad, a mester méltóságteljes és megfontolt magabiztos. A szolgából nem biztos, hogy valaha szabad válik, s a tanítványok közül is kevesekből lesz mester. A fontos a mozgás, a mozgás lehetősége...”

(...) Mozaikká tört lélekdarabkák, vagy mozaik darabkákból kirakott egész egy önmagához megérkezett író-ember tollából.”

„A nagy közép-európai színpadon” Kocsis Csaba optimista marad.

„Összezsugorodott hazánk, nagy Magyarország, mint az alkoholista mája. Vannak benne azonban – olvassuk tovább a máj-hasonlatot –, akik még most is sárgák az irigységtől. Ha egy kicsit többre jutsz, mindjárt visszarántanak.”

Hogyan lehet optimistának maradni ebben a közegben? Kocsis Csaba az egyes szám első személyekben számos szerepet végigpróbált, fantáziált és megélt. Olykor nyers valóságú, amott költői érzékenységgű szerepeket, a berettyóújfalui hétköznapokban, felszisszenve minden közélet-rezdülésre; valós és elképzelt utazások közben, bejárva hazát és kis-világokat, szerelmet, hitet. Optimista, mert önmagát nem hagyta el, nem adta fel.

Ismételjük meg a Nagy Könyvet! – Bestsellerek – (március 10.)

Kinyitom a *Líra Könyvklub* (klubtagoknak postázott) magazinját, s az idei második szám 7. oldalán látom a világ 2008-ban legolvasottabb íróinak 20-as listáját – az összeállítás alapját francia, német, olasz, holland, kínai, spanyol, svéd, brit és amerikai havi összesített sikerlisták adták. Párhuzamosan tanulmányozom át a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár 2008-as (kölszönzött darabok száma alapján készült) 50-es összesítését. Az olvasásszociológusoknak mindkét lista számos tanulsággal szolgálhat, és bár a nemzetközi eladási eredmények helyett számunkra inkább a hazai vásárlói érdeklődés lehet a mérvadó, sőt, a könyvtári kölcsönzésekben ezek az eredmények csak később jelennek meg, bizonyos következtetésekre már a most kezünkben tartott név- és címsorok is alapot adhatnak.

A nemzetközi sikerlistát 2008-ban **Khaled Hosseini** vezette (az *Ezeregy tündöklő nap* mellett most jelent meg magyarul a *Papírsárkányok – Hazatérés Afganisztánba*), s a dobogósok között van **Stieg Larsson** (a *Millennium-trilógiával*, újonnan *A tetovált lány* című, „a korrupció és a gonoszság anatómiáját” adó regénnyel), illetve az örökzöld **Ken Follett**. Az első tízbe került még **Stephenie Meyer**, **Muriel Barbery**, **Carlos Ruiz Zafón**, **Anna Gavalda**, **John Grisham**, **J. K. Rowling** (ő már csak a 9.) és Henning Mankell. A krimiszerző **Patricia D Corvell** a 19., a komoly (mágikus) irodalmat képviselő **Paolo Coelho** pedig a 20. lett.

A Méliusz könyvtárból 2008-ban csupán két könyvet kölcsönöztek 100-nál több alkalommal: **Rowling Harry Potter és a Halál ereklyéi** (113) és **Stilton Geronimo Az eltűnt kincs rejtélye** (110) című regényét. Egy híján 100-as eredményt ért el **Moldova György Az utolsó tőlténye**. (**Moldova Kádár János**-könyve a 34. lett; **J. K. Rowling** egy 9. – *Harry Potter és a bölcsek köve* –, illetve egy 16. – *Harry Potter és a Félvér Herceg* – helyezést is magáénak tudhat, de a sorozat két másik könyve, „a tűz serlege” és a „Főnix Rendje” is az első 50-ben van. Igen olvasott a második helyen álló **Geronimo**, hiszen 91 kölcsönzéssel 6. lett a *Nosztregerusz titokzatos kézírata*, 87-tel 8. a *Négy egér a fekete dzsungelben*, 12–13. helyen állt *A világ legőrültebb maratona* (84) és *A titokzatos sajtólvaj* (81 kölcsönzéssel); s az első 30-ban további 5 **Geronimo**-könyv szerepelt.

Az aktuális nemzetközi bestsellerrel **Rowling** mellett csupán két másik szerző mutatott párhuzamot: **Ken Follett** (*A katedrális* című regényt 74-szer kölcsönözték ki, s ezzel a 20. lett), valamint **Paolo Coelho** – *Az alkimista* a 10. helyen végzett 85 kölcsönzéssel, de *A fény harcosának kézikönyve* is odaért a 38. helyre (58).

Népszerűek voltak a *Disney*-kiadások: *Dinó* (11. – 84), *Simba büszkesége* (27. – 64), *A hihetetlen család* (32. – 62), *102 kiskutya* (43. – 57), *Egy bogár élete* (44. – 56), *Mulán* (45. – 56), *Csodacsibe* (49. – 55). Ez is azt mutathatja, hogy az olvasói divatok leginkább a gyermek és az ifjúsági korosztálynál működnek, ezt támaszthatja még alá **Kathleen Duey Katie és a musztáng** című könyvének 7. helyezése (87 kölcsönzés), **Meg Cabot Tinibálványa** (23. – 67.), illetve *A nevetlen hercegnője* (30. – 62) és az *Egy igazi amerikai lány* című könyve (35. – 60). Vajon a magyar népmesék, illetve a hazai rajzfilm-klasszikusok könyves változatai azért nem ilyen népszerűek, mert a történetek nem lebutítottak, esetleg a képi világ nem olyan cukormázasan idealizált? Vagy a kiadók nem gondolják, hogy sikeresek lehetnek? Mindenesetre a film révén szerzett népszerűség jelentkezik a felnőtt kölcsönzések

számában is: **Jane Austen** MOKÉP által forgalmazott *Büszkeség és balítélet*ét 93 alkalommal kölcsönözték (ezzel az 5. helyen végzett), de a *Lazi Kiadó* által megjelentetett regény is bekerült a legnépszerűbb 50-be (48. – 55).

Ha a magyar szerzőket keressük, a fent említett **Moldova** mellett **Fejes Sándor** *Az én kis meséskönyvem* sorozatát leljük (15. lett 77 kölcsönzéssel), s **Csernus Imre** *A nő* című könyvét ugyanennyi alkalommal keresték. (Csernus tudhat valamit a nőkről, legalábbis azt a látszatot kelti, de itt sem hagyható figyelmen kívül: a médiaszeplés sokat segített neki abban, hogy a könyve is keresett legyen.) **Müller Péter** *Szeretetkönyve* a 33. lett (61), **Nógrádi Gábor** *Pete pitéje* a 37. (59), **Havas Henrik** *Méhkirálynője* a 40. (58 kölcsönzéssel – s ez utóbbi adat is mutatja, hogy a botrányos allűrök széles olvasói körökben többet számítanak a valódi teljesítménynél).

Azt hiszem, itt lenne az ideje egy újabb **Nagy Könyv**-akciónak, akár minden évben meg lehetne ismételni. Nem azt mondom, hogy csupa szemét van a legjobb ötven között, ám abban biztos vagyok, hogy tudatosabb olvasásra neveléssel sok értékünket meg lehetne menteni.

Habár azt sem fölösleges dolog megfontolni, hogy ma már az is nagy eredménynek számít, ha egyáltalán olvasnak az emberek.

SZÁZTÓL A TÍZEZERIG: VÁLTOZATOK SZENTKUTHYRA

SZEKSZÁRD

Olvasom a hírt az *erikanet.hu* oldalon: „*Örök közelség*” címmel nyílt Szentkuthy Miklós (1908–1988) író naplójairaiból rendezett kiállítás márciusban a szekszárdi Művész Presszóban a Tolna megyei ÁMK és Babits Mihály Művelődési Ház szervezésében (a kiállítás május 17-ig tekinthető meg). A megnyitó utáni kötetlen diskurzuson a tavaly 100 éve született (20 esztendeje elhunyt) polihisztor író formabontó alkotói öröksége állt, és a beszélgetés moderálója Tompa Mária szerkesztő volt, aki a Szentkuthy-hagyatékot is gondozza.

A program a Nemzeti Kulturális Alap Szépirodalmi Szakkollégiuma támogatásával valósult meg, s az „*Örök közelség*” (a huszadik századi innovatív prózai hagyományokat tárgyaló rendhagyó irodalomórák keretében) a gimnazistákat is közelebb kívánta hozni örökségéhez. Szentkuthy problémafelvetése, történelemszemlélete egyetemes érvényű, általános erkölcsi problémák foglalkoztatták, a végső kérdéseket vetette föl.

Szentkuthy rajza: Éva és a párkák

A műfordítóként (*Gulliver utazásai*, *Twist Olivér*, *Ulysses*) szintén jelentős író a társművészetek (zene, építészet, festészet, filozófia, vallástörténet, történelem és mitológia) mellett a matema-

tika, a csillagászat és más természettudományok is megihlették, a klasszikus műveltségen túl a legmodernebb technika is érdekelte.

A „*Szentkuthy 100*”, Hegyi Katalin irodalomtörténész előadás-sorozata Bonyhád, Tamási, Tolna és Szekszárd gimnáziumaiból szerzett új, ifjú híveket. Kossuth-díja ellenére a betagozódhatatlan nagysága miatt is mellőzött író (bár sokat utazott, de nem hagyta el az országot) tavaly, születésének 100. évfordulóján került ismét a figyelem középpontjába. (A Petőfi Irodalmi Múzeum emlékkiállítást rendezett tiszteletére, a Múzeumok Éjszakáján divatbemutatóval tisztelgett az író építészetet, képzőművészetet és a divatot egyenrangúnak hirdető szenzibilis intellektusa előtt.)

Hegyi Katalin „a magyar irodalom legkülönösebb alkotásával”, a *PRAE*-vel

Hegyi Katalin, a Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársának előadásai a *PRAE* című regény köré szerveződtek, nem feledve a középiskolai tanár Szentkuthy pedagógiai tehetségét sem. Szentkirályi Krisztina beszámolójából (az *erikanet* egységesített információs portál révén) tájékozódhatunk arról, hogy a kéziratgondozások és az írói hagyatékok kezelésének szemléleti vonatkozásaira és a

műhelytitkokra egyaránt kitérő előadások Szentkuthy extravagáns személyiségét, értékelvű életvezetését is közel hozták a hallgatósághoz, míg „észrevétlenül kanyarodtak vissza a monumenális prózai kísérlethez, a mű-alkotás, a rákészülődés folyamatábráját lekottázó regényhez, a *PRAE*-hez, mely a magyar irodalom legkülönösebb alkotása” – a kortárs Hamvas Béla szerint „a magyar nyelvben a legmesszebbre ment”.

HAJDÚBÖSZÖRMÉNY

Egy barátság dokumentumai – Szentkuthy Miklós és Kordás Ferenc levelezéséből címmel Tarczy Péter újságíró, művészeti író új kötetében, a hajdúböszörményi vonatkozású portrékat, interjúkat, emlékeztetéseket közreadó *Vendégkönyvben*, a *Szabadhajdúban* 1999-ben megjelent közleményét is olvassuk.

Kordás Ferenc élete utolsó két évtizedét Hajdúböszörményben élte le, ott is halt meg 82 éves korában. A műfordító és nyelvtanár első tanítómestere Veres Péter író volt. „A debreceni Református Kollégium elvégzése után hét évig Brazíliában tanított egy magyar iskolában. São Paulóban két verseskötete jelent meg és számtalan cikke, beszámolója, tanulmánya a dél-amerikai és a hazai sajtóban az ott élő magyarság kivándorlásáról, letelepedéséről, szétszóródásáról, emberfeletti küzdelméről, nyelvi-etnikai beolvadásáról. Amikor Magyarország hadat üzent Brazíliának, haza kellett jönnie. Itthon részt vett az ellenállási mozgalomban, de a szovjet fogságot így sem kerülhette el.” Szabadulása után portugál- és spanyoltanár, szakfordító volt, megírta a brazil és portugál irodalom történetét, szótárakat készített, *Brazil pálmák* címen száz, saját maga fordította verset tartalmazó antológiát adott ki. Böszörményi éveiben a mítoszok és vallások felé fordult.

„Szentkuthy Miklóshoz 1985. szeptember 21-én írta első levelét, aminek apropóját a *Véres Szamárról* írt recenziója adta. Erre október 3-án válaszolt az író. Személyesen soha nem találkoztak. A levelezés nem zárult le Szentkuthy 1988-as halálával. Kordás folytatta azt az író özvegyével és hagyatékának gondozójával, Tompa Máriával.”

Kordás Ferenc munka közben, hajdúböszörményi otthonában

(Fotó: Juhász László)

Forrás: *Tarczy Péter: Vendégkönyv*

A fellelt 65 levélből Tarczy Péter ebben a kötetben az első négyet teszi közé. A két író teljes levelezése Mező Tibor honlapján (www.harmoniakert.hu) olvasható, Tompa Mária utószavával.

PRAE.HU általános művészeti portál

Metafora-kincstárnok és eleváció-magiszter címmel olvasható a debreceni Arany Lajos Holló László-díjas művészeti író *PRAE.HU* általános művészeti

portál körkérdésére adott, Szentkuthy-idézettel kezdett válasza: „...a metafora és hasonlat legdrágább kincsem...”

Amikor először találkozott *Az emberi szó jelene és jövője* című esszéjével (az 1985-ös *Műzsák testamentuma* tanulmánykötetben), amelyből a citátum való, az életművet és hagyatékgondozást számos írásában, interjúbán népszerűsítő Arany Lajos azóta e vallomás fényében lapozza a *Szent Orpheust* és a *Prae-t* ugyanúgy, mint az „önarc-kép álarcokban” sorozatát és „a történelmi regényekként is olvasható, kíméletlenül őszinte emberlény-elemzéseit”.

Arany Lajos hozzájárulásával emelek ki alább néhány gondolatot a válaszból:

„Szentkuthy szerintem nyelvművészek a legnagyobb. Ezzel minden mást is elmondtam, főleg, ha az ő egyik igen tömör definíciójára tekintek, a *Fekete reneszánsz* egyik mondatára: „Gondolkodás: nyelv.”

Azt kérdezi Szent Orpheus a breviárium *Kanonizált kétségbeesés* (1974) című fejezetében, hogy frivol dolog-e a szavak játéka. Válasza: „Nem. Épp ellenkezőleg: költői és tudományos világlelés és világleltározás.”

(...) Szentkuthy Miklós – a világ valóságát szavakkal átölelő –, mint Goethe, „egyebet sem írt” önéletrajznál. Műve életéből épített gondolatdóm: óriás méretű és minőségű önvallomás, s olvasható naplófolyamként, akár „blog”-ként... Mint mondja, megint csak Goethével, „nincs szebb és több számomra, mint egy kis világ édes kalikája”.

Onnan és ott – Németh László szavával: „gondolkozódájában” ülvé – komponálja művébe a nagyvilágot ez a sasszemű megfigyelő, a valóságot mérnöki-matematikai pontossággal és érzékeny lelki felvevőműszerrel mérő krónikás, „asztkézis” és „orgia”, éterikusság és gyomorpróbaló naturalia szintetizátora, a mikrokozmoszt, az élőlények, főleg az

ember teljes biologikumát s az univerzumot egyaránt röntgentekintettel vizslató, metafizikai igényű mesélő realista.

(...) Életnedv nélküli, sötét kategóriákat ledöntögető. Sokműfajú, egyszerűsmind műfaji gátak (...) rombolója, a mindenféle életidegen skatulyából kilépni, kitörni – azaz élni – segítő, korlátlan szenvedélyű lélek, „tüzes szívkokó”.

E tulajdonságaival s áhítatos, örökimás élethítével, szépségimádatával, az „égi víziót” és „a legprózaibb földi józan-ságot” az ihletben villámgyorsan váltani s e váltást nyomban kifejezésre juttatni képes beszédmodorával (...) kacagtató, kaján humorával, szarkazmusával elevációs hatást gyakorol a sorai között elmélyedő műbefogadóra.

Hogy hol a helye az irodalmunkban? (...) Talán okosabban tesszük, ha inkább kérdezzünk, költői kérdéseket téve fel.

Hol a helye annak az írónak, aki rég elaludt, de ma is él, mert mindig lehet rá számítani? Aki a régmúltat jelenként élte magáévá és írta a jövőnek? Aki az emberi kapcsolatok, a férfi-nő viszony – az erotika – ezerféleségét, ezeregyéjszakáját írta, katalógusát készítette el? Hol a helye az élet mindennapjait, a világot betérítő kendőzések leleplező szókimondójának? Aki már életében legyőzte a halált,

az időt? Hol a helye annak, akivel bármikor kommunikálhatunk? Hol a helye annak, aki mindig felel nekünk? Akinek szavaira, mondataira, olykor spontán-nak, könnyed kézzel odavetettnek látszó, valójában minden ízében magasrendű művészettel felépített, gondos nyelvi megalkotottságú mondatkatedrálisaira, magisztrális, nagyművészeti világközelítéseire reflektálnunk kell?

(...) Egyébként magyar és világirodalmi helyének együttes kijelölését illetően elég Szerb Antal *Prae*-t üdvözölő kritikájának két mondatát idézni (*Erdélyi Helikon*, 1934) – (...) benne a lényeg:

„Az európai szellem legmagasabb gondolatcsúcsait járja be könnyedén, játékosan, ironikusan és hasonlíthatatlanul egyéni módon. Magyar kultúránk egyik nagy dokumentuma lesz, hogy ezt a könyvet magyarul írták.”

A „gondolkozda” utóélete

*Arany Lajos
Szentkuthy Miklós
karosszékeiben.*

*A Tompa Máriánál tett
látogatás e képzőművészeti
emléke Turcsányi Béla
olajfestménye*

TÍZEZER SZÓ.

Újra DEBRECEN: Lícium Médiaportál

S újra Arany Lajos. A *Lícium Médiaportál*on (www.licum.hu) még az elmúlt évben adta közre egyedülálló (s biztosan állítható: önálló füves könyvbe kívánczó gyűjtését *Tízezer szó Szentkuthy gondolkozdájából* címmel).

„Szentkuthy, a gondolkozdájában ülő, akarata ellenére is testvére a földön hadakozóknak, ahogy az ekének is rokona a felhő egy új vetésben” – idézi Németh

László 1936-os elemző bírálata szemléletes, lényeglátó képét, társítva azt Fekete J. József véleményével, mely szerint az életmű „a szakadatlan önvizsgálatok eredményeként létrejövő vallomásként” is értelmezhető.

A *Lícium Médiaport* alon közreadott gondolatgyűjtemény összeállítója, szerkesztője több mint tíz évvel ezelőtt írt a Szentkuthy-műről újságcikket a következő címmel: *Találomra is felütheted. S hozzáteszi: egyet sem kell érteni mindig vele.* „Empirikus és alkotói én tekintetében egyaránt próteuszi lényé vitára hív, vitára ösztökél, olykor vitára ingerel...”

Azért is, mert történelmi és mítoszalakok szerepét próbálgatja, másutt nőlélekbe költözik, s „persze, mindig úgy rejtőzik az álarcok mögé, hogy közben kettős arckép élményében részesít. Eképp a Breviárium egésze rejtett önarc képek sora.”

*A breviárium
töredékben
maradt
V. kötete*

A szerkesztő úgy véli: Szentkuthy valamilyen formában mindig kommunikál velünk – reflektálnunk kell „mondatkatedrálisaira.” A regénymondatok közül igen sok már önmagában is aforizma. Viszont arra is figyelmeztet, hogy az „elképesztő gondossággal megalkotott szövegszöttekből önkényesen kiragadott mondatok sohasem pótolhatják az egész élményét”.

A szerkesztő ezért egy fajta evokációs kísérletnek szánja az idézetgyűjteményt, „ám végeredményben nem lehet egyéb, mint vágykeltő előjáték az olvasáshoz, játék, még ha némi tematikus rendet tartunk is benne.”

A vallomásos, aforisztikus mondatokból kötött tematikus idézetcsokor az író születése (1908. június 2.) 100. évfordulóját köszöntötte. Mindegyik citátum az ötkötetes *Szent Orpheus breviáriuma* tíz részének valamelyikéből való.

Míg egyszer talán kötetben is megjelenik, ajánlom ízelgetésre (vagy ismerkedéshez) Arany Lajos gyűjtését a következő internetes oldalon:

*www.licium.hu (Tízezer szó
Szentkuthy gondolkodájából)*

Szentkuthy Miklós a Szépségről, Igazságról és Morálról

„A szépség nem probléma: hiszen minden szép; a szépség evidencia, mindenütt jelenlévő, akcicens és szubstancia megkülönböztetése itt haszontalan; a világ szép, és ezzel kész. Az igazság sem probléma: hiszen amilyen ordenaré köz-maskara a szépség, éppoly ordenaré módon evidens az igazság lehetetlensége. Ha tehát a szépség nem más, mint a valóság valóság-párja, a létezésből a létezés-vonások egyszerű tudatosítása, elvonása vagy aláhúzása, [...] – az igazság meg nonszensz, melyről beszélni is abszurditás, maga a klasszikus nem-létezés, tiszta sehol és tiszta soha: akkor se egyikre, se másikra egy pillanatot se veszttegessünk. Egy a konkrétum, a többi mind flatus vocis: a boldogságát akaró ember. [...] a legrettenetesebb az, hogy noha a szépség platitude, az igazság nonszensz, s csak a morál, a Bárány jósága az egyetlen valami: mindig sokkal több művészetünk és filozófiánk lesz, mint morálunk.” (*Fekete Reneszánsz*; 257–8.)

PAPP IBOLYA

Sorsvonalak

Sokak közt
a szemcsés forgatagban,
öltönyök, gyöngyök közé
már nem érkezem
szétosztani magam.
Nagy úr e kies terep,
nem osztozom,
kívüle, rendre,
a magamévá foszlom,
magányra kíváncsin,
hogy később elindulhassak
túlterpeszkedni rajta,
bármerre, minden
határtól szabadon.

Messziről nyíló
sorsvonalak a mostban,
hogy összefutnak,
lassan lehet csak
érteni, miért,
miközben minden
kissé egyedi,
miért tudjuk egymást.
Nincs új az ég alatt,
lassan lehet csak
érteni, miért, ha
hiába más a kor,
mi mégis,
alig vagyunk másként.

Az intimitást egy
különös mágneses
térerőbe tolja valami,
ahogy közeledünk,
kezd rezegni
történeink
testből indult szilárd máza,
már egy laza
terelő gesztus is elég,

hogy együtt
kapaszkodjunk újra,
most, itt is, mindennek múlva,
a földi világ
kicsorbult peremén.

Mire a vágynak
fölkent mosollyal
mögéje nézünk,
marad az egymásba
csúszott szavak
kusza zavara, forr
a kölcsönösen kevés.
Pillanatnyi szünet ez csak itt,
miközben tapogatni
kezdjük zsebeinkben
a kulcsokat, ágyainkban
aluszunk rá valamit,
és a holnapi utunkon
már szertejárunk.

Lépteink ütemén
legfőljebb egy parány
hangulat, hogy mégis,
kell a kevés.
Ha köd, s más enyhe
súly lézeng is vállunkon,
lassan érteni lehet,
miért örül esőt az ég, s kezd
csírázni újra vágyunk.
Ledőlt oszlop lesz majd ez is,
és én csak ámulok, hogy
a dolgokról a gondolatok
mily könnyedén
lebbentik most a fátylat.

Ibolya

Szekszárd, 2008. február

VITÉZ FERENC

... miért örül esőt az ég?

Hogy mégis kell a kevés, csupán
a boldogsághoz, mert a hiányt éppen
ez a kevés tölti ki. Szemrebbenés talán,
semmi több, és olyan jó látni! Hogy felszállt
a köd. És a léptek mégis – ahogy itt maradt az ég is
a földön – lebegnek a harmatban. Ütemük nincs,
boldog öntudatlan lélegeznek a füvek; már nem tudom,
hol érek véget én, s mi lassú táncra kél a rét
szelén, te vagy-e vagy a vágy, sírás-e a szertepergő
könny, vagy csöppje még a gyönyörnek...
S a pára nem adja meg magát a napnak –
hiába oly gyötörtek az érintés tövében remegő
álmok, lehetünk csengettyűszóra változik, a fákra ül,
az ágra, két virágbomlás közé.
Hogy „miért örül esőt az ég...” – ha érted, nem másért,
csak értem, hogy mégis kell a kevés:
talán csak a boldogsághoz, mint levél az ághoz,
s a párákonnyeket kibomló virághoz öntözé a rég
elfelejtett vallomás a ködben. Lassan tisztul benne
arcom, mint egy hosszú, boldog éj, mint a köldöködben
az ösztön, hogy élj.

Feri

KÉMERI ZOLTÁN

Találtam Én...

Találtam Én
egy szebb világot,
mikor megfogtam
a kezéd.

Az úton a göröngyök is
kisimultak...
mikor sétálni
indultam Veled.

Zoltán

VITÉZ FERENC

(...)

Homlokomra teszem
tenyerem, hallgatom
benne kedvesen
áradó mosolyod,
mi átkísér már az életen.

Hoztam egy darab földet
az útról, s mint kútra
jár a szomjas lélek,
tapogatom zsebemben.
Por lett az élet, s poraimban
majd ezüst görönggyé
válók Véled.

Feri

VIRTUS–RITMUS

(Brúgós Zenóbia festményéhez)

... vajon mi van az angyalok szárnyaiban, amikor maguk alá ölelik a virágok sóhaját; tehát hogy mi van a virágok sóhajában, amikor kilehelik szirmaikból az éjszakát; azaz mi van az éjszakában, amikor összegyűjti az álmaimat – és nem tud róla, hogy miért álmodom ezt vagy azt (mondjuk, egy szakadékot, egy tavaszt és ölet, a húsba csipkedő madarat) –; s merthogy magam sem tudom, miért álmodom, mily ösztön sóhajt bennem, s akarna válni dallá, hiába keresném az éjszakát virágban, az angyalt szíromban, angyalszárnyakban sem tudnék visszaváltozni végül önmagammá...

Brúgós Zenóbia képei 2008. december elejétől 2009. március 31-éig voltak láthatók a Magyarországi Volksbank Zrt. debreceni, Kálvin téri fiókjának Lycium Galériájában.

A VOLKSBANK Galériahálózat közelmúltbeli kiállításairól

*Körtvélyesi László
fotókiállítását a pécsi
fiókgaléria mutatta be*

*Sinkó István
Megtalált képek című
tárlata Budapesten,
a Törökvész utcai
galériában volt látható*

*Zsadányi Zsolt
a nyíregyházi
Volksbank-galéria
vendége volt*

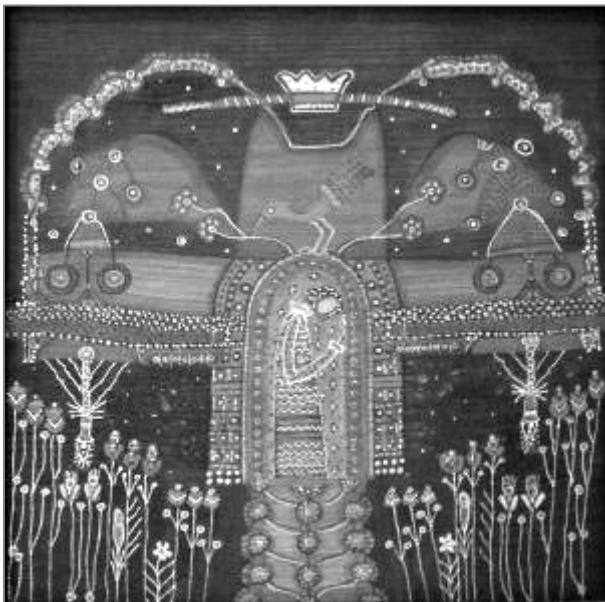

*„Cherchez la femme!”
Harangozó Ilona
a békéscsabai fiókgalé-
riában mutatkozott be*

KALMÁRNÉ HORÓCZI MARGIT: ÖRÖM

Egy festmény (utó)élete

Kalmárné Horóczy Margit kecskeméti képzőművész kiállítását februárban nyitottam meg a Debreceni Mű-Terem Galériában. Két ajándékot is kaptam: a művek maradandó élménye mellett az itt látható, 20x20 cm-es *Öröm* című, 2008-ban készült képet – a művész levélben köszönte meg újra a méltatást, azt a meglepetést üzenve még a sorokban, hogy az *Örömet* nekem hagyja itt, Debrecenben. A festmény azóta két kislányunk álmát is őrzi a fejek felett, és esténként mindig újabb meséket mond a világról. Mert a kis képben benne van a Minden. (Íme az egyik mese, ami az *Örömből* született – és a *Bánatból*, hiszen a képnek akár az utóbbi címet is adhattuk volna.)

A TAVIRÓZSA ÉNEKE

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy leány. Úgy hívták, hogy Rozália. Ő volt a tavak tündére, neki kellett vigyázni a tavirózsák nyílására. A szerelmes pásztorok és a szegény leányok, de még a hegyek királyai és az erdők hercegnői is előtte fogadtak örök hűséget egymásnak. Mindegyik boldog párról elnevezett egy tavirózsát, naphosszat gyönyörködött bennük, de a rózsák csak addig virágoztak a víz tetején, amíg szerették egymást az emberek.

A tündér mindig nagyon szomorú lett, amikor elhervadt egy tavirózsa, mert a virágok hervadásából tudta, hogy megbántották egymást, és nem bocsátottak meg a másinak azok, akik pedig a szerelmükre tőle kérték az áldást. Amikor elhervadt egy rózsza, a tündér is veszített a színéből, és egyre halványabb lett, a szomorúsága pedig olyan magasra nőtt, mint az ég.

Az egyik reggelre már csak egyetlen rózsza maradt a gyönyörű, vízi virágmezőből. Azt leszakította, a kebelébe rejtette, a virágot a szíve táplálta a tó vize helyett, és elhatározta, hogy erre az utolsó tavirózsára a szeme fényénél is jobban fog vigyázni.

A tavak tündére, Rozália, tudta, hogy az ő hatalma is csak addig tart, amíg virágznak a tavirózsák a vízen. Ez az utolsó rózsza tartotta őt életben, amit a kebelébe, a szíve fölé rejtett. Már csak arra volt ereje, hogy átsétáljon a tóparti mezőn, amelynek a szélén egy olyan magas fa nőtt, amelynek a teteje felért egészen a napig. Ez a nap volt a világ koronája, és egyik oldalon az öröm, a másik oldalon a bánat virágai nőttek fel a fa ágaiból. A fa tetején pedig mindig örömmé változott a bánat, amikor odaszállt az ágai közé egy kék rigómadár.

Rozália észrevett a fa oldalán egy ajtót, és belépett a fa törzsébe. Ott éppen csak annyi hely volt, hogy elférjen benne. Amikor a madár szállt a fára, és megtudta, hogy benne lakik a szomorú tündér, ez után mindig bekopogott hozzá, majd énekelni kezdett. A fa ágain csilingeltek a rigó énekéhez a levelek és a virágok, az egyik oldal mély kongása gyönyörű nevetéssé változott a másik oldalon.

Ez a kék színű csodamadár, ez a rigómadár, mindig elénekelte a tavak tündérének, hogy mi történik a világban. Az éneke beköltözött Rozália szívébe, aki úgy érezte, hogy a fa belsejében ilyenkor ott van az egész világ, és felkúszott az ének egészen a hatalmas fa napkoronájáig.

Rozália az olyan éneket szerette a legjobban hallani, amelyben a madár az emberek örömét hozta el neki, és ilyenkor a kebelébe rejtett tavirózsa a szívével együtt dobogott. Az örömtől gyöngyözni kezdtek a szirmai, és a tavak tündére azt látta a gyöngyökben, hogy a tó vízén, amit el kellett hagynia, apró tavirózsabimbók jelennek meg. De amikor a madár elhallgatott, akkor a bimbók visszabújtak a víz alá, mert még igen gyöngécskék voltak.

Az egyik hajnalon, amikor újra megjelent a két rigómadár, Rozália izgatott lett, már várta, hogy felzendül az ének – de a madár most hallgatott.

– Nem hoztam éneket neked – mondta a madár. – Az emberek a világban már nem éreznek semmit. Sem örömet, sem bánatot.

A tavak tündérének eszébe jutott, hogy régen, amikor még kistündér volt, járt nála egy fiú és egy lány, akik megtanították egy énekre. Ők még mindig szerették egymást, az ő tavirózsájukat rejtette a szíve fölé, amikor beköltözött a fába. Azért vigyázott rá ennyire, nehogy ennek a virágnak baja essék.

– Hátha az én rózsám tudna énekelni! – mondta a tündér a kék rigómadárnak, aki ebben a csöndben már kezdte egészen elveszíteni a kék színét. – Tanuld meg az én rózsám énekét, és ha visszaszállsz a világba, ezt énekelj el te is mindenkinek! Tanítsd meg az embereket a tavirózsa énekére!

A rózsza ekkor kinyílt a tündér kebeléből, és énekelni kezdett.

Akinek már öröm sincsen
a szívében s tenyerében,
szomorkodik a Jóisten
a jászolban és az égben.

Reménységünk szétterítsed
haragodra, bánatodra!
És a lelkedet merítsd meg
kegyelemben hajnalodva!

Küldj egy mosolyt minden reggel
a boldogság madarának,
s vigyázz reá szeretettel,
nőjön fénye a virágnak!

Gyönyörű volt a tavirózsa éneke, olyan szép, hogy a tündérnek és a madárnak is megjelent egy-egy könnycsepp a szemében. Elszállott a világba a kék rigómadár, és mindenütt ezt énekelte ő is.

Odaszállt minden ablakba, a kertekbe, a mezők fölé, ahol az emberek dolgoztak, elment a családokhoz, amikor vacsorázni kezdtek, odaszállt a templomok tornyára, beleénekel az imádkozásba, megjelent az ágyak fölött, amikor az emberek aludni tértek, és az ő énekét álmodták mindenütt.

Egyik reggel egy leány kezdte dúdolgatni, hogy: *„Reménységünk szétterítsed, haragodra, bánatodra...”*, másik reggel egy fiú válaszolt neki, hogy: *„És a lelkedet merítsd meg kegyelemben hajnalodva!”*

Amikor egy haragos ember rosszat akart tenni, észre sem vette, hogy meglefedkezett a rosszról, mert ott csengett a fülében a madár hajnali éneke, hogy: *„Küldj egy mosolyt minden reggel a boldogság madarának...”*, és amikor egy asszony veszekedni akart a férjével, hirtelen elcsendesült, megölelte az embert, mert hallotta a tavirózsa üzenetét, hogy: *„vigyázz reá szeretettel, nőjön fénye a virágnak!”*

Ettől kezdve a kék rigómadár egyre gyakrabban jelent meg a fa ágai között, amelynek a tetején mind fényesebben világított a napkorona. És amikor Rozália, a tavak tündére, a kebelében őrzött tavirózsa szirmaiba nézett, ott azt látta, hogy a tó vizén sok-sok kis rózsa nyílt ki, lassan már virágba borult az egész tó, és a tündér ereje is visszatért.

– Köszönöm neked, kék rigómadár, és köszönöm neked, tavirózsa! Köszönöm nektek – gondolt, arra a fiúra és lányra, akik először jártak nála –, hogy megtanítottátok ezt az éneket!

A tündér visszament a tóhoz, és innentől kezdve csak akkor adta áldását a szerelmes pásztorokra és a szegény leányokra, de még a hegyek királyaira és az erdők hercegnőire is, ha a tavirózsákkal együtt énekeltek el neki ezt a gyönyörű dalt, és megígérték neki, hogy soha nem fogják elfelejteni az éneket, de még a gyerekeiknek is megtanítják.

Hamuban sült pogácsa
(márciusban és áprilisban A kiskondás
kézműves bábkészítő foglalkozással
párhuzamosan kínálták a dramatikus
játsszínházi előadást a Játsszínházban)

Andersen-mesék – a nagy sikerű őszi bemutatót (és a bérletes sorozatot)
követően családi előadásokon tavasszal is műsorra tűzték A császár új ruhája
és A rút kiskacsa történetét egybeszővő előadást

A három
kismalac
és a farkas

– a Vojtina
örökzöld
darabja máig
telt házakat
jelent a családi
előadásokon

Jelenet

*A kiscigányok
című előadásból*

*A meseátírat ko-
moly erkölcsi tar-
talmakat is érint;
a felnőtt közönség
számára is tarto-
gat üzenetet*

Síppal, dobbal, nádi
hegedűvel

– „muzsikáltató
családi hétvégén”
a Játsszínházban

Suttogó füzesek

– a felvétel
a szombathelyi
Mesebólt Bábszín-
ház vendégjátékán
készült; a társulat
március 2–3-án
lépett fel a Vojtina
Bábszínházban

Vitéz Kukoricza János históriája

– a bérletes és családi előadásokat
március 12–22. között is műsorra tűzte
a Vojtina Bábszínház társulata

Fotók:
VOJTINA BÁBSZÍNHÁZ

Papírszínház tegnap és ma

Kiállítás az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet Bábgyűjteményéből
(2009. március 5. és április 26. között)

Az idei évad minden kiállítására a játékok, a bábok, a színház terében megjelenő „tárgyak” titkait kutatja. A márciusban megnyílt tárlat a papírszínházak titkait tárja fel.

Törékenyek, sérülékenyek a művek, hiszen papír az alapanyaguk, mégis időtálló, nagy utat megtett kincsek.

A tárlaton szereplő darabokat az OSZMI bábgyűjteményéből hozta el Debrecenbe Papp Eszter bábtörténész.

Anna lányom (a nagyobbik, márciusban volt öt éves) tavaly novembertől rajzol könyveket: sorozatokat, történetben gondolkodva. Leül az ágyra, diktálni kezdi meséjét – rajzlaponként. Egy-egy történet 3–5 lapból áll, azt mondja, azért ilyen rövid, hogy ne száradjon ki a szánk. Kettőt közlök most (a másodiknál előbb a történetet diktálta a fülésetti rendelőben várakozva, utána rajzolta meg otthon), és egy-egy rajzot is bemutatok. (Jelenleg festő és író szeretne lenni, s Kata, hároméves kishúga is elkezdte a mesekönyvek rajzolását. Egyelőre nem félünk a fogalmazási nehézségektől...)

A nyuszi és a gomba

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy gomba. A pöttyei szép színesek voltak.

Elkezdett esni az eső. Arra szaladt egy nyuszi, be akart menni a gomba alá, nehogy megázzon az esőben.

Arra szaladt egy törpe. Mondta a nyuszinak:

– Mit csinálsz ott, a gomba előtt?

A nyuszi így felelt:

– Beszélgetünk a gombával – és színpadiasan a gomba elé húzta magát.

A törpe és a nyuszi azt mondták, hogy be szeretnének menni a gomba alá.

A gomba beleegyezett, és mind a ketten aláhúzódtak, hogy ne fázzanak meg az esőben.

A szivárvány és a virág

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy gyönyörű mező. Szép zöld volt, abban éledgett egy szivárvány. Szépek voltak a színei: volt lila, sárga, rózsaszín, zöld, kék, piros.

Arra sétált egy virág. Azt kérdezte a szivárvány, hogy melyik a szebb: a szivárvány vagy a virág.

A virág kék volt és narancssárga.

A szivárvány is elmondta a színeit, és elkezdtek veszekedni, hogy ki a szebb.

Ekkor arra ment egy mókus. Azt mondta a mókus:

– Mind a ketten szépek vagytok, csak mindenki menjen vissza a helyére. A virág a mezőre, a szivárvány az égből.

Így is volt, azóta boldogan élnek.

*A Debreceni Grafikusművészek
Ajtói Dürer Egyesületének kiállítását
a Biblia éve és a Kollégium
alapításának 470. évfordulója
alkalmából rendezték meg
a Református Kollégium Oratórium
melletti Csokonai Szobájában*

Fotók: VARGA JÓZSEF

Komiszár János festménykiállítása a debreceni laktanyában

A Bocskai-dandár Kossuth laktanyájában március végéig fenn állt Komiszár-kiállítás a 2009-es *Európai év a Kreativitás és Innováció jegyében* elnevezésű rendezvénysorozat nyitó állomása volt, a tárlatot dr. Böröndi Gábor dandártábornok, parancsnok nyitotta meg.

A Holló László-díjas festőművész is szót kapott, aki elmondta: bár nem itt született, munkássága korszakai Debrecenben teljesedtek ki. Kétéves Kossuth laktanyabeli szolgálatát felidézve jegyezte meg: nagy öröm számára, hogy most alkotóként térhetett ide vissza.

Alkotók és alkotásaik a 18. Hajdú-Bihar Megyei Tavaszi Tárlatról
(Medgyessy Ferenc Emlékmúzeum Kortárs Galéria, március 15. – április 11.)

Fátyol Zoltán festőművész és
az *Oltár a fának* című munka

Balra lent:
Varga József grafikusbíró
A matematikus című hidegtű
rézkarcával;

jobbra lent:
Durucskó Zsolt „Am” II.
című vegyes technikájú
művével

Fotók: VARGA JÓZSEF
(a fotográfus)

A XVIII. Tavaszi Tárlat díjazott művészei:

Kádár József (Debrecen fődíja); *Szilágyi Imre* (Oktatási és Kulturális Minisztérium díja); *Burai István* (debreceni önkormányzat díja); *Fehér Csaba* (megyei önkormányzat díja); *Bíró Eszter* (Főnix rendezvényszervező díja); *Sulyok Géza* (MAOE-díj); *Török Anikó* (Debreceni Vagyonkezelő Zrt. díja); *Bogdándy György* (Blondex Művészellátó díja).

*Zsúfolásig
megtelt
a Medgyessy
Ferenc
Emlékmúzeum
Kortárs
Galériája
a Debreceni
Tavaszi
Fesztivál és
Tavaszi Tárlat
március 15-ei
megnyitóján*

Fotó: ANDICS
ÁRPÁD

KATONADOLOG bihari katonatörténetek I.

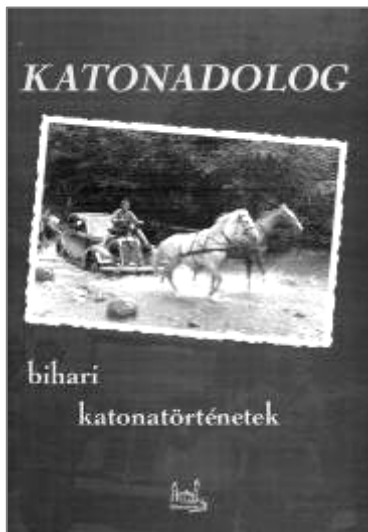
Könyvbemutató a Méliusz Központban

A múlt év tavaszán, a 10. Debreceni Simonyi Napok katonai és civil hagyományőrző rendezvénysorozat alkalmából hirdették meg a szervezők a katonatörténetek megírására hívó pályázatot. A díjazott és a zsűri által megjelölésre alkalmasnak tartott művekből összeállított antológia bemutatóját az idei pályázati kiírással egy időben, április 2-án tartották meg a Méliusz Központban (mely a megyei önkormányzattal együtt támogatta a kiadást).

A 100 oldalon mintegy 20 szerző 40 írása olvasható, különböző műfajokban, a memoártól – az anekdotán és rímes feldolgozásokon keresztül – a tárcáig és nem egyszer szociográfiai hitelességű novelláig.

A hatvanas–nyolcvanas évek történetei mellett olvashatunk a világháborús emlékekből is, melyeket archív fotók színesítenek. Sok esetben már csak a hozzátartozók tudták megidézni apáik áldozatát, de tollat ragadtak a hivatásos és sorállományban szolgálatot teljesítők is, az emlékezetben többnyire a humoros jegyeket őrizve meg.

A kötetet (egyúttal a pályázatot s magát a Simonyi-napokat is) gondozó dr. Papp Gyula nyugalmazott állományú ezredes ajánlásában a hősiességet és a helytállást, a nemes emberi értékeket hangsúlyozta.

A 2008-ban elkezdődött Megyejárás során Hajdú-Bihar megye települései (falvai és városai) mutatkoznak be a Méliusz Központban, Debrecenbe hozva saját értékeiket: a népművészettől kezdve, a kulturális és művészeti csoportokon és tehetséges ifjak produkcióin át, a gasztronómiáig. Az idei első színeket Földesről kaptuk, még január végén (erről a *Néző • Pont* előző kötetében számoltam be), február 13-ától Vámspércs, a hó végétől Hajdúsámson, március közepén Nádudvar volt a Méliusz vendége. Pontosabban: a házigazda szerepét mindig az ide utazók vállalják.

Vámspércs. A vámspércsiek már az udvaron forralt borral és fánkkal fogadták a vendégeket, farsangi eseményként volt részünk a kiszebáb égetésben, majd Ménes Andrea, Vámspércs polgármesterének köszöntője után a diákok és a felnőttek szórakoztatták a résztvevőket. A műsorban szerepelt: Somogyi László Gábor (szavalt), Szabó Réka (népdal), Hajdú Fruzsina (zongora), Kovács Zsófia és Tanka Ákos (gitár), Medgyesi Rebeka (mese), a Mátyás király Általános és Alapfokú Művészeti Iskola énekkara és tánctagozata (vezényelt: Ráczné Strummer Ibolya), a mazsorett csoport, Kálmán Krisztina, Kálmán Zsolt, Zákány István (néptánc) és a vámspércsi népdalkör. A kiállításokon láttuk a településről elszármazott művészek s a Vámspércsen élő alkotók munkát, a kézimunka és a tűzzománc szakör összeállítását és kézműves tárgyakat. A város a helyi ízeket a hagyományos disznótörös kóstolóba sűrítette.

Hajdúsámson. A rendezvényt Andó Lászlóné, Hajdúsámson polgármestere nyitotta meg, a városból hozott kulturális műsorban a Muskáti Népdalkör, a II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény tanulói, valamint az Eszterlánc Óvoda kicsinyei léptek fel. Kiállítások ezúttal is várták az érdek-

lódőket: Posta József festményei, az Öltögetők Klubja kézimunkái, bemutatták a település hírességeit, a helytörténeti dokumentumokat, és a Hajdúsámsoni Vadásztársaságot. A gasztronómiai részben a menü a következő ételeket foglalta magába: sámsoni lakodalmas töltött káposzta, hagyományos édes- és sós sütemények, vadételek, sámsoni szikvíz, ásványvíz. Az esemény kísérő rendezvényeként kézműves játszóházat alakítottak ki az emeleti kerengőben.

Nádudvar. Beke Imre, Nádudvar polgármestere az Ady Endre Általános Művelődési Központ Alapfokú Művészeti Iskola tanárai és növendékei, a művelődési központ művészeti csoportjai, a Kéknefelejcs Citeraegyüttes és a Kövy Sándor Általános Iskola tanulói produkcióit ajánlotta a résztvevők figyelmébe. Kiállítás nyílt *Nádudvar élő népművészete* címmel (Fazekas Lajos, fazekas, népi iparművész, a Népművészet Mestere tárlatvezetésével); a mesterségek bemutatóján az Ady Endre Általános Művelődési Központ Népi Kismesterségek Szolgáltató Mesterségek Szakiskolájának bőrműves, fafaragó, fazekas, kosárkötő, nemezkészítő, szövő műhelyei vettek részt (a szakiskola játszóházat is működtetett), s kóstolót adtak Nádudvar ízeiből.

*Fellépés előtt (balra);
lent: dr. Cs. Tóth János igazgató köszönti
a vendégeket és vendéglátókat*
Fotók: MÉLIUSZ KÖZPONT

„ZSINDELÝ VAN A HÁZTETŐN!” – PAJZÁN FESZTIVÁL NAGYKEREKIBEN

(pályázati felhívás)

A Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központ a Vásári & Vásári Produkció szervezésében rendezi meg a „Zsindely van a háztetőn!” című Pajzán népi hagyományok I. nemzetközi fesztiválját, folk-, bor-, és népi étkek ünnepét a Nagykereki Bocskai Várkastélyban 2009. augusztus 13–16. között.

A fesztivál rendezőjének célja, hogy a rendezvény közönsége a versenyzők és meghívott előadók remekbe szabott produkcióin keresztül megélhesse a szerelem, a pajzán humor, a zene, a tánc és a bor felszabadító és összekovácsoló erejét; az arra érdemes produkciók a nagytekintélyű zsűri döntése alapján komoly díjazásban részesüljenek, illetve azokat rögzítsék és kiadják, más fesztiválokhoz kiajánlják.

A fesztivál rendezője három kategóriában várja pajzán témájú műsorral magyar nyelverterületről – akár profi, akár amatőr – előadók, énekesek, mesemondók, vőfélyek, zenekarok, színjátszó csoportok, csepűrágók, bábosok, falusi színjátszók, alakoskodók stb. jelentkezését.

I. Szólista kategória (mesemondó, próza, vers, egyéni énekes) – a műsoridő maximum 10 perc. II. Zenekarok, énekes csoportok előadása – maximum 15 percben. III. Színházi társulatok, színjátszó csoportok, bábos csoportok (nemcsak kifejezetten népi műveket várnak, lehet vásári komédia is) – az előadás hossza maximum 20 perc (elő lehet adni egy-egy darab részletét is).

Az előadásokat szakemberek tekintik meg, értékelik a produkciót, s vonzó díjakat (magas összegű készpénz, magas tiszteletdíj fellépési meghívás) osztanak ki. A díjakról pontos információkat a www.pajzanunnep.hu, valamint a www.vasari.hu oldalakon lehet találni.

A zsűri tagjai: Kiss Ferenc népzeneész, zeneszerző (a zsűri elnöke), Agócs Gergely néprajzkutató, Főrhénci Gyula etnológus, Soltészky Tibor rendező, dramaturg.

A résztvevő csoportok az utazásukat maguk oldják meg. A szervezők minden csoportnak térítés nélkül étkezést, a távolabbról érkező együtteseknek – a lehetőségek mértékéig – szállást biztosítanak.

Nevezési díjak: egyéni: 1000 Ft/fellépő; csoportos: 5000 Ft/csoport. A nevezési díjat a jelentkezési lapon található számlaszámra kell utalni. A jelentkezési határidő: 2009. május 29. A jelentkezési lap a www.pajzanunnep.hu, a www.vasari.hu és a www.meliusz.hu honlapról tölthető le. A szervezők kérik, hogy a pályázók lehetőség szerint küldjenek a produkcióról fotókat, cd-t, dvd-t. A jelentkezési lapot és a bemutatkozó anyagot (ha van) a következő címre kell elküldeni:

Postán: Vásári & Vásári Kft., H-4130 Derecske, Köztársaság út 107. ; telefaxon: 36-54/410-609; e-mailben (szkennelve): jozsef@vasari.hu – vagy: Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központ, H-4001 Debrecen, Pf. 415. ; telefaxon: 36-52/502-471; e-mailben: mjpmk@mail.hbmk.hu

A jelentkezőknek érvényes e-mail címmel kell rendelkeznie, mert a kapcsolattartás elektronikus úton történik! A találkozóval kapcsolatban a 36-30/368-6615 telefon-, a 36-54/410-609 telefax számon és a jozsef@vasari.hu e-mail címen lehet érdeklődni.

A szervezők 2009. június 30-ig döntenek a jelentkezés elfogadásáról, s a résztvevő csoportokat részletesen tájékoztatják a találkozó további, részletes tudnivalóiról.

Hús kép – Turcsányi Ferenc festőművész tárlata a Méliusz Központban

Március 30-áig volt látható a Méliusz Központ első emeleti kerengő galériarészben a Kassán élő Turcsányi Ferenc képzőművész kiállítása. A művész első magyarországi bemutatkozásának anyagát dr. Cs. Tóth János, a Méliusz Juhász Péter Megyei

Könyvtár és Művelődési Központ igazgatója, művészeti író ajánlotta a közönségnek.

*Angyal László,
dr. Cs. Tóth János
és Turcsányi Ferenc
a megnyitón*

*Lent: Turcsányi Ferenc
festményének reprodukciója
részlet a kiállításból*

Fotók: MÉLIUSZ KÖZPONT

Turcsányi Ferenc Kassán született. Huszonkét évvel ezelőtt mutatkozott be először festményeivel. Líbiában tartózkodott hosszú ideig, ahonnan sok új ötlettel érkezett haza.

Sikeres kiállításai voltak Szlovákiában és külföldön (Líbia, Lengyelország, Csehország). Műveit megtalálhatjuk galériákban és magángyűjteményekben az egész világon.

Képeit strukturált felületek jellemzik. Olaj-, akril-, pasztell- és kollázs-technikával dolgozik.

Stílusa a rendkívüli képzelőereje miatt egyéni. Képi kifejezése által az expresszionizmus lírai vonalába sorolható, melyben helyet kap a finom humor, irónia is.

Ösztönösen törnek felszínre az ábrázolt formák, egy-egy gesztus és a lélek mély, intim mondanivalói. Ezek alakították ki egyéni stílusát. Az elmúlt két évben részt vett a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep nyári kurzusain.

2007-ben Turcsányi Ferenc művészi tevékenységét nívódíjjal jutalmazták

A Vármegye Képgaléria kiállítási terve

Nyírácsád, Malom Galéria

Május 28.

Válogatás a Hajdú-Bihar Megyei Művésztelepeken készült alkotásokból (a kiállítás Ligetaljai Kulturális Napok programjához kapcsolódik)

Július 30.

Alföldi táj

Bihar-Vármegye Képgaléria, Berettyóújfalu, Nadányi Művelődési Központ

Szeptember

Alföldi táj

Hajdú-Vármegye Képgaléria

Hajdúböszörmény,

Hajdúsági Múzeum,

Május

Hetey László festőművész kiállítása

Július

Torok Sándor festőművész emléktárlata

Szeptember

Huszthy Árpád festőművész in memoriam kiállítása

November

Művésztelep-vezetők kollektív tárlata

400 éve hajdúváros Hajdúböszörmény

*Kínálat az évfordulóhoz
kapcsolódó rendezvényekből*

Az évforduló nyitó ünnepségét január 23-án rendezték meg – erről s az ide kapcsolódó kiállításról a *Néző • Pont* márciusi kötetében (324–329. o.) adtam beszámolót. A 400. évforduló jegyében márciusban bonyolították le a városi televíziós vetélkedőt az általános iskolák számára; április 22-én nyílt a „*Hajdúk a történelemben*” című nemzetközi ifjúsági képzőművészeti pályázat kiállítása a Parafa Galériában.

Június 19–21.

IV. Hajdúkerületi Éjszakák

(Hajdúsági Múzeum díszudvara,
Hajdúböszörményi Tájházak, lőtér)

Augusztus 15.

400 perces folklór műsor

(Bocskai István tér)

Augusztus 20.

Hajdúböszörményi virágkocsi

felvonulása s debreceni virágkarneválon

Szeptember 13.

40 férfi hajdú tánca, 40 gyerek tánca
A város címerének elkészítése virág-
szirmokból

November

A „Hagyományok a divatban – 400

év tükrében” című pályázat ruhák

elkészítésére és bemutatására

(Sillye Gábor Művelődési Központ

és Községi Ház)

November 23–24.

„Vármegyék és szabad kerületek” –

nemzetközi konferencia

(Városháza, Báthory terem)

Folyamatos programok:

400 év – 40 hét – 400 kérdés

Levelezős kvíz a Szabadhajdú hasábjain)

Hajdúböszörményi rádióamatőrök

kapcsolatfelvétele a világ rádióamatőreivel

Hajdúhét: Augusztus 15–20.

Országos díjugrató és fogathajtó verseny
(Lovaspálya)

Nemzetközi bikertrial magyar kupa
(Bocskai tér)

Nők–Férfiak Hete

Augusztus 14–16.

Traktorhúzó verseny
(Széchenyi István Mezőgazdasági
Szakképző Iskola és Kollégium)

Augusztus 15.

XIII. Hajdúfutás (utcai futóverseny)

Augusztus 15–16.

„Hajdú Kupa” kézilabda torna
(Városi Sport- és Rendezvényközpont)
Veterán autó- és motorkiállítás, -verseny
(Bocskai tér)

Város Napja: Szeptember 11–13.

Szeptember 12.

Ünnepi hangverseny
(Kálvin téri templom)

Szeptember 13.

*Szoboravatás, történelmi konferencia,
ünnepi képviselő-testületi ülés, kulturális,
szórakoztató és sport programok*
(a város több helyszínén)

Kórushangverseny

400 perces labdarúgó mérkőzés

*A 400. évfordulóra reprezentatív,
a város történetét, látnivalóit
művészeti és természeti örökségét,
népi hagyományait, kikapcsolódási
lehetőségeit, állandó rendezvényeit
ismertető, Horváth Tamás
és Kerékgyártó Alexandra
több mint 100 fotójával színesített
füzet jelent meg*

A további programokból

Május 24.

Hajdúböszörményi Kemencés Nap
(Hajdúböszörményi Tájházak)

Május 29–31.

*IX. Hajdúböszörményi Tavaszi
Kiállítás és Vásár*

Május 31.

*Rákász Gergely orgonaművész
ünnepi hangverseny*
(Bocskai téri református templom)

Június 19–20.

IX. Jazz–Blues Jamboree

Július 3–24.

*A Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep
2009-es idénye*

Július 7–8.

*A Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep
Képzőművészeti Szabadegyeteme*
(A Debreceni Egyetem
Pedagógiai Főiskoláján)

Július 10.
*Nemzetközi Művészeti Alternatív
Művészi Zsibongás*
(Bocskai tér)

Augusztus 9.
*Szent István napi templombúcsú
és kenyérszentelés*
(Római katolikus templom)

Augusztus 26–28.
*„A hely öröksége, az örökség helye”
– XIV. Országos Főépítész Konferencia*
(Sillye Gábor Művelődési Központ és
Közösségi Ház színházterem; Városháza
Báthory terem; Hajdúsági Múzeum)

Szeptember
„Kultúrházak éjjel-nappal”

Október
*IX. Vass Lajos Népzenei Találkozó
és Verseny – elődöntő*

November
*III. Hajdúböszörményi Országos
Ifjúsági Mazsorett Fesztivál*

www.hajduboszormeny.hu
www.400evhajduvaros.hu

**A Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár
és Művelődési Központ 2009-re tervezett programjaiból
(május–december)**

FOTÓMŰVÉSZET

Negyedéves fotópályázatok
(Társrendező: Debreceni Fotóklub)
– június, szeptember, december.

**II. Hajdú-Bihar megyei
Fotószemle**
– június; Debrecen, DOTE Elméleti
Galéria

A Magyar Fotográfia Napja
– augusztus; Méliusz Központ

NÉPTÁNC – NÉPZENE

XV. Országos Népzenei Minősítő
– október, Balmazújváros

**Hajdú-Bihar Megyei Ifjúsági
Népzenei Fórum,
gyermek- és ifjúsági fesztivál**
– október; Nyíracsaád,
Dózsa György Művelődési Ház

„Régi nóta, híres nóta”
felmenő rendszerű, regionális (Hajdú-
Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Szatmár
és Bihar megyei résztvevők számára)
csoportos nétaéneklő verseny
– november

**XIX. Nyíradonyi Regionális
Népzenei Találkozó**
– december; Nyíradony,
Móricz Zsigmond Művelődési Ház

KÓRUSMOZGALOM

IV. Eurorégiós Ifjúsági Dalfesztivál
– december; Debrecen, Nagyváradi

HAGYOMÁNYŐRZÉS

Mikepérecsi Korzó (nyolc hétvége)
– július, augusztus

Pajzán népi játékok fesztiválja
– augusztus, Nagykereki

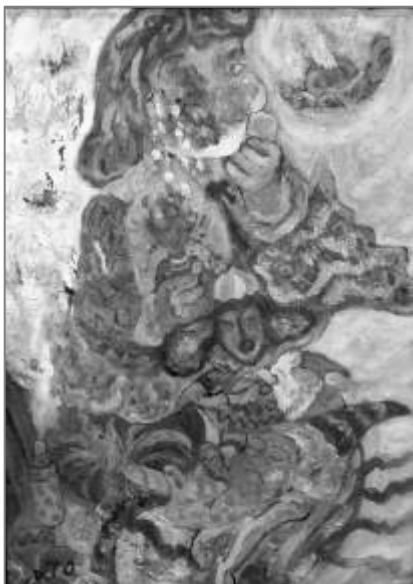
V. Kárpát-medencei Vőfélytalálkozó
– december, Földes

Nemzetközi Betlehemes találkozó
– december

Nemzetközi együttműködések

Japán – Toyama Prefektúra

*Toyamai képzőművészek részvétele
magyarországi művésztelepen*
– június

*Gyermekrajzok küldése a megyéből
Toyamába a nemzetközi gyermekrajz
kiállításra*

– május

Japán hét Hajdú-Bihar megyében
– október

Lengyelország – Lublini Vajdaság

Hajdú-bihari közművelődési szakembereinek szakmai látogatása a Lublini Vajdaságban (megyében), megyei szakemberek tapasztalatcseréje Lublinban

– május

*Lublini amatőr alkotók részvétele
Hajdú-Bihar megyei művésztelepen*
– július

*Hajdú-Bihar megyei alkotók részvétele
egy lublini Vajdasági művésztelepen.*
– július

*Két hajdú-bihari faragó részvétele a
Jablonai Nemzetközi Szoborfaragó
Táborban*
– június

Sato Kauroko: Babák

(a toyamai festőművész képe a Hortobágyi Nemzetközi Művésztelep 2008. évi idejében készült)

Románia – Bihar megye

Keresztény Ifjúsági tábor szakmai munkájának segítése

– július; Székelyhíd

Érmelléki Őszi Fesztivál

– augusztus

Megemlékezés Ady Endre születésének évfordulójáról

– november 25.

Kulturális együttműködési program indítása Hargita megyével

Svájc – St. Gallen

St. Gallen kortárs képzőművészetének bemutatkozása Hajdú-Bihar megyében
– szeptember

Virágkarnevál

Debrecenben és Nagyváradon

A Méliusz Központ Nagyvárad mellett a többi külföldi partnerrel közös virág-kocsit indít; a megye települései számára nemzetközi produkciókat ajánl
– augusztus 20–21.

SZEMTANÚK IGAZSÁGA – pályázat

A Méliusz Központ videó-pályázatot hirdet Hajdú-Bihar megye és Debrecen lakói számára, olyan személyes hangú rövidfilmek elkészítésére, melyek a magyar történelem viharos, családi sorsokban kitörölhetetlen nyomokat hagyó eseményeit (II. világháború, hadifogság, az '50-es évek üldözései, kitelepítések, 1956-os forradalom) öröklítik meg.

A pályázók a fenti témakörökben érintett személyekkel készítsenek videó-interjúkat minimum 10, maximum 40 percben, és 2009. szeptember 15-éig küldjék el a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központba (Debrecen, Bem tér 19.).

A Debreceni Művelődési Központ tervezett kiállításai

MŰ–TEREM GALÉRIA

Május 7–29.

Balázs Klára, Göbolyös Márta,
Manninger Mária textilművészek

Június 4–26.

„Úton” – németországi fiatal művészek

Július 2–24.

„Fresh Art” – fiatal képző-, ipar-
és fotóművészek pályázati kiállítása

Augusztus 6–28.

Szabó Károly festőművész

Szeptember 3–25.

Szabó Antónia képzőművész

Október 1–30.

Fátyol Viola (az elmúlt évi „Fresh Art”-
díjas bemutatkozása)

November 5–27.

Hapák Péter fotóművész

December 3–30.

Wrábel Erzsébet iparművész

BELVÁROSI GALÉRIA

Május 26– június 16.

Keleti művészeti varázslatok
– ázsiai művészek kiállítása

Szeptember 21. – október 9.

Fátyol Zoltán festőművész

Október 14–30.

„Minden, ami Braille – A fehér bottal
a számítógépig” – kiállítás és szakmai
programok (Louis Braille születésének
200. évfordulója és a Fehér Bot Világ-
napja – október 15. – alkalmából)

November 13. – december 4.

Ifjú kézművesek országos kiállítása

December 11–13.

XIX. Nemzetközi Betlehemes találkozó

TÍMÁRHÁZ KÉZMŰVESEK HÁZA

Május 29. – június 26.

„Pendelytől a kendőig” – viseletes baba-
kiállítás

Július 3. – augusztus 21.

Szalma-, csuhé- és vesszőfonók

Augusztus 28. – szeptember 26.

Inspirációk magyar kékfestő anyagokra
– a pápai múzeum pályázati anyagából

Október 2–30.

„A pipa ha ég, bölcsességből kevés is
elég” – kortárs pipakészítők

November 6. – december 31.

Pásztorművészet a Hortobágyon

JÓZSAI KÖZÖSSÉGI HÁZ

Április 28. – május 13.

Turul fotókiállítás

Május 19. – június 20.

„Pályáztunk, gyűjtöttünk, bemutatjuk”
– Józsaai Díszítőművészeti Szakkör

Szeptember 15. – október 16.

László Ákos grafikusművész

Október 27. – november 30.

E. Lakatos Aranka szobrászművész

December 1–29.

A Gönczy Pál utcai óvoda bemutatkozása

ÚJKERTI KÖZÖSSÉGI HÁZ

Június

A Medgyessy Ferenc Képzőművészeti
Kör és Szabadiskola évadzáró kiállítása

Október 9. – november 4.

Dokumentumkiállítás 1956 emlékére

Középpontban a szakrális műemlékek

A Hajdú Bihar megyei Műemléki Albizottság munkájáról

Hat pontban fogalmazta meg 2009. évi munkaprogramjában az alapvető célokat és a konkrét feladatokat a megyei műemléki albizottság (ezt a munkatervet a február 25-én tartott vezetőségi ülés elfogadta). Tavaszi teljes üléseit lapzártakor, április 9-én tartották meg, amelyen Rácz Zoltán Kós Károly-díjas építész a Hajdú-Bihar megyében és Debrecenben található szakrális műemlékek állapotáról számolt be, s ajánlásokat fogalmazott meg. A célok és feladatok olvashatók a dr. Angyal László András MAB-elnök által a *Néző • Pont* számára küldött levélben is.

A műemlékvédők felhívják a figyelmet a rendezési tervekben rögzített történeti települési szerkezet, értékes épületállomány, védett településrész (ide számítva a parkokat és természetes tereket) következetesebb megővására, az egységes közúti forgalomszervezésre, esetenként a forgalom kitiltására. Figyelmeztetnek arra, hogy a védett, műemléki épületek felújításánál (főleg a homlokzatok esetében) a hiteles helyreállításra kell törekedni, s kiemelten kell kezelni a népi lakóházak megmentését. A szakrális épületeket (és a hozzájuk kapcsolódó parkokat, művészi alkotásokat) folyamatosan s a mainál igényesebb módon szükséges gondozni, kezdeményezik az ilyen jellegű törekvések anyagi támogatásának rendszeresítését.

Szükségszerűségként fogalmazták meg a debreceni Nagyerdő szigorúbb védelmét, a faállomány telepítését, óvakodva a fürdőterület további bővítésétől vagy a stadionfejlesztési elképzelésektől. A közterületi tisztaság állami és magántulajdoni felelősség, itt további támogatásokra és szemléltetváltásra van szükség.

Utolsó pontként olvassuk: műemlékeinket, épített és természeti, illetve szellemi és művészeti értékeinket úgy is jelenvaló-

vá lehet tenni a köztudatban, hogy társadalmi és civil szervezetek, iskolák kezdeményezik az emlékezést és példaállítást (a műemléki, a környezet-, föld- és vízvédelmi világnapokhoz kapcsolódva), új alkotások elkészültét inspirálják. A létesítményeket és természeti értékeket népszerűsítik, az alkotókat méltatják, s ez nemcsak a védelmet segíti, de a történelmi folytonossággal a múlt és jelen értékeit jövőnkbe is ágyazzák.

Az áprilisi ülésén emlékeztek meg Somogyi Árpád Munkácsy-díjas szobrászművészről (1926–2008), aki a MAB tiszteletbeli tagja is volt.

Somogyi Árpád: *A puszta télen*
(1974 – bronz, kő, 220 cm;
Nádudvar)

Az őszi ülést december 10-én tartják – annak fő napirendi pontja Kovács Ákos debreceni főépítész előadása lesz („*Debrecen kulturális öröksége – műemlékek, szobrok, terek – értékelése; feladatok és ajánlások*”).

Kiegészítő előadások megtartására kértek fel dr. Kőszeghy Attila építésmérnököt, dr. Ujváry Zoltán néprajzkutató professzor emeritust, dr. Sárvári Géza és Tron-

káné Nagy Edit műemléki szakmérnököt, Lakatos Aranka szobrászművészt és Lakner Lajos megyei múzeumigazgatót.

Előkészítették egyúttal a 2010. évi tavaszi programot is, melynek témája: *Műemléki védettséget élvező városi lakóházak és népi lakóházak kapcsolt tartozékainak állapota, hasznosulása.*

A MINDENSÉG MODELLJE

Kortárs magyar templomépítészet a Modemben

Június 28-áig tart nyitva *A mindenség modellje* című kortárs magyar templomépítészeti kiállítás a debreceni Modemben. A március 21-én nyílt válogatás 51-et mutat be az elmúlt fél évszázadban Magyarországon épült mintegy félezer templom körül.

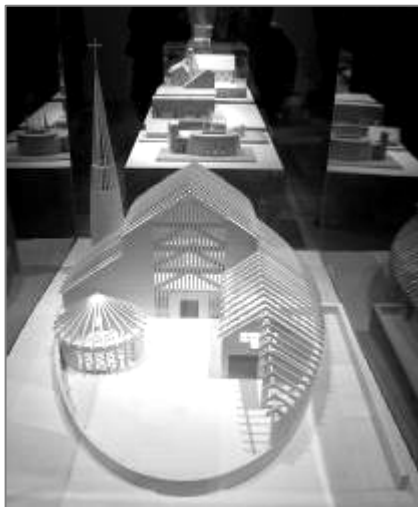
Fotók és reprodukciók: ANDICS ÁRPÁD

A templomok hangulatát idéző kiállótérben fotók, filmek, animációk, tervrajzok és makettek láthatók, elsősorban az elmúlt két évtizedben megépült templomok érdekes és látványos részeit jelenítve meg (illetve a számítógép segítségével tovább lehet böngészni az adatok s képek között, a templomleírások mellett számos könyv és folyóirat segíti a részletesebb tájékozódást) – a közvetlen jövőre utalva pedig három, épülés előtt álló templom képe jelenik meg.

Wesselényi–Garai Ándor, a kiállítás kurátora egyértelmű állást foglal abban a kérdésben, hová tehető a kortárs magyar

templomépítészet kezdőpontja: a halászelki és edelényi templomok képei párhuzamosan futnak egymás mellett.

A mellékterek falain részletes anyagokat kapunk az egyes templomokról, a kiállítás egészének elrendezésében pedig törekedtek nemcsak a tervezők stílári rokonságának, hanem a mester és tanítvány viszonyok megjelenítésére is, továbbá a nagyobb templomépítői életutakat (Nagy Tamás, Lengyel István, Makovecz Imre munkásságát) kiemelt térben idézi meg a bemutató. (A félszáz tervezőművész munkáinak megjelenése egyúttal azt is mutatja: az említett hangsúlyokon túl a kortárs templomépítészeti törekvések lehető legteljesebb spektruma nyíljon meg a tárlatlátogató előtt.)

A felépült és építés előtt álló templomok „lehetséges ellenpontjaként” Kapitány András képzőművész „*Alaprajz nélküli*” építészetiének digitális utópiája jelenik meg”; a „felnőtt játszótér” skiccei és látványtervei „a különböző generációk által képviselt forma- és rajztechnikák közötti különbséget szemléltetik”; a látványtervek között „templomos” filmjele-

neteket látni a képernyőn (Csontos János – kétszer – *Tizenkét kőműves* sorozatából); a legkisebbek pedig szivacs építőköcakkal s rajzolással lehetnek részei a reszakralizációnak.

A tárlaton megjelenő templomok tervezői: Álmosi Árpád, Balázs Mihály, Basa Péter, Benárd Aurél, Benczúr László, Bodonyi Csaba, Czigány Tamás, Csaba László, Cságozly Ferenc, Csete György, Csomay Zsófia, Erhardt Gábor, Fejérdy Péter, Ferencz István, Finta József, Gáva Attila, Gereben Péter, Golda János, Gunther Zsolt, Guzmics György, Halmos György, id. Kálmán Ernő, Kálmán Ernő, Kapitány András, Karácsony Tamás, Katona Vilmos, Kocsis József, Kőszeghy Attila, Krähling János, Kruppa Gábor, Lengyel István, Lévai Tamás, Attila, Makovecz Imre, Nagy Tamás, John Pawson, Pazár Béla, Rácz Zoltán, Rátkai Attila, Réti Gábor, Ripszám János, Rostás László, Sajtos Gábor, Simon Viktória, Szabó Árpád, Szabó István, Szóják Balázs, Török Ferenc, Vadász György, Vukoszujeu Zorán.

(*A mindenség modellje* című kiállításról nagyobb anyagot a *Néző● Pont*ban nem közlök, egy hetilapos értékelésre ugyanis a *Debrecentől*, egy tanulmány elkészítésére pedig a *Mediárium* című média- és társadalomtudományi folyóirattól kaptam felkérést.)

A Modern kiállításából ízelítőt adó felvételeket és a kiállított képek reprodukcióit ANDICS ÁRPÁD fotóművész készítette

VÁNTSA ZOLTÁN
költő
szerzői-
előadói
délutánját
„Hitemben
élek tovább”
címmel

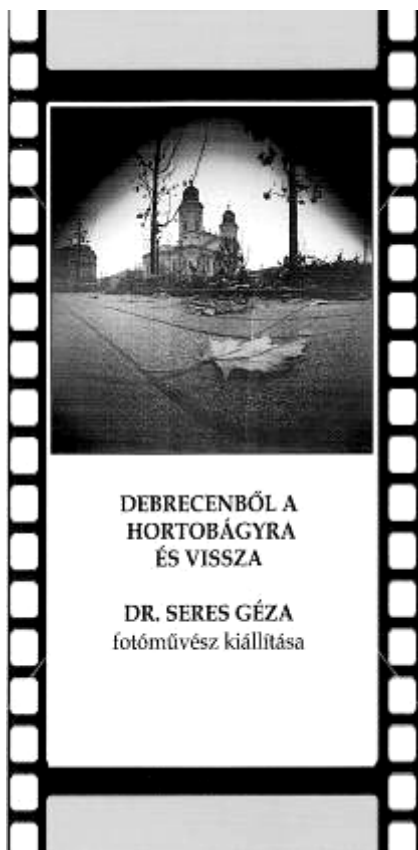
rendezték meg április 7-én a debreceni Vasutas Egyetértés Művelődési Központban. (Közreműködött: Czernák Ferenc és az Egyetértés Szerenád Zenekar.)

TAMUS ISTVÁN

grafikusművész „Kontrasztok és fények” című új, akvarellekből rendezett kiállítása május 31-éig látható Debrecenben, a Hunyadi és Darabos utca sarkán álló Csokonai Házban.

A Csokonai Vitéz Mihály Szellemi Műhelyért „Élet-fa” Közhasznú Alapítvány által szervezett tárlatról a következő kötetben bővebben is beszámolok.

DR. SERES GÉZA fotóművész

Debrecenből Hortobágyra és vissza
című kiállítását április 2–24 között
láthatták az érdeklődők a Debreceni

Mű–Terem Galériában.

A tárlatot maga a művész ajánlotta meg-
hívójában, ekképpen:

„Évek óta készítek felvételeket debreceni
létesítményekről – és az elmúlt évben
hortobágyi épületekről, építményekről és
romokról is, egyfajta koncepció mentén.
A fényképek nagy része nem fényképező-
géppel készült, hanem sörös (seres) do-
bozból kialakított lyuk-kamerával
(camera obscurával). A hortobágyi doku-
mentumok rögzítésénél a hagyományos
fekete-fehér 6x9 cm-es negatívot is hasz-
náltam. A kiállításon ezekből mutatok be
válogatást. A másolatok készítésénél
visszanyúltam a régi kézműves fénykép-
készítési módszerekhez, az archaikus
eljárásokhoz, az *argentotípiá*-hoz és a
nemes eljárásokhoz, az *olajnyomat*-hoz.”

*(Az első ilyen archaikus technikával
készített debreceni felvételekből két évvel
ezelőtt már láttunk egy kisebb válogatást
az Aranybika Galériában.)*

Dr. Seres Géza fotókiállításáról a folyóirat
következő kötetében egy rendhagyó lírai
(*Válaszversek*) ciklusban számolok be.

ADILOV ALIM és BLINCZINGER BÉLA festményei a Havrics Galériában

Adilov Alim és Blinczinger Béla festményei mellett Tóth Rozália munkái is szerepeltek a Havrics Galéria március 13. és április 4. közötti kiállításán a debreceni Malomparkban, ám a szubjektív értéktételek jogát meghagyva, csupán az első két alkotó műveit ajánlom, közülük tartva néhány festményt művészileg kiemelkedő színvonalúnak.

Adilov Alim s Blinczinger Béla egyaránt magas szakmai, illetve technikai tudásról számol be a csendélet műfajában; előbbi alkotó a látomásos összegrzésre, másikuk a csendélet allegorizmusára helyezi a hangsúlyt.

GALL GÁBOR festőművész az Aranybika Galériában és a Déri Múzeumban

Fény és energia címmel rendezett Gall Gábor festőművész kiállítást április 1–17. között az Aranybika Galériában, majd 17-étől ugyanezt az anyagot mutatta be a Déri Múzeum Dísztermében a Déri Múzeum baráti Köre tagjainak (illetve a múzeumi látogatóknak) a baráti kör idei művész- és közönség-találkozó programsorozatának keretében.

A folyóirat következő, júniusi kötetében közlöm a Déri Múzeumban rendezett megnyitó alkalmából Gall Gáborral készült beszélgetés szerkesztett változatát.

Gall Gábor: Keletkezés

A NÉZŐ • PONT TÁMOGATÓI ÉS ELŐFIZETŐI

DEBRECEN MEGYEI JOGÚ VÁROS KULTURÁLIS ALAPJA

DEBRECENI
MŰVELŐDÉSI KÖZPONT

MÉLIUSZ JUHÁSZ PÉTER
MEGYEI KÖNYVTÁR
ÉS MŰVELŐDÉSI KÖZPONT

Méliusz Juhász Péter
Megyei Könyvtár és
Művelődési Központ

OKTATÁSI
ÉS KULTURÁLIS
MINISZTERIUM

PULYKAKAKAS ÜZLET- ÉS IRODAHÁZ

VOJTINA BÁBSZÍNHÁZ

ONIX NYOMDA KFT.

Koszorús Erika és dr. Karancsi János

KAPITÁLIS KFT – Kapusi József
KARTONPACK RT. – Tóth Gábor
SZÍNFORRÁS KFT. – Gergely Attila

M NYOMDAELLÁTÓ–PAPÍR KFT.
– Májer István

NAGY KRISZTINA
Magyarországi Volksbank Zrt. – régióigazgató

A DÉRI MÚZEUM BARÁTI KÖRE
és HOLLÓ LÁSZLÓNÉ MAKSA OLGA

KISS ÁRPÁD, PÉTER GÁBOR,
HAVRICS MIKLÓS, KONCZ SÁNDOR

SER–MÜLLER KFT.

ÁDÁNY LÁSZLÓ – Csokonai-ház

BOROS JÓZSEF – vállalkozó, DILK Kft.

HBZ Kft. – Horváth Lajos

JLD. Kft. – Budakeszi

KÓS KÁROLY MŰVÉSZETI SZAKKÉPZŐ ISKOLA ÉS KOLLÉGIUM

KÖLCSEY FERENC REFORMÁTUS TANÍTÓKÉPZŐ FŐISKOLA

Tudományos és Művészeti Bizottsága;

médiapartnerek: Méliusz Rádió

Lícium Médiaportál

Debrecen hetilap

A Néző • Pont 2007. és 2008. évi kötetei PDF formátumban a Lícium Médiaportál Debreceni Főnix aloldalán olvashatók (www.licium.hu)

ANDICS ÁRPÁD – fotóművész

ARANY LAJOS – művészeti író, szerkesztő

BARTA ÉVA – riporter

BLONDEX Kft. – Bodó István

CSERÉP ZSUZSANNA – népművelő

DEZSÓ PÉTERNÉ – Debrecen

DILK Kft. – Boros József

ÉHN JÓZSEF

Társaság a Kárpát-medence Magyarágáért

ERDÉLYI MÁRTA

Déri Múzeum Baráti Köre

EZO–TÉRIA Könyvesbolt – Debrecen

JÓZSÁNÉ BÍRÓ MÁRIA – fagottművész

Dr. JUHA ENIKŐ – művészettörténész

KERÉKGYÁRTÓ KÁLMÁN – költő

KOROMPAI BALÁZS és KOROMPAINÉ

MOCSNIK MARIANNA – muzeológusok

Dr. KÖVÉR JÓZSEF – szobrászművész

MAKSAI JÁNOS – festőművész

MÁTÉ LÁSZLÓ – kulturális menedzser

Dr. MATICSÁK SÁNDOR – nyelvész

NÉMETH JENŐ

Fókusz Könyvtárház és Galéria, Debrecen

PÁL CSABA – újságíró

Dr. RAB FERENC – ügyvéd

SÓVÁRI GABRIELLA

Korzó Kávézó és Édesség

SZÉKELY TIBORNÉ – Debrecen

TÓTH DÉNES – újságíró

VARGA JÓZSEF – fotográfus

Békés

Nagy József (címmzetes esperes); Katolikus plébánia

Berettyóújfalu

dr. Szőke Kálmán

Kocsis Csaba

Bíró Gyula

Debrecen

dr. Bartha Erzsébet

Bentze Ibby (festőművész)

Csobán Péterné (iskolaigazgató)

dr. Csohány János,

Dezsőné Borbély Emília

D. Király Sándor (festőművész)

Gáti János

dr. Gulyás Ferenc

Hajdúné Égerházi Irén

dr. Háló Magdolna

Harangi Sándorné

dr. Harkányi Károly

dr. Harkányi Károlyné

Holló Ila (költő, festőművész)

Juha Richárd (szobrászművész)

dr. Juhász Annamária

Kálmán Antal
Keresi Ferenc
Kémeri Zoltán
Kéri Judit
Kujbus János
dr. Kurucz Márta
dr. Ladányi Éva
Láposi Terka (képzőművész)
Major Béla
dr. Major Józsefné
dr. Márton Gyula
(nemzetközi geológus szakértő)
Nagy Zoltán és neje
Németh Endre és neje
Nyíri István
dr. Papp Gyula (ezredes)

Gyomaendrőd

Vidovszky Béla Helytörténeti
Gyűjtemény; Tájház és Múzeum;

Hajdúböszörmény

HAJDÚSÁGI MÚZEUM
SZABADHAJDÚ Közművelődési Média-
és Rendezvényszervező Nonprofit Kft.
ARANYCERUZA Kkt.
Andorkó Mária
Balla Zoltán

HAJDÚHADHÁZ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA

Hódmezővásárhely

Hézsó Ferenc (festőművész)

Hosszúpályi

Németh Rudolf és neje

Mátészalka

SZATMÁRI MÚZEUM
dr. Cservényák László

Mohács

dr. Lenkey István
Hegyibeszedések Baráti Társasága

Nádudvar

Ludman Imre

Papp Lajosné
Rácz–Fodor Sándor
dr. Ráthonyi György
Rózsa János
R. Poncz Mária
Ruszoly Barnabás
Szász Imre
Szilva Ernő és neje
Tamás–Kiss Andrásné
Tóháti Jánosné
Tóth Miklós
Tóth Pál
Török József
Turcsányi Béla (festőművész)
Vántsa Zoltán (költő)
dr. Vass Erzsébet

Művelődési Ház;

dr. Szonda István

Csernáth Gábor

Illyés András
Makai Imre (festőművész)
Molnár Pál
Tarczy Péter (újságíró)

NYÍRADONY VÁROS

ÖNKORMÁNYZATA

Putnok

GÖMÖRI MÚZEUM
HOLLÓ LÁSZLÓ GALÉRIA

Szekszárd

SZABÓNÉ PAPP IBOLYA

Tata

Családi Krisztina (festőművész)

TARTALOM

„Áldás, népeesség!”	449
---------------------------	-----

Múzeumi Kurír

„A szép és a jó misztikus kapcsolatban vannak egymással” – a felújított Káplár Miklós Emlékház katalógusáról	450
Állandó Holló László-kiállítás nyílt Gyomaendrődön	452
A Kner Nyomdaipari Múzeum	455

Egy „arisztokratikus szenvedély (15.)

Nemzetközi exlibris-anyag kerül Debrecenbe – Találkozások Keresi Ferencsel	457
Józsa János új exlibriseiből	461
Adomány volt a Lenkey-kiállítás	462
Lapszemle: Kisgrafika (2009/1.)	462
Vincze László exlibriseiből	463
Debrecen is „érintette” a 20. Barcsay-díj	464

Hírek – benne: Hortobágyi képek a Déri Múzeum gyűjteményéből; Héttorony-délután; Serfőző Attila kiállítása; A kolozsvári Reményik-galéria képei Hajdúszoboszlón; A Déri Múzeum és a Medgyessy-émlékmúzeum Kortárs Galériája tervezett időszaki kiállításai; Múzeumpedagógiai programok a Déri Múzeumban; a Déri Múzeum Baráti Köre tervezett programjaiból; O’sváth Pál, a Sárret első krónikása 466

Kitekintés – Mátészalka: Szatmári Múzeum; Öntöttvas szobrok a vásárosnaményi Beregi Múzeumban; Békéscsaba: Munkácsy Mihály Múzeum; Székely Bertalan- kiállítás Szekszárdon; Kisfaludy Stróbl Zsigmond szülőháza; Salgótarján: új bemutatók a Nógrádi Történeti Múzeumban; Szeged: Radnóti Miklós születésének centenáriuma; a *www.kultura.hu* aukciós beszámolóiból 471

Zene

Nemzetközi Haydn Év – Haydn kicsit a miénk is: a Debreceni Kodály Kórus és a Debreceni Filharmonikus Zenekar hangversenye 476

Képzőművészet

Az ország- és léleképítő Kós Károly – Juha Richárd bronz domborműve	480
A „homo ludens” felnőtt – Józsa Poppea kiállítása	483
Józsa Lajos, „a megszállott művész” – kiállítás a Debreceni Mű-Terem Galériában és Nyíracsadon, a Malom Galériában	487
A bronz íze szép – vers Józsa Lajos szobraihoz (<i>újraközlés</i>)	490
Egyik reggel Győrfi András azon vette észre magát, hogy paradicsommá változott – kiállítás a Misztika Galériában	492
„Félelem helyett a renddel...” – Családi Krisztina kiállítása	497

Műgyűjtés

<i>Védett műalkotások nyomában</i> A Korszós lány Debrecenben – Munkácsy Mihály: <i>Kútról hazafelé</i>	501
A gyűjtő portréja – a város karaktere; Máté László magángyűjteményes kiállítása Debrecen Város Napján a Kölcsey-főiskola Bakoss Tibor Galériájában	508

Irodalom

A hiányból teljesség – Krúdy Gyula szerelmei (publicisztikai kitekintés)	512
Ismeretlen versek és változatok Weöres Sándor (1913–1989) kézírataiból	523

Margó

Az ember mint lélek	528
Nádudvari Nagy János: Mindig csak egyszerűen	529
Havakba égetett szavak (Accordia-antológia)	531
Kakucs Géza: Az utolsó osztálytalálkozó	532
Ötvös László: Kiss Tamás Bibliája	534
Tar Károly: Szép szóval köszönöm	535
<i>Fülszöveg</i> – Héttorony antológia 2009; Wass Albert: Egyesülés a székelkekkel; Hadnagy József: Labirintus; Kocsis Csaba: Közép-európai mozaik	536
A Vojtina Bábszínház galériájából	538
Száztól a tízezerig – Változatok Szentkuthyra	539
Válaszversek: Papp Ibolyának, Kémeri Zoltánnak, Brúgós Zenóbia képre	544
A Volksbank-galériahálózat kiállításairól	546

Játszó-tér

Kalmárné Horóczy Margit: Öröm – Egy festmény utóélete A tavirozsa éneke (mese)	547
A Vojtina Bábszínház galériájából	550
A nyuszi és a gomba; A szivárvány és a virág (Vitéz Anna meséi és rajzai)	553

Képes hírek, művészeti és kulturális események, programok

Benne: A GADE kiállítása; Komiszár János festményei a laktanyában; Alkotók és alkotások a 18. tavaszi tárlatról; Katonadolog – bihari katonatörténetek I.; Megyejárás; Pajzán fesztivál Nagykerekiben (pályázati felhívás); Turcsányi Ferenc kiállítása; a Vármegye Galéria tárlatai; 400 éve hajdúváros Hajdúböszörmény; A Méliusz Központ tervezett programjaiból; A Debreceni Művelődési Központ második félévre Tervezett kiállításairól	554
---	-----

Lapzárta

Középpontban a szakrális műemlékek	566
A mindenség modellje	567
Vántsza Zoltán estje; Tamus István kiállítása	569
Seres Géza: Debrecenből a Hortobágyra és vissza	570
Csendéletek a Havrics Galériában; Gall Gábor kiállítása	571
A Néző • Pont támogatói és előfizetői	572

26. – 2009 Nyár

A folyóirat következő kötetének tervezett lapzárta június elején lesz,
a 26. (2009. nyári) szám júliusban jelenik meg.

A tervezett tartalomról:

Tárlatlátogató (benne: Józsaórl a kecskeméti Magyar Naiv Művészek Múzeumába –
Czentényé Zolnai Irén kiállítása); Megyejárás; Versek Seres Géza fotográfiáihoz;
Radnóti-centenárium – széljegyzetek a költő publicisztikájához;
Kulturális és művészeti kitekintő – Múzeumi hírek – Beszélgetés Gall Gáborral;
Könyvszemle (benne: Vida Lajos Szép Ernő-monográfiájáról, Bertha Zoltán Sorsjelző
című könyvéről); Folyóirat-figyelő; Bényei József 75 éves;
Játszó-tér; Válaszversek; Babonakörök (novellafüzér)